I.

PUBLICISTAI DOLGOZATOK.

Megváltási prolegomenák.

I. Megtérés és megváltás.

A minap egyik whig minister lord Morpeth megbukván Yorkshireben a követválasztásnál búcsuzó beszédet tartott, mely a tory lapokkal azt mondatá, hogy ebbül a lord Morpethbül valaha még igen derék conservativ ember leend. Nekünk hasonló jutott eszünkbe, mikor „Hirlap“ bajtársunkban (67-dik szám:) azon észrevételek közt, melyekkel gróf Sztáray Albert ismeretes nyilatkozatát kiséri, e vallomást olvastuk: „hogy midőn 1836-ban az apró dézma kárpótlás nélkül eltöröltetett, a földesurakon igazságtalanság történt.“ Be kár, hogy az 183²/₆ országgyülési tudósítások irója nem igy gondolkozott! neki akkor szokása volt a megbukott liberalis elvek felől szívreható sopánykodásokkal tudósítni olvasóit, ha hogy az apró dézma kárpótlás nélküli eltörlését igazságtalanságnak tartja, lehet-e csak feltenni is, hogy azt szó nélkül hagyta volna? — ezt azonban nem feladásunk tovább vizsgálni; mieux tard que jamais, a sajátjog tisztelete oly szent alapja a polgártársaságnak és minden törvényhozói igazságnak, hogy azt, ki e tan egyházának hivei közé, bár mi későn is megtér, mindig jó szívvel fogadandjuk. S valóban gróf Sztáray, kinek javaslatát közelebbrül részletesen fogjuk taglalni, már csak azért is köszönetet érdemel a hazától, hogy a Hirlapnak e nevezetes nyilatkozatra rést nyitott. Igen jó tudni, hogy mindazok, kik közügyekkel bajlódnak s a közvélemény mozgalmait vezetik, képviselik vagy módositják, bizonyos főpontokra nézve egyetértenek. Igy azután ez alapelvek, mint többé kérdésbe sem vehetők, túlmaradnak a vitatás körén, ez szükebbre szorítkozik, s az által, hogy az alkalmazás körül forog inkább, gyakorlat és haszon tekintetében bizonyosan csak nyer.

De nem csak a közönség, a Hirlap is köszönettel tartozik Sztáraynak, mert sikerült neki tervét a maga részére igen ügyesen

használni; alkalmat vesz belőle mutogatni, miként bármi történjék a nemesség részéről a földnépén könnyebbítés végett, azért az urbéri tartozások megváltását elkerülhetni még sem fogja. Mi e tekintetben felhiva érezzük magunkat e túlnyomó fontosságú tárgyra nézve néhány előleges észrevételt intézni olvasóinkhoz.

Nem czélunk az általános kötelező urbéri megváltás kérdését igazság és haszon szempontjaiból vizsgálat alá venni. Ezt máskorra halasztva, okoskodás kedveért most az egyszer felteszszük, hogy mind hasznos mind igazságos. E nevet azonban bizonyosan csak ugy érdemli, ha az urbéri adózások mostani birtokosai teljes és valóságos kárpótlást kapnak, oly kárpótlást, mely nemcsak számszerint papiroson és eszmeileg megfelel a megváltott munka tőkéjének, de a jószág tulajdonosát practice is oly helyzetbe teszi, hogy gazdaságát eredményesen folytathassa. Minden oly megváltási terv, mely ezen igényeknek teljesen meg nem felel, jogilag rablás, a nemzeti gazdaságra nézve pedig iszonyú veszteség lenne: mert tagadhatatlan igaz, hogy ha azon munka, melyet most a nép urbéri tartozás formájában földesurának gyümölcsözőleg tesz, más béres munka által ennek részére nem pótoltatik, tekintve a köznép három negyedrészének erkölcsi s szorgalmi állapotát, a nemzeti általános eléállítás több esztendőn keresztül tetemesen alább szálland.

Ezen előzmények szempontjából nézvén a kérdést, mi annak állása a közvélemény s gondolatcsere irányában?

Egy részről felkapta az agitatio szárnyaira jelszavul imez eszmét: szabad föld. Az urbéri adózással terhelt föld prima mali labes, kútfeje minden rossznak, örök szegénység és nyomorúság oka, türhetetlen nyomasztó állapot; — a szabad föld ellenben alpha-ja és omega-ja minden biztos haladásnak, panacaea, mely minden sebet meggyógyít, paradicsom, mely tüstént meggazdagítja birtokosát, kiapadhatatlan forrása minden jónak ezt kell tehát erőnek erejével minden áron rögtön és egyszerre kivívni.

Más részrül közönségesen el van ismerve, hogy a nép általjában véve magát ön pénzén egyszerre megváltani teljesen képtelen. Innen a szükség más megváltási tervekhez folyamodni.

De ezek a más tervek hogy állanak? nemcsak tisztában nincsenek, sőt inkább sűrű homály fekszik rajtok s nagy kérdés, van-e közöttük, a mennyiben eddig közretétettek, csak egy is kivihető. Például Tetétleni és Berzenczei terve azon a feltéten alapszik a) hogy az urbéri tartozások tőkéje 90 millió p. pénzben;

b) hogy az urbéri munka egyszerre megszünjék; c) hogy 90 millió bankjegy egyszerre tétetik forgásba, mely az egyik terv szerint harmincz év lefolyta alatt fogna amortisáltatni, a másik szerint tizennyolcz évig forogna közkézen amortisatio nélkül, s azután fogna egyszerre az az alatt begyült pénzekbül elenyésztetni. A többi terv is mind ezen tengelyek (rögtöni megszüntetés, papiros kibocsátás) körül forog. — Már most legyünk egy perczig mineszméink iránt azon bizalmatlansággal, melyet szerénység és a dolog fontossága követelnek; tegyük fel, ismét csak okoskodás kedveért: 1. hogy e tervekben a tőke alacsonyan van kivetve, a mi, tekintve a megváltandó telkek számát, felette valószinű, s hogy igy 90 millió bankjegynél több lenne kibocsátandó, 2. hogy már csak 90 milliónyi, arany ezüst hypothecát szükségképen nélkülöző és igy nem minden órán felváltható bankjegy is, egyszerre kiárasztva Magyarországra a pénzbecsnek oly aránytalan csökkenését s az árak oly felszökését fogná eszközleni, melynek egy roppant financialis crisis lenne következése, — a mi ismét nem valószinű de kézzelfogható igazság; s nincs-e igazunk azt mondani: hogy mind ezen tervek már alapjokra nézve gyökeresen hibásak?

S nem vétkezünk talán, ha azt mondjuk: hogy minden olyan terv általános kötelező megváltás dolgában, mely nem épül részletes fizetéseken a jobbágy részérül s ezekhez irányzott részletes megszüntetésén az urbéri tartozásoknak, hanem az urbéri munka egyszerrei rögtönös megszüntetését, egy roppant papiros-pénz-tömeg egyszerrei kibocsátását és a tőkepénznek későbbi lefaragását veszi czélba, leggyengébb nevezettel chimera, világosabban szólva pedig a földesurak és egy részben az ország megrontására vezérlő javaslat. — Igy állván ezek, micsoda szinben jelen meg a józan biró előtt a szabad föld mellett munkába vett élénk agitatio? — Oly tárgy agitáltatik, oly dolog ajánltatik a népnek, a rögtönösség által feltételezve, mint mindenen tüstént segitő, mely rögtön épen nem történhetik. Fejébe veretik, hogy ne nyugodjék, mig rögtönös megváltás nem határoztatik, mikor még is ezen lépés, a birtokosok végromlása nélkül lehetetlen. Ingerek támasztatnak, remények ébresztetnek, szenvedélyek izgattatnak fel oly valamire nézve, mely ebben a formában nem valósulhat, maholnap oly ingerültséggé összeforrandók, mely még a törvényhozás irányában is kényszerítő erővel fogna szerzői által használtatni.

Megváltás dolgában a nyilvánosság organuminak politikai feladása volna: azokat, kik most a törvényhozásban részt vesznek s kiktől a tartozások megváltandók lesznek, meggyőzni arrul, hogy a megváltás nemcsak üdvességes lenne a népre nézve, de a birtokosok kára nélkül is kivíhető. Most egészen más történik. Merő kivihetetlen, vagy is a földesurakra nézve végképen kárhozatos tervek készülnek és ajánltatnak, ellenben a népnek minden kitelhető módon prédikáltatik, hogy rögtön megváltás nélkül nincs üdvesség; végre azon tömeg, melyet a megváltás közvetlen nem érdekel s a megyei gyüléseken akármire használni szokássá vált, a legfonákabb tervek kivivására fordíttatik.

Nem szép előkészületek-e ezek oly irányt s erőt adni a tömegek vélekedésének, melynek azután a törvényhozás ellent ne állhasson? S nem szép látvány volna-e maholnap a magyar földesurakat 100 millió magyar assignatákkal ellátva szemlélni, kik azután tizezer fr. bankjegyen vásárlanának egy pár béres ökröt s maholnap talán mag helyett bankjegyeket vetnének el földjeikbe? Meglepő, hogy tiz vagy tizenöt év mulva ismét eléállna a mostani agitátorok egyike s elmondaná a nagy mea culpá-t; őszintén megvallaná, hogy midőn 1843-ban a törvényhozás az urbéri tartozások fejében 90 millió papiros-jegyet nyújtott által nagy udvariasággal a földesuraknak, rajtok nagy igazságtalanság történt. Ez igen érdekes jelenet fogna lenni, de felette tökéletlen kárpótlás azokra nézve, kik sajátjokat elvesztették. Egy szó annyi mint száz: azon érdemes urak, kik a szabad föld, a rögtönös kényszerítő megváltás mellett élesen agitálnak, elébb hogy sem kivihető és igazságos terv csak messziről is mutatkoznék, a sajátsági jogoknak annál veszedelmesebb ellenségei, mivel magukat barátjainak szinlik. Hunc tu Romane caveto.

II. Szabad föld.

Azon organumai az időszaki sajtónak, kik a mozgalom eszméit kellő megválasztás és kritika nélkül, törikszakad, minden módon ajánlják és terjesztik, felette kedvező állásba helyezvék azokhoz képest, kiket meggyőződés és politikai hit a működésnek ellenkező modorjára ösztönöz. Ők a divatra, a népszerűségre, azon varázserőre támaszkodnak, melyet bizonyos, nagy és szépenhangzó szavakhoz a közértetlenség kapcsol; rendíthetlen alap gyanánt épitnek oly előzményre, melynek megmutatása talán

bajos lehetne, de fölöslegesnek tekintetik, mivel állításuk szerint legalább a kor s a közvélemény azt mint axiomát már régen megfenekítették. Munkájoknak ez által mintegy fele s épen nehezebb fele van megkimélve. Azok ellenben, kik a mozgalom mérséklését, a tervekbeni gondos válogatást, a minden oldalróli megfontolást választák feladásul, naponkint kénytelenek szembe szállni a divatos elvekkel, ellenzeni azt, mi a kor kivánatának kereszteltetett, le-lenyakazni az analyzis kiméletlen késével a képzelet kegyenczeit, visszavinni az eszméket a rájok özönlött fénykörből a puszta meztelen igazság mezejére, s a felhevülés szent tüzét a megfontolás fagyos vizével óránként öntözgetni. Hálátlan munka, mert gyakran a haladás ellenségeinek tartatnak, holott még is annak hamis irányától s veszélyeitől óvnak meg; de szükséges, mert a tápláló növény csak akkor tenyészhetik, mikor szomszédjában a dudvát a gondos kéz lenyeste. A szigorú taglalat szitáján a por és szemét keresztül hull, de a nehéz mag meg fog maradni.

Igy vagyunk mi a Pesti Hirlappal az örökmegváltási kérdésre nézve. Collegánk nem sokat vesződött a megváltás szükségének körülményes motivatiójával, talán, mert ezen indítóokok egyszersmind az indítvány mértékét, határait, s egy részben kivihetőségét már előre korlátozták volna. Jobbnak látta általános fogalmat tűzni ki a lobogóra. Felvette tehát szárnyaira minden szoros vizsgálat s közelebbi vitatás nélkül a szabadföld eszméjét, ezen „világerővel ható eszmét“ s a kor ezen kedveltjének legdicsőbb jövendőt igérve, megindítá zászlója alatt az élénk harczot. Számolva a lelkesedésre, melyet ily gyönyörűn hangzó eszme igért, s nem törődve további alapon s vezércsillagon, tartózkodás nélkül készít s ajánlgat megváltási terveket és — chimaerákat. Mi ellenkező állásban vagyunk. — Vélekedésünk szerint nem közönyös, hogy milyen főelvek firmája alatt vitattatik meg s döntetik el végképen a megváltási kérdés, sőt azt hiszszük, hogy végképeni intézkedésinkben az igazság, czélszerűség és kivihetőség különböző fokozatai nagy részben attól fognak függni: minő végczél felé nézett a törvényhozás, mikor működéseit megindította. Fő feladás tehát: kiküszöbölni az ügyre tartozó elméleti körből minden fonák eszmét, kiszabadítni a magasban ragyogó nagy czélt minden fattyuvilágtól, mely a szemeket kápráztatja. Az inditóokokat egyenként kell meglatolni, s mindeniket visszavezetni valódi becsére, nehogy túlnyomó

fontosságúnak az tekintessék, mi talán épen másodrendű; és megfordítva. Csak midőn egyszer az előzményi fogalmak megigazítva s a fonákságok száműzve vannak, lehet részletes és gyakorlati tervekre biztosan áttallépni.

A megváltási kérdés jövőjének alig árthatott volna többet valami, mint a szabadföld körüli agitatio. Ez által hamis irány adatott az egésznek, megszünt hideg megfontolás kérdése lenni s általvitetett az ábrándozások országába. A később nyilvánított részletes tervek is megtarták ezen általános jellemet, mert a kiindulási pont volt elvétve, elvétve a fő nézet, melyhez az egyes részleteknek simúlni kell, melynek szelleme az egészet áthatja. — S itt ismét megvalósul az, hogy a józan haladásnak kétféle ellenségei vannak: azok, kik azt előitélet vagy önérdek miatt egyenesen gátolják, s azok, kik balfogások s hibás nézetek által minden előlépést már kezdetében gyanussá tesznek. Ezek a teletorkú rhetorok, kik minden kérdésre bizonyos pöffedt páthosz ködét borítják, valóságos émelygést okoznak a gondolkozó embernek, s gyakran olyantul is elijesztik, minek elfogadására különben leghajlandóbb lett volna. —

Az urbéri törvények a patriarchalis viszonynak véget vetettek, az ipar növekedése s kitisztultabb fogalmai megtanították mind a földesurat mind a parasztot a munka becsére s igy szaporítják az összeütközéseket, mikor még is a kiegyenlítési hajlam mindkét részről alábbszállott. Ha a földesur részletes, több esztendeig tartó fizetések által teljes kárpótlást kap s a paraszt csak valamivel ró le évenként többet, mint most szolgál, s igy telkét magáévá teheti, ugy mindkettőn segítve van. A földesur béreseket fogadand s szabadabban mozog gazdaságában, a paraszt időt nyer és termést, telkét szorgalmasabban mivelheti, fuvar által kereshet s így jobb léte gyarapodik. Meg van szüntetve az összeütközések lehetősége földesur és paraszt közt, s ez által a béke előmozdítva. Ezek, ugy látszik, elegendőkép ajánlják az örök megváltást, ezeknek nyomán megvitathatni a kényszerítő megváltás jogszerűségét, különböző árnyéklataihoz képest, — meg azon kérdést, hogy a megváltásnak, hely s idő tekintetében, rögtön vagy részletesen kell e történni, s a közállománynak segítőleg vagy eszközlőleg hozzájárulni? De ily egyszerű prózai alap az agitátoroknak nem kellett. Kiválasztatott symbolumúl a szabadföld. Ez világerővel ható szó, ez a kor kivánata, ez megrázó eszme, melynek jövője van; s ime teli vitorlával hajózunk a phrázisok tengerén. Nekünk pedig úgy látszik, hogy világereje csak annak van, mi józan és igazságos, hogy a kor kivánatának okosan csak azt nevezhetni, mi hosszasb és sokoldalú megvitatás s a közgondolkozás képviselőinek többszörös megkisértése után a közvélemény vég verdictje gyanánt mutatkozott, és hogy valóságos jövőjük csak azon eszméknek van, melyek józan megfontolás után és gyakorlatilag is helyeseknek találtatnak.

Az tehát és csupán az itt a kérdés, hogy ily eszmék categoriájába tartozik-e a szabadföld eszméje, úgy, mint az felállíttatott; hogy rejtezik-e bensejében oly igen sok velő, és szolgálhat-e biztos útmutató és vezérelv gyanánt a megváltási ügy megvitatásában?

Mi több oknál fogva merőben ellenkezőt hiszünk. Legelőször is azért, mert ha oly általánosan igaz az, hogy csak a szabadföld mellett lehet boldog a földmivelő, és hogy minden más állapot nem egyéb nyomorú szolgaságnál, úgy a megváltást ki kell terjeszteni azokon kivül, kik magukat megváltani hajlandók és képesek, azokra is, kik se nem óhajtják, se nem képesek magokat megváltani: és így általános kényszerítő megváltást kell elhatározni, mi a dolgot végtelenül nehezítni fogja, s akár bankmunkálat, akár részletes fizetések által történjék, a földesurnak vagy parasztnak, vagy pedig mindkettőnek is tetemes kára nélkül nehezen lészen eszközölhető. — Másodszor: azért hibás compasz, mert ha a szabad föld oly véghetetlen jótékony, a nemszabad föld pedig oly felette káros és nyomasztó valami, — úgy nem szabad várni a törvényhozásnak csak egy perczig is, úgy nem lehet 12—18 esztendei határidőket szabni; de tüstint és egyszerre kell történni a megváltásnak. Már pedig az egyszerrei megváltás, hahogy az urbéri telek egy részének visszaeresztése által történik, a parasztnak, ha bank-munkálat utján eszközöltetik, a földesurnak romlása nélkül kivihetetlen; és igy a megindított agitatio oda czéloz: erkölcsi lehetetlenséggé tenni azt, mi egyedül kivihető és kivánatos: a részletes és lépcsőnkénti megváltást. — De harmadszor és főkép azért kellett volna elkerülni ily általános fogalomnak vezéridea gyanánti kitüzését, mert ezen szó alatt ‚szabad föld' sokkal szélesebb s terjedettebb fogalom fekszik, mint az, mely a megváltás által valósulhat. E szó ‚szabad föld' ily általánosságban oly földet jelent, melyen semmiféle teher sem fekszik, melytől a haszonvevő vagy tulajdonos senkinek

sem adózik, s az mondatik, hogy csak ilyen földdel boldogulhat a földmivelő. Ez azonban ferde és valósíthatlan gondolat, mert nemde egész világ példája mutatja, hogy jóllét, ipar és gyarapodás tökéletesen megférnek a föld birtokához kötött terhekkel, és nem bizonyos-e, hogy a paraszt, ha urbéri tartozásait megváltja is, a status iránti adózásoktul felmentve nem lesz? és lehet-e nagy ellenmondás nélkül a földnek minden tehertőli kiváltságát a jólét nélkülözhetlen feltétele gyanánt hirdetni, épen akkor, mikor a nemesi birtokot is különféle adózásokkal terhelni igyekszünk?

Azt akarjuk tehát mondani, hogy azon tartozások sujtják átokkal a földet, melyekkel a paraszt földes urának adózik? — Ez ismét ezen tartozásoknak mennyiségét vagy minőségét illetheti. Ha mennyiségét, úgy az igazsággal ellenkezőt mondunk, mert a magyarországi urbér a legkönnyebbek közé tartozik, és egyszersmind előre meggyengítjük azon kimondott elvet, hogy a földesurtól csak egy kalászt sem akarunk kárpótlás nélkül elvenni, mert ha a teher igazságtalan és szerfölötti, úgy a törvényhozás ügyekezni fog a teljes mértékű kárpótlás alól kibúni. Ha minőségét, azaz a munkábani adózást, úgy ismét tévelygünk, mert hogy még igen sok helyen sokkal könnyebben esik a parasztnak szekeres és gyalog munkában leszolgálni az árendát, mint azt kész pénzben akár egyszerre, akár részletesen lefizetni, tagadást nem szenved, s ugyanekkor oly valamit depopularizálunk s kiáltunk ki véghetetlen nyomasztónak s lealázónak, a mi akkor is, ha a megváltás megtörténik, szükséges maradand, t. i. a földmivelő által teljesítendő szekeres és kézi dolgozást, melyet Magyarországban közmunkáink még igen sokáig nem fognak nélkülözhetni. — Vagy pedig a kilenczed miatt állitjuk az urbéri viszonyt oly károsnak? — Jól van; de hát akkor el kell törülni nemcsak minden percentum szerinti árendát, de egyszersmind minden indirectus adót s accisát széles e világon, mert ezek mind az ipar és előállitás arányában növekednek. — Vagy pedig az urbéri, megyei és közállományi terhek összeségét tartjátok a parasztra nézve szerfölöttinek? — Igen, de ez nem ideváló, miután a földesurnak teljes kármentesítését elvül elfogadtátok.

Ezekhez járul, hogy a szabadföld fő és egyedüli panacaea iránti kikürtölése a tettleges igazsággal homlokegyenest ellenkezik. Angliában a farmer nemcsak fizet, de igen sokat fizet a földtül a birtokosnak, jövendője nincs törvény által biztosítva, és még is gazdag és boldog. A hajdu-városokbani lakos szabadföldet bir,

s im a környékebeli urbéri jobbágyhoz nem is hasonlítható, ipar és jólét dolgában. Megannyi tanúsága nem annak, hogy a szabadföld káros dolog, de annak, hogy a kimondott általánosságban antisocialis chimaera, gyakorlati megszorított értelmében pedig nem panacaea, nem egyedüli eszköze a boldogságnak, épen úgy nem, mint az adózással terhelt föld nem szükségesképen jelleme a nyomornak, hanem csak egy factor a közjólétben, sikeres vagy sikeretlen, elhatározó erejű vagy csekély befolyású, a szerint a hogy más körülményekben segélyt vagy akadályt talált, s azokba vagy beleillik, vagy nyom nélkül elsüllyed.

A szabadföld körüli agitatio tehát egy elérhetetlen czélt tűz ki; ideákat ébreszt, melyek soha sem fognak valósulni; oly ingereknek nyújt táplálékot, melyeknek a törvényhozás teljes elégtételt soha nem adhat. — Hátha még megfontoljuk, hogy ezen eszme már most eleve kárhoztatása oly állapotnak, mely, ha véghez megy is az általános megváltás, rövid idő mulva szükségkép elé fog idéztetni? — Kételkedhetni-e, hogy szaporodván a népesség, a jobbágyi örökösödés mostani törvénye mellett, csak 10 esztendő elfolyása után is létre jövend egy új osztálya a földmivelőknek, mely a parasztok megváltott földjeit fogja egy részben vagy egészen arendálni? Ezen haszonbér a birtokos kényétől függend, s annál magasabb lesz, minél nagyobb a népesség és kevesebb a föld. Ezen viszonyba senkinek sem lesz joga avatkozni, mert itt minden ürügy megszünendik a törvényhozás közbeszólására. Újra kezditek-e akkor a szabadföld melletti agitatiót? vagy eltitkoljátok, hogy azon százezreken nem segíthettek, vagy pedig már most jó eleve örökségül adjátok nekik a szabadföld világerejű eszméjét, előreláthető de el nem kerülhető állapotjuk anathemáját, hogy azzal annak idejében az akkori birtokosok ellen fölfegyverkezzenek? — Ha a megváltott paraszt nem kilenczed mellett, de felibe fogja adni a földet az azt mivelőknek, könyveket fogunk-e irni akkor is minden ily neme ellen a haszonbérnek? — Ha pedig ezt tenni nem akarjátok, miért vetitek el most oly ideák csirájit, melyek igen rövid idő mulva az általatok előidézendő állapot ellen épen úgy használtathatnak, mint arra: hogy a mostani állapot tétessék gyülölet tárgyává? — Nem jogosítjátok-e ez által azon hiedelmet, hogy csak felforgatni akartok, nem építeni, hogy a mi történendik, azt definitivumnak nem tartjátok; és hogy csak akkor fogtok megnyugodni, mikor egyszer a szabadföld eszméje a maga

utolsó következéseiben fogott megvalósulni, a mi egy kis lex agrariával s annak minden áldásival alkalmasint egyértelmű.

Félre tehát szépen hangzó szavakkal, félre a kárhozatos agitátióval nem-valósítható eszmék mellett. — Ha valóban jót akarunk, ne építsük azt hamis alapokra, ne állítsunk elveket föl, mik bevallott czélunkon túl csapnak, sőt egy részben abba belevágnak, — különben mindig gyanúsak maradnak igyekezeteink. — Arra: hogy az örökös megváltást közóhajtás tárgyává tegyük, elegendő ok és mód fekszik sok más körülményben, nincs itt egy szikra szükség is a szabadföldi agitatióra. Fejtsük meg inkább azon kérdést, hogy a nem szabályozott helyeken lehet-e és mikép megváltás, javasoljunk oly megbecsülési módszert, mely mind a két rész érdekeit biztosítsa, készítsünk oly tervet, melyben a magát megváltani kivánónak megváltási képessége legyen egyszersmind a megváltás fokozatainak mértéke, elvégre a fizetésekre nézve tervezzünk oly módosítást közigazgatásunkban, melynélfogva a törvény papiroson ne maradjon, de a megváltási tőke valóban zsebébe menjen a földesurnak, és a megváltás ideájának sikerét jobban biztosítók, mint nagy phrásisokkal, lélekemelő beszédekkel, és kivihetetlen, sőt végkép káros bankoperatiók tervezése által. — Mind ezek nem vonzanak, de elidegenítnek. És valóban, ha a dologbul semmi sem lesz, vagy pedig valami tökéletlen terv fog elfogadtatni, vagy pedig az a mi történendik, nem lesz egyéb, mint egy új és közelfekvő változtatás anyaga, azok lesznek okai, kik agitatiójok által gyanút ébresztettek, a kérdést a gyakorlati vitatás mezejéről a képzelet regióiba vitték által, és előre oly eszméket plántáltak az emlékbe, mellyeken a megváltás utáni állapotnak ismét hajótörést kell szenvednie.

Két beszéd.

Hajdan Athenében a philosophusok az utczákon tanítottak; mi magyarok hasonló élvezetet köszönhetünk az esti zenéknek. Maholnap a politikai elvek s az országtudomány valóságos iskoláivá válandanak. Lehet-e hálátlanság nélkül, bensőleg nem örvendeni, ha estve utczán szurok fáklyák s muzsikaszó közt olyakat hall, tanul az ember, mint mi a napokban Pesten hallani szerencsések valánk? „A törvény és nyilvánosság egyik oraculuma“, ki ne

ismerne e pompás körülírásban az újságirókra, s ki volna elég balga visszaemlékezni, hogy az oraculumok már a legrégibb időkben embertársaik mystificálása körül mily sikeresen fáradoztak? s lehet-e meg nem indulni, mikor az időszaki sajtó eme hőse szivrehatólag elszavalja: „átok szállta meg a magyart, mert az soha össze nem tart,“ — a minek nem tagadható bizonysága az, hogy az egy hirlapban közretett eszméket nem minden ember helyesli, s vannak, kik másképp gondolkoznak, a véleménysurlódás és eszmecsere törvényeivel ellenkezőleg s azoknak helyre nem hozható végveszedelmére. S nem fekszik-e egy igen sok jelentésű vallomás abban, mikor a kérdéses oraculum különös örömét nyilvánítja, hogy „megtiszteltetése azoktul ered, kik a jövendőt képviselik, t. i. az ifjúságtól?“ mely őszinte elismerése annak, hogy saját eszméit s elveit korszerűeknek maga sem tartja! különben, ha nem hibázunk, nem a minden újat hévvel felkapó, lelkesedéssel űző ifjúság, hanem az érettkorú s elméjű férfiak javallását kellene keresnie. Az ifjúság azt szokta sürgetni, a mi még nem s néha azt, mi soha nem lehet; az érettkor feladása: akarni, a mi kivihető s korszerű, s a mi most lehet, s ha igaz, hogy kilencz tizede a minapi fáklyásoknak csak tiz esztendő mulva is mosolygva fog vissza nézni az időre, mikor Lajos napját megelőző estvén egy kis politikai ovatióban részesült, s elveknek tapsolt, melyek későbbi meggyőződésével merőben harczolnak, oly tökéletesen igaz-e az, hogy „az ifjúság a jövendőt képviseli?“ — De ugyan ki kivánhat ezen utczai rhetorikától szigorú igazságot? Vannak helyek, hova főkép az illik, a mit a francziák igy neveznek: „des grands mots“ nagy szavak, a mi még nem teszi azt: nagy igazságok.

Éljen tehát az új Cynosarge!

Törvényhozás és megyei hatóság viszonyai. — Honoratiorok.

Mikor ez előtt több hónappal a honoratiorok szavazatának kérdése egy megyében először megpendülve, csakhamar túlságos határozatot szült, azzal hizelgénk magunknak, hogy meghiggadván azon szempillantási lelkesedés, melyből az indítvány s a végzés eredtek, a rögtönzött mozgalom épen oly szaporán mint támadt,

ismét lecsillapuland. Jogosításának e reményre a hidegség, melylyel az eszme kezdetben itt-ott fogadtatott, több hasonló esetekbeni tapasztalás, a népszerű tanácskozások természete s ama nemzeti jellem, mely, mikor egyszer a tévedések körét megfutotta, visszatér a józanság törvényeihez; de főleg azon látvány, hogy maga a megye, hol a végzés keletkezett, csakhamar ingadozni kezde, s ön lépésének alapjait kivételek által meggyengíté. Történt azonban később, a mi gyakran sorsa a népszerű eszméknek: több megyében nagyobb visszhangra talált, mint talán maguk a megindítók képzelték; érkeznek a hirek, hogy Borsod, jóformán bővítve, csak imént magáévá tevé az indítványt; a még népesebb Biharban pedig, már a tisztválasztás is a szerint történt. Ily állásában a dolognak, kötelezvék a nyilvánosság organumai nem mellőzni tovább a fontos kérdést, de szavukat jog, törvény és józan politika mellett fölemelni. — Legyen bár mi nevezetes a dolog törvényes oldalról, mi azt még is főleg politikai tekintetben tartjuk a legtúlnyomóbb fontosságúnak; mert egy politikai theoria fekszik a lépés alatt, mely ha szabadon kifejlik, és az alkalmazásban tovább terjed, alkotmányunkat lényegesen megváltoztatja.

És valóban, biznak-e lépésük törvényességéhez maguk az egyedek, kik azt indítványozták? tudták-e s jóformán próbálták-e összhangzásba hozni a tervet az 1723: 58 azon rendeletével, mely vármegye-gyüléseken szavazat dolgában a törvényt és a gyakorlatot parancsolja megtartatni? igyekeztek-e a fennálló gyakorlatban vetni meg az indítvány talpkövét, s a czélba vett rendelkezést ehez kapcsolni? vagy nem inkább általános törvényhozási tekinteteken s elveken épült az indítvány, úgy mint a határozat? nem a nemesi terhek közössége, nem a biró választási elv lőnek-e felvéve főalapokúl? — S épen ez az, mi a lépés jelentőségét meggyőződésünk szerint véghetetlenül emeli, mert nem az tűzetett ki czélul, magyarázni a fennálló törvényt s gyakorlatot, mely magyarázatban minden megtévedést elkerülni lehetetlen, de az: új gyakorlatot állítani fel, általános törvényhozói tekintetekre épültet, s a megyei hatóság részére eddig nem ismert jogokat kivivni. S ismételjük: ez az, mi roppant fontosságot ad a végzésnek s hazánk jövő sorsára nézve eldöntő erejűvé tenné a szellemet, melyből az kicsirázott, ha hogy a józan megfontolás azt ismét kellő korlátai közé vissza nem utasítná. Úgy van polgártársak! az indítvány s a végzés egyik legmérgesebb termény ama

terepély fán, melyet mi bizvást a divatos tévtanok fájának nevezünk. Az ág pedig, melyen az éretlen gyümölcs függ, nem egyéb, mint azon eszmezavar, mely számos főben a törvényhozási és megyei hatáskör kölcsönös korlátai iránt uralkodik.

Mindenek előtt, és hogy szavaink és irányunk félre ne magyaráztassék, nyiltan kimondjuk meggyőződésünket, magának a szavazati kérdésnek lényege felett; mennyiben az t. i. a törvényhozó test előtt forogna fenn.

Mi készek vagyunk az alkotmányos politikai jogok jóvoltában részesíteni, vagyon, értelmesség és erkölcsiség javalta kezességek mellett, azokat, kik e kincsből maig kizárvák. Tovább megyünk; meggyőződésünk az: hogy egész Európában mi vagyunk amaz ország, hol ilyen lépés, ha kellő mértékben történik, legkevesebb veszélylyel vagyon összekötve; mert nálunk nem új gyakorlatokat s köztanácskozási formákat kell feltalálni a neophyták számára: de bevenni őket a századok óta készen álló formáknak sánczaiba, régi megrögzött szokások közibe, melyek, Angliát talán kivéve, a valóságos életbe sehol annyira bele nem szövődtek, mint minálunk: s épen ezért, mi nem valami meg sem pillantható távolságba űzni, ad graecas calendas utasítni akarjuk a dolgot, hanem hajlandók vagyunk, lehető első alkalommal tanácskozni a tárgy felett. Előre kimondjuk azonban az egyetlen egy feltételt, melyhez megegyezésünk kötve lészen; ez a feltétel abban áll: részletes és hathatós törvény által szabályozni köztanácskozási és választási állapotinkat s biztosítni azok tisztaságát; — nem mintha lehetséges volna e tárgy körül minden visszaélést mellőzni; hanem hogy megkisértessék e körben is az, a mi lehetséges, hogy a rendetlenség ne a szabályt, de a kivételt képezze, s a szükséges fenyítéket el ne kerülje. Mig ez nem történik, ellene vagyunk a szavazati jog bármely kiterjesztésének, s azt semmi becsűnek tartjuk az országra, úgy mint az illető felekre nézve. Nem nyerhet a közügy az által, ha a mostani rendetlenség chaosába vármegyeként egy pár száz új szavazat bele sodortatik; nem lehet üdvös az új választókra nézve a divatozó zavar mirigyével érintésbe jőni s annak habzásai között siker és befolyás nélkül elveszni. Mi a szavazat-jog terjesztése által a nemzeti értelmesség és vagyon egy tetemes részét akarjuk bele húzni az alkotmány s nemzetiség érdekébe: rendnek és szabadságnak új kezességet adni általuk, nem pedig egy dudvával többet ültetni a nemzeti

visszaélések kertjébe. — Ezt előre bocsátva egy perczig sem tartózkodunk kimondani, hogy meggyőződésünk szerint, minden lehető merény közt nincs veszélyesebb, mint az ily természetű kérdéseket megyei határozatok által tettleg eldönteni.

Mindenek előtt: hol születtünk? hol vagyunk? mi ama politikai forma, mely alatt élünk? — Úgy tudom, egyaránt távol állunk a korlátlan kényuraságtól s a foederativa respublicától. Formánk ellentéte mindkettőnek: alkotmányos monarchia. Ennek egyik alap-eszméje: a törvényhozási jognak közössége a fejedelem s nemzet közt. És igy mellőzve minden egyebet, mellőzve hogy egy megye még nem a statusok táblája, s hogy a főrendi táblát egyes tagjai a megyei gyüléseken nem képviselik; — szorítom magamat egy ellenvetésre s azt kérdem tőletek nyiltan s világosan: honnan veszitek magatoknak a jogot, fejedelmeteket, a törvényhozás hasonfelét, törvényhozó kérdésekrei befolyásából tettleg kitagadni, s azokat megyeileg, országgyülésen kivül, koronás fejedelmeteknek kirekesztésével tin-hatalmatokkal eldönteni? mit fogtok mondhatni, ha más kérdésekre nézve a fejedelem törvénytelen példátokat követve, ugyanezt teendi, s törvényhozói kérdésekben egyoldalúlag elhatározand? fogtok-e egy betűt is szólhatni ellene, ki csak az általatok megtört ösvényen járand? — Vagy talán, azt fogjátok állítni: hogy ez nem törvényhozói kérdés? — Ki a tisztválasztásban részt vesz, nem lehet azt követválasztásból kirekeszteni; ki a követet választja, az annak utasításához is járul; ki részt vesz utasítás-adásban, a törvényhozásra foly be. Ez vas következetesség. Ez alól senki sem szabadulhat: lássátok Borsod példáját. És ez a kérdés, mely a törvényhozásrai befolyást foglalja magában, szerintetek nem törvényhozói kérdés! egy kis ártatlan végzés, még nem is statutum; mert a törvény a fejedelemtől helyben nem hagyott statutumokat erőtleneknek mondja, ti pedig felterjesztést sehol sem határoztatok! — Az 1790: 67 országos küldöttségre bizza a megyék elrendezését, a jelentést országgyülésre adatni parancsolja; az 1825, és 1830-iki törvények e rendelést megújítják, és igy maga a törvényhozás törvényhozói feladássá canonisálja a megyék elrendezését, mely in ultima analysi a választók testületén alapszik, és ti épen ezt az alapot próbáljátok megyeileg egyszerű végzés által felforgatni.

Ha itt a dolog természete, ha itt a józan okosság, a kézzel fogható igazság még nem szólnak elég hatalmasan, úgy feles-

leges minden szóbeszéd. — Ha ilyeket határozhat a megye, mi az, a mit nem határozhat, és micsoda feladása marad akkor a törvényhozásnak? — törvény kellett a mezei rendőrségre, törvény a fuvarosok viszonyainak elrendezésére, és ti az alkotmány alapját, a szavazati jogot, megyeileg változtatjátok. Ha ezt tehetitek, miért nem törölhetnétek el megyeileg az ősiséget? miért nem vethetnétek ki a házi adót a nemességre? Bizony mondom, gondotok van reá, nélkülözhetőkké tenni a költséges országgyüléseket, s igy mikor az alkotmány alapján szélesítéséről szóltok: a nemzeti erők központosulásának szükségét ássátok alá a közvélekedésben. — És még tovább: ha Pestnek, Borsodnak, Biharnak szabad volt szavazati joggal felruházni a sebészt, az iskolamestert, a gazdatisztet: nem épen úgy szabad-e Bácsnak, Mármarosnak, Trencsénynek e jogot falusi birákra, boltosokra, fogadósokra kiterjeszteni? — Azt mondjátok: azok a nemesi terhekben részt vesznek, ezek nem; de a nemesi terheket ki veti-ki? ki határoz irántuk? ki ment fel alóluk? ismét: ti magatok. Ha ama nagy kérdésre nézve szabad volt nektek új gyakorlatot alapítni, miért nem lenne ugyan az szabad másoknak a kisebb kérdésben? — Ki áll érte jót, hogy ha egyszer a törvényhozásnak kiegyenlítő befolyása nélkülöztetik ily kérdésekre nézve a legfonákabb határozatok egyes megyékben nem történnek? és ha választási jogot adhattok: miért nem nyújthatnátok választhatási qualificatiót? — De azután azon száz meg száz árnyéklatú határozatok mellett, mik ezen uton készülendnek, hova lészen a megyei követi kar egysége az országgyülésen? mi lesz erkölcsi jelentősége egy olyan karnak, melynek minden tagja más meg más zagyva elemeknek lészen kifolyása?

És mikor azután igy tetszéstek szerint a jogokat kiosztogattátok, kiterjesztettétek, korlátoztátok, megmaradt-e maga épségében a törvényhozásnak szükséges erkölcsi szabadsága? fog-e feladásának megfelelve, meggyőződése szerint működhetni, s tehetni azt, mit legüdvösebbnek talál? tehetségében fog-e állani: elvenni az engedményeket olyanoktól, kiket ti azokban, talán oktalanúl, részesítettetek?

Tinektek, úgylátszik, Éjszakamerika van fejetekben. Ott igen is a foederatio actája által némely és épen a legfontosabb tárgyak az egyes statusokra vannak bízva, és kivéve a középponti törvényhozás befolyása alól. Ilyen p. o. a rabszolgaság kérdése, mely felett a congressusnak határozni nem szabad,

nehogy a rabszolgát tartó, kisebbséget képező statusok a másik rész által leszavaztassanak. De itt elfelejtitek a legfontosabb különbségeket. Az első különbség az: hogy Amerika respublica, hol az eredeti pactum conventumok foglalják magukban kivétel gyanánt e feltételeket; mi pedig Monarchiában élünk, hol az alaptörvények törvényhozást a fejedelem hozzájárulása nélkül nem ismernek; itt a status és törvényhozás egysége a fő eszme, annak megtartása a főfeladás; itt nem lehet félni, hogy egy megyei érdek a másikat elnyomja az országgyülésen, mert ott van egy neutralis kiegyenlítő hatalom, a korona, melynek hatóságát Amerikában a praesidens vetója felette gyarlón pótolja. Itt az 1791: 12. világosan a királynak és az országosan öszvesereglett rendeknek adja meg a törvényhozói jogot; s igy nálunk a törvényhozói hatalom és feladás eszméjénél fogva, mennél fontosabb valamely kérdés, és minél inkább érdekli az alkotmány lényegét, annyival inkább és épen azért tartozik elhatározása a törvényhozás körébe. A ti cselekvéstek által öszve van t é v e s z t v e az alkotmányos Monarchia eszméje a foederalismus eszméjével, s ha szándéktok nagyobb kiterjedésben sikerülne: abban előbb-utóbb a monarchia s a polgári álladalom egységének kellene elveszni.

Érezzük mi, hogy népszerűtlen eszméket fejtegetünk, mert természeténél fogva csak az lehet népszerű, a mi az e g y e s e k hiúságának tömjénez; mi teszi pedig ezt inkább, mint olyan elv, mely minden megyéből országgyülést, minden megyei szónokbul törvényhozót csinál. Ámde nekünk az a hivatás jutott, keserű igazságokat mondani, vera pro gratis dicere; és igy még néhány szót előbb, hogy sem e czikkünket befejeznők.

A megyék municipalis jogaik alkotmányunk alapját, nemzetiségünk kezességét teszik annyira: hogy mig megyei szerkezetünk megmarad, érjen bár bennünket akármi csapás, alkotmányunkat mindig ismét visszaszerezhetjük. Ezer más tekintetet mellőzve, ez az egy ok elég arra, hogy minden magyar országfi ezen kincsnek megőrzését tegye politikai credo-jának első ágazatává. — De a módra nézve, melylyel megyei autonomiánkat kezelni kell, lényeges különbség forog fenn a mult idő és a jelenkor feladása között. Mig állásunk tisztán veszteglő vala, s nem gondolkozhatánk másrul, mint megmenteni alkotmányunk alapjait, s megótalmazni nemzetiségünket minden megtámadás ellen; a nemzeti politika kivánta, a megyék autonomiájának tettleg a

legszélesebb magyarázatot adni. Mennél erősebb volt a védelmező eszköz, annál jobb a hazára; mert csak hasznot hajthatott, kárt soha sem. De egészen másképp áll a dolog azóta, hogy neki indultunk az átalakulásnak, s országgyülés és megyék kilépve a defensivus rendszerből, cselekvőleg lépnek fel. Most, mikor ezer új eszme fut által a velőkön, mikor indítvány váltja fel az indítványt, mikor óránként a legkülönbözőbb tervek fejledeznek, tanácsos-e a megyék autonomiájának mindinkább szélesb magyarázatot adni, s őket tettleg új meg új jogok gyakorlatába léptetni? Közjogi törvényeink nem lévén és nem lehetvén tilalmazók, ha a megyei hatáskörnek zsinormértékeül nem az előforduló kérdések természetét, és alkotmányos alaptörvényeinket veszszük; hanem például igy okoskodunk: nem ad a honorátioroknak szavazatot a törvény, de nem tiltja a megyéknek, hogy ők adhassanak, — úgy magában világos, hogy alig van v a l a m i az ideák országában, mit a megyei hatóság körébe nem h ú z h a t n á n k: világos, hogy állván ezen elv, a hajlamnál fogva, mely minden testületet saját jogai tágítására ösztönöz, nem sokára minden társasági hatalmak ö s z v e s é g e a megyékben lesz központosulva, a miből ismét az uralkodó újítás-viszketegség mellett csak a legtarkább zavar, a legellenkezőbb próbatétek, a közigazgatás és törvényhozás rendes működésének lehetetlensége fog szükségkép következni.

Ehez járul egy más tekintet, melyet erkölcsi állásunk általános jelleméből merítünk. — Mikor valamely országban egy makacs aristocratia féltékenyen őrzi elszigetelt állását, merőben ellenszegül minden javításnak, gátol minden előmenetelt, igazait a nemzeti tespedés örökítésére használja; vagy pedig a kormány visszaél az alkotmány formáival, hogy annak szellemét elfojtsa, akkor igen is megfogható a nemzet elkeseredése, megfogható, ha békétlenség szállja meg az elméket, melyek azután azt, mit jónak hisznek, igaznak ismernek, minden gátoló formák daczára kivívni törekesznek. De lélekisméretesen szólva, igy áll-e nálunk a dolog? szól-e lépéstek mellett ez az erkölcsi igazolás? hátráltatunk-e ily szűkkeblűleg előmeneteleinkben? — úgy tartom elég szabadon mozgunk a kifejlés ösvényén, s más részről magát az ügyet tekintve: nem mutatkoznak-e haladásunk dolgában egészen ellenkező jelenetek? nem azt veszszük-e észre, hogy a legjobb akaratból, de mivel heveskedtünk, mivel csaknem mindent pártkérdéssé csináltunk s a népszerűség vagy népszerűtlen-

ség mezejére vittünk, még a kétkedve nyilatkozó ellenvetést is lelármáztuk, sorsunkká vált igen sok fontos kérdést elhamarkodni? — Az urbéri szabad adás vevés 1833-ban hévmérője vala a liberalismusnak, ma azt mondjuk, hogy elhasznált eszme; az apró dézmát eltörlöttük, s ma bevalljuk, hogy a lépés igazságtalan vala; váltótörvényeket alkottunk, s im látjuk, hogy azok hitel-intézetek nélkül súlyosítják a pénz-crisiseket, de magukra hitelt még nem szereznek. Vagy mi kisérjük igen felületes szemmel az idő jeleit, vagy pedig igaz, hogy soknak fejében hajnallik már a gondolat, mikép szövevényes viszonyainkban jövőre több oldalrul kell megvitatni a kérdéseket, minél több embert kihallgatni, s nem elnémítani minden ellenvetést azzal, hogy már előre depopularisáljuk. Érezni kezdjük, hogy nincs veszélyesb tanácsadó törvényhozás és országos dolgok körül, mint a lelkesedés és enthusiasmus. Visszaemlékezünk Tágen esetére, és pirulunk; szóval csak minmagunktól függ a megfontolás jótékonyabb epochájába általlépni.

Ily időpontban, a közgondolkozás ezen most fejledező üdvös irányának ellenében, mikor a józan haladás biztosítva, a gondolatlan ujításnak kártékonysága sejdítve vagyon, lehet-e nem kárhoztatni azoknak békétlenségét, kik az eszméket úgy a hogy megszülettek, maguk meztelen idomtalanságukban, rögtön, salakjaiból ki nem tisztulva, által akarják szállítni a status életébe, kik statariumot üznek törvényhozás dolgában, s ámbár a Jövő képviselőinek szerepét igénylik, még is mindent már ma akarnak elvégezni, mintha nem csak Jövő, de még holnapi nap sem léteznék. Pedig mostani állásunkban nincsen oly jó, nincsen oly üdvös eszme, mely megérdemlené, hogy kedvéért az alkotmányos korlátok megszegessenek.

Mi tehát bátran ismételjük: a lépés, mely történt, törvénybe s alkotmányos elveinkbe ütközik, ellenkezik a józan politikával, nélkülöz minden erkölcsi igazolást. — Őrizzük hű és szeplőtelen kezekkel megyéink helyhatósági igazait, de épen azért, mert azoknak határait fenyítő törvények ki nem péczézték, emlékezzünk meg, hogy atyáink bölcsesége a nemzeti öntudatra, az unokák józanságára, igazgatási formánk és alaptörvényeink természetének okos méltánylására, főleg pedig status-férfiaink tapintatára bizta azoknak kitüzését: bizta a pietásra, melylyel a törvényhozói hatalom jogaiban tulajdon nemzeti méltóságunkat tartozunk tisztelni.

Névtelenség.

Több collegáink kezdenek csipkedni a lapunkbani sok csillag, kereszt, három- és négyszeg s más hieroglyphek miatt: több oldalról kérdeztetünk, hogy kik rejteznek alattuk, s hogy miért üzzük ezen bujkálási rendszert? Mi sietünk e kétséget tisztünk szerint megoldani: talán sikerül e tárgy körüli nézetünket megizleltetni a méltányos közönséggel. E sorok irója szivesen jár el e felvilágosító hivatásban, mert maga részére nem követeli a névtelenség kedvezéseit; köztanácskozási termekben is egyazon elveket pártolja, miket e lap hasábjain, s azokért felelni kész; fel is hatalmazta a szerkesztői hivatalt, nevét minden tudakozónak nyiltan kimondani; ha tehát hű marad most még az X.Y.Z.-hez, azt csak azért teszi, hogy dolgozó-társaiktól e tekintetben is magát elkülönözni ne látszassék. — Most a dologra.

Nálunk Magyarországban jelenleg a politikai eszmék igy állanak egymás ellenében: népszerű és nem népszerű eszmék. Ez a népszerűség vagy népszerűtlenség teljességgel nem mértéke az eszmék helyes vagy helytelen voltának; mert a történetek évkönyvei bizonyítják: hogy ugyanazon népeknél, ugyanazon körülményekben a legkülönbözőbb eszmék, vélemények s politikai rendszerek voltak felváltva, népszerűk és népszerűtlenek, az igazság pedig ugyanazon körülmények közt csak egy lehet. Jelenleg Magyarországban népszerű azon politikai iskola, melyet kat exochen a mozgalom pártjának lehet nevezni: népszerűtlen az, mely e mozgalmat mérsékleni, a törvényes formákhoz kötni, bizonyos elveket tiszteletben tartani, s haladásunkat a rögtönzés veszélyeitől megőrizni óhajtja.

S mikor ezen második részt népszerűtlennek nevezzük, ismét csak e régi szabálynak hódolunk: verba valent usu; mert erős hitünk az, miszerint, ha lenne mód Magyarországban külső befolyások, erkölcsi terrorismus, taps és piszszegés, felhevülés és zajongás elmellőzésével mindazoknak vélekedésérül értesülni, kiket törvény, koruk, vagy értelmességük erre jogosítanak, még ma is a roppant nagy többség ezen országban elhatározottan a mozgalom mérséklését fogná akarni, és igy ez a vélekedés volna a népszerű. De, hogy a dolgok mostani állapotjában, a hatásnál fogva, melyet magának a megyei gyüléseken az ifjúság s a lármázó csoportok

szereztek, tekintve a bánásmódot, mely azokból az idősbeket lassanként elüzte, vagy elnémitotta, tekintve általjában a megtámadó pártnak nagyobb mozgékonyságát közélet és irodalom mezején, kifogyhatatlan bőbeszédűségét, azon nagyobb mohóságot, melylyel politikai tárgyakon kap, s azokat űzi, a szájasabb, lármázóbb rész a mozgalmi párthoz tartozik, azt egyáltaljában nem tagadjuk; s igy ebben az értelemben igaz az: hogy most legalább ezen pártnak helybenhagyása tekintethetik a népszerűség hévmérőjének. Ezen nincs mit csudálkozni: mikor valahol az újítás pályájára lépett a nemzet, kezdetben főleg, mindig könnyebben nyer népszerűséget azon iskola, mely a lelkesedéshez szól, buzdít, bátorít, a távolban egy csábító czélt mutat, hiúságunknak s szenvedélyinknek hizelg; emberi igazakat, joguralmat s általános szabadságot emleget: mint az a másik, mely botlásainkra figyelmeztet, megfontolást javasol, óvakodik minden elragadtatástól s azt hiszi, hogy a fennálló érdekek és szövevényes viszonyok gondos méltánylása sokkal többet nyom a törvényhozás nehéz munkájában, mint azon általános igazságok, melyeket in thesi senki sem tagad, de minden ember másfélekép alkalmaz. Ehez járul: hogy a megtámadók, a dolog természeténél fogva, serényebbek, tüzesebbek, buzgóbbak; mint azok, kik politikai hitüknél és állásuknál fogva védelemre szorítkoznak. Tíz nyughatatlan ember egy népes faluban képes nagy lármát követni el, és elhitetni másokkal, hogy ott nagy békétlenség uralkodik: mig az egész többi népség csak némán pártolja a fennálló rendet, s azért számba sem vétetik.

Ily értelemben s ezen megszorítással engedve által a mozgalom pártjának a népszerűség babérját; úgy tartjuk, senki sem tagadhatja, hogy mikor ily körülmények közt a nyilvánosság egyik organuma, a mozgalom mérséklését, a tévtanok helyreigazítását tűzte ki magának czélul: természetes, hogy eleinten legalább népszerűségre számot nem tarthat; s hogy azok, kik abban részt venni, és gondolkozásaik eredményét letenni kivánják, ha ez csak nevök aláirásával történhetik, számos kedvetlenségnek teszik ki magukat. Nem mindenkinek van kedve háznépét, öcscsét és fiait, tisztjeit és cselédeit, talán még nejét és leányait is maga ellen felzúdítni csak azért, mert általános politikai kérdésekre nézve velök nem egyformán gondolkozik, és a „Világ“ nem pedig a „Pesti Hirlap“ számára ir. Mellőzve a külső háborút, már maga ezen bellum intestinum is igen kedvetlen

portéka. Nekünk pedig elveink és a vitatás sokoldalúsága érdekében kell kivánni, hogy ily férfiak el ne hallgassanak. — Innen van, hogy a szerkesztés kettős köszönettel veszi az oly közlést, hol a név nyilvánítása meg van engedve: de más részről nem rekesztheti ki az oly dolgozatokat, melyeknek szerzői megneveztetni nem akarnak. Az ily rendszer ellen panaszkodni legkevesebb joguk van azoknak, kiknek viselete és politikája idézte elő azon állapotot, mely az ily rendelkezést szükségessé tette. Nem a mérséklés pártja rendszerítette a tapsokat és lepiszszegetéseket országos ülésekben, kerületekben, és megyei gyülésekben; nem ő hizelg szüntelen az ifjúság önhittségének; nem ő hozta be az élességet a köztanácskozásokban. — Taktikátok ellen más taktika kell. — Egyébiránt sokszor kimondottátok: hogy nem az, k i m o n d valamit, hanem az, hogy m i t m o n d, határozza el a mondottnak becsét; s igy, ha valóban baráti vagytok a vélekedések szabad kifejlésének: nem tesz nektek különbséget, akár van aláirva a czikk, akár nincs.

Ismerem ellenvetéseiteket: ‚gyáva az, ki meggyőződéseit kimondani s érte minden veszélyt elszenvedni nem kész‘ . . . . . „non ardor civium prava jubentium“ . . . . . „si fractus illabatur orbis“ . . . s több effélék. Ezek itt phrasisok, főleg a ti ajkaitokon, kik még legizetlenebb beszédeitekért is zajongó helybenhagyást arattok. Kapjatok csak egy két macska-muzsikát, piszszegjenek le benneteket jó formán vagy háromszor, indítványoztassék czikkeitek részére egy kis autodafé; s ha még akkor is igy fogtok beszélni, akkor azután térdet fejet hajtok; de addig engedjétek meg hogy vélekedésemnél maradjak.

Magában értetik, hogy csak az értekező, vagy tényeket közlő czikkekre szorítottuk e szabályokat. A ki visszaéléseket fedez fel, a ki valakit vádol, az legyen ura szavának, habár a közönség érdekében szólalt is fel; nevezze meg magát, vagy hatalmazzon fel szükség esetében megnevezésére, vagy tegye hiteles oklevelek birtokába a szerkesztőséget, hogy ez a közlött tényért felelhessen; különben czikkeinek helyt nem adhatunk. — Úgy sem szándékunk mende-mondák tárává tenni újságunkat; napfényre hozni minden megfricskázott pinczért, szemtelen fiakkert, álnok fürdőst, csintalan csizmadiafiút. Minden mély tiszteletünk mellett a nyilvánosság iránt, ily dolgok felől azt tartjuk Napoleonnal: Il faut laver son linge sale en famille — a szennyest otthon kell megmosni. — A sok v i s s z a h ú z á s t épen

ugy gyülöljük, mint a visszavonást; és ebben bizonyosan egyetért velünk ama hires collegánk, kinek mély hálával tartozik minden újságiró, mert gyakorlati leczkékben tanított meg miként nem kell szerkeszteni újságot.

S ez mind az, mit e részben mondani óhajtánk. Junius leveleinek szerzője még ma sem tudatik, azért becsükből nem vesztének; az angol lapok telvék érdekes közlésekkel, melyeket Verax, Philaretes, Timon, és más ilyen képzeleti lények irnak alá. A mi ott a nyilvánosság hazájában szabad: nekünk egészen kivételes jelenlegi körülményeinkben tiltva bizonyosan nem lehet.

Pesti Hirlap és Kelet népe közti vitály.

I.

Mily vakmerő igéretet tőn a Világ szerkesztősége, midőn nevemben jelenté, hogy a Pesti Hirlap és Kelet népe közti vitály dolgában lapunk részéről szólni fogok, azt én most érzem, mikor eszméimet rendbeszedve tollhoz nyúlok, egy két hirlap-czikk keskeny határai közt véleményt mondani oly nagyszerű és terjedékeny kérdésekről, melyek már eddig is egy egész kis irodalom lapjait eltöltötték. Egy palaczk borszeszt dióhajba szorítni a legjobb akarattal sem lehetséges. — Nincs is egyéb hátra, mint a főkérdést e sorokban minden mástól elszigetelni, s több más tárgy körül, melyek a vitatás körébe szövődtek, de ahhoz szorosan nem tartoznak, egyenként csaknem aphorismai alakban tenni észrevételt. — A vitatás ezen főtárgya nekünk e kérdésben tünik fel: „micsoda elvek szerint lehet jelen körülményeink közt e hazában a közvéleményt legüdvösebben kezelni; s mi e részben az időszaki sajtó, s egyes főnökök feladása?“ — A nevezett munkák viszonyainak vizsgálatában tehát, ezen álláspontból fognak kifolyni elméleteink, s el nem kerülhető kérdések után ahhoz mindig ismét visszatérni.

Politikai munkák jellemét, s erkölcsi jelentőségét bizonyos időpontban legjobban elhatározza az általános benyomás, melyet az elmékben hátrahagynak. Igy van az a Kelet népével. Számos olvasói között hányan emlékeznek vissza az autobiographiára, mely b. Eötvös szép szavai szerint, annál inkább vala mellőzhető,

mert fővonásai a nemzet szivébe a hála betüivel vannak bevésve? ki tudja még, mit a gróf házi- és hadi adóról mond? — ki beszél az indítványozott Wallhalláról? — mind ezek már most kevés hetek multával feledve vannak. De arra az egész ország emlékezik, az még ma is hangosan kong a fülekben, azon benyomást lelkében mindenki megőrzötte: hogy egy nagy hazafi, hogy gróf Széchenyi István, veszélyt, nagy és fenyegő veszélyt látott a Pesti Hirlapban; hogy ő, kit a nemzet eddig haladásai egyik legmerészebb zászlósának hitt, felriadt a Pesti Hirlap működésén, s félretéve minden egyéb tekintetet, rá kiáltott a nemzetre: „vigyázz, őrizkedjél, itten kár és vész környezi létedet.“ Feljajdulás a legőszintébb hazafi kebel fenekéről; aggodalomteli intés a tiszta öntudatában bizakodó nemzethez; ez azon jellem, ez azon jelentőség, melyet a Kelet népének a közvélemény s minden olvasók benső érzése elejétől fogva adott; keveset figyelve, mikép a felriadás kitörései kimélőbbek, az intés szavai kevésbbé keserűk is lehettek volna. E szinben kell méltánylani a Kelet népét, ha igazságosak akarunk lenni, mint egy nagy magyar aggodalmainak őszinte kifejezését; nem mint önállású munkát, nem mint politikai elvek és rendszer kézi-könyvét.

S ámbár Kossuth Lajos jobbnak tartá a könyvet főleg ez utóbbi szempontból szeldelni; de a Pesti Hirlap szerkesztője mást tett, ő reá a felriadott aggodalom szavai hatottak, s ezt mindenki érzi, ha a Hirlap újabb számait tartalom és hangulatra nézve a Kelet népét megelőzőkkel összehasonlítja.

Már most a Kelet népe ezen általános charactere irányában, hogy állanak a reá következett röpiratok, ismét csak általános jellemöket tekintve? — A Kelet népe közt egy ember éretlen és értetlen dongás; — Fáy röpirata engesztelő tisztaszándékú szózat; — Záborszky értekezése, megjóslása annak, mit gróf Széchenyi István a Hirlap ellen közretenni fog, s előleges, de nem elégséges czáfolat; — báró Eötvös könyve gyönyörű replika a perben, szoros értelembeni védelem, mutogatása, hogy a roppant vádak kellőleg bebizonyítva nincsenek; — végre Kossuth Lajos felelete, visszatorlás, éles és keserű kritikája a Kelet népének, mint önállású munkának, s kiméletlen bonczolgatása gróf Széchenyi István politikai pályájának. — Ez véleményünk szerint a viszony, melyben a munkák egymás ellenében állnak.

Kétséget nem szenved, mikép első tekintetre senki sem

látszék az országban, helyzete s megfutott pályájánál fogva kevésbbé jogosítva a Hirlap ellen fellépni, mint épen gróf Széchenyi. — „A nemes gróf az — így szólhata talán egynémely — ki első munkájának megjelente óta az élénk izgatást ez országban leghathatósabban szóval és irásban űzte; ki példával ment elő a fennálló rendszernek éles megtámadásában; ki polgártársait észhez s indulathoz intézett eszközökkel egy egész évtizeden keresztül állandó ingerültségben tartotta. A nemes gróf volt az, ki mindenütt és mindenben a nyilvánosságot predikálta; ha tehát most a felmelegült atmosphaerában oly növények is teremnek, miket a gróf sem nem reményelt, sem nem helyesel, azt ugyan a nemes gróf sajnálhatja; de nincs joga rajta csudálkozni, mert ennek szükségképen be kellett következni. Miután oly nagy becset tulajdoníta a nyilvánosságnak, nehéz megfogni: mikép most néhány habár hibás eszme közretételét oly nagy veszélyek forrásának tartja. Helyesen mondja ugyan: hogy élesebb izgatásai ezelőtt tiz esztendővel, nem újságban, hanem könyvben történtek; s hogy akkor szükséges volt az izgatás; s hogy az élesség könyvben nem oly veszedelmes mint újságban: de más részről az is figyelmet érdemel, mikép a ‚Hitel' óta tizenegy esztendővel korosodtunk, s hogy most szabad vitatások dolgában, megindulás nélkül birunk meg olyakat, miket ezelőtt csak néhány esztendővel is veszély nélkül alig lehete kimondani e hazában. — Ezekkel kapcsolatban van egy más gyengéje a nemes gróf állásának. Ő elvállalja az elveket, miknek a Hirlap hódol; helyesli az irányt, melyet követ; s igy kénytelen minden különbséget önmaga s a Hirlap közt ennek modor- és taktika-beli hiányaira visszavezetni. Vádjai azonban súlyosak, nagyok s abban központosulnak: hogy a Hirlapi modor és taktika sirba döntik a magyart és a nemzetet. Ámde ily szűk alapon, egy vékony deszkaszál élén, komoly s nagyszerű harczot folytatni nem lehet." Igy sokan a nagy közönségben;s a Kelet népe több helyei tanúsítják: hogy a szerző előtt ezen ellenvetések titkok nem valának. — S épen azért hiszszük mi: hogy gróf Széchenyi soha nem irt inkább lelkének mélyéből, mint mikor a Kelet népét szerzette. — Nem csak sejté, de bizonyosan tudta, hogy a nagy tömeg, a tettek mélyebben fekvő indító okait nem vizsgálva, következetlenséggel fogja vádolni; s hogy a Hirlap szerkesztője mindent elkövetend a Kelet népét a gróf régi munkáival ellenkezésbe hozni. Mikor tehát a gróf magát ily gáncsoknak kitette, s e viharos

térre kiszállván, ily fenyegető veszélyek daczára, aggodalmainak szót és testet adott, meggyőződésünk szerint a tiszta hazafiságnak nagyobb zálogát tette le: mint mind azokban, miket tőle eddigi pályáján csak a legrútabb hálátlanság fogna eltagadhatni.

Itt akaratunk ellen fájdalmas gondolatok szállanak meg. Van-e nagyobb szerencsétlenség statusemberre nézve, mint hajlam, szabad választás, vagy körülmények által nyújtott oly helyzet, melyben agitatió utján „alulról felfelé" vala kénytelen változtatási eszméinek sikerét eszközleni? — Hogy ezeknek csak csekély részét is kivihesse, hogy a felsőbbséget engedélyekre késztethesse, kénytelen izgatáshoz nyúlni, a fennálló rend ellen kikelni, vágyakat ébreszteni, szenvedélyt, lelkesedést, jó és rossz indulatokat a maga érdekébe belehúzni. — De a különbség végetlen az anyagi és szellemi világ közt: amabban tudományos szabatossággal lehet kiszámolni az erők hatását, melyeket használunk; — a gőzmozgonyban bizonyos mennyiségű kőszénnek s víznek, egy bizonyos tudva lévő hatás felel meg; — a mag, melyet őszkor elvetünk, tavaszkor kél ki; — de a hol eszmék és indulatok forognak fenn: ott ily tudományos bizonyosság túlfekszik a gyarló ember láthatárán. Innen van, hogy a felhevülés, melyet az agitator ébresztett, más irányt vehet, tovább terjedhet, mint kezdője akarta. Az eszmék, melyeket a messze jövő számára hányt el, szaporán kicsirázhatnak, más tisztátlan elemek keveredhetnek hozzájok a vegytani atyafiságok törvénye szerint; s mint a betegségekben a consensus által: úgy a szellemi téren is oly szenvedélyek fejlődhetnek ki a társasági testben, melyekről a megindító nem is álmodott. Nincs oly bölcs, ki a politikában a biztossági szelepet (Sicherheits Ventill) már feltalálta volna. Az agitátorok tehát csakhamar elsodorva látják magukat az ideák által, melyeket ébresztettek, felemésztve tanítványaiktól, mint Amerikában a vadaknál, hol a fiúk szüléiket agyonverik. Én mindig sajnáltam inkább, semhogy kárhoztattam az agitátorokat. Hibáik nem személyes sajátuk: de sajátos átkai a szerepnek, melyet elvállaltak; un vice de position; kinjaik azonban és szenvedéseik valóságosak, s annál keserűbbek, minél tisztább szándokkal léptek fel pályájokra. Csak az tagadja meg életének vezércsillagát, az helyesel minden túlzást, az engedi magát a nép kábultsága által mindenhova ragadtatni, ki ön hiúságán túl más czélt nem ismer: az ilyen elvtelen lidércz nem téveszt czélt, mig a tömeg által imádtatik, — de a becsületes agitator, ki bona

fide, a törvényesség korlátai közt fekvő czélt tüze ki magának, elébb utóbb meg fog akarni állapodni; nem hogy minden további részletes kifejlést gátoljon: de mivel szükségesnek tart egy bizonyos határozott kört s álláspontot, melyből minden egyéb kiágazzék. — Juthat-e neki mélyebb fájdalom, mint átugorva látni ezt a kört; látni, miként szerte száguldoznak saját csoportjai s magát a mozgalom háta megett találni, melyet megindított.

S ha talán ma ily szinben tünteti fel Kossuth Lajos másoknak állását, ne hizelegjen magának szebb jövendővel; szükségkép el fog következni reá nézve is, úgy mint minden agitátorra, az időpont: mikor fejére nő a gondolat, — fejére az indulatok, melyeket ébresztett; s mikor fagyosan forduland el tőle a sokaság, mely most tömjénez: ha csak . . . . . de ezt fel nem teszszük; mert Kossuth Lajost is a becsületes agitatorok közé szeretjük számítni.

És az agitatori hivatás gyakorlatában nincs hiba, mely magát hamarább és keserűbben megboszúlná, mint a pietásnak hiánya az idősebbek, a multnak hagyományai, emberei s intézetei iránt. Az erős lelkű férfiúnak azon öntudata, mely nem engedi kétkedni: hogy személyében új évkor kezdődik, hogy előtte csak balgák és tudatlanok léteztek, s büszkén ignorálva a historiát, öntetteiben szemléli a nemzeti dicsőség elindulási pontját; nemtelen keblekben hideg individualismussá fajul, mély gyanánt terjed emberről emberre, okosnak és oktalannak egyiránt lészen birtokává: s szövetkezvén legaljasabb indulataikkal, csakhamar magunk ellen fordúl, s leront minden oltárt, kivevén azt: melyre önmagát emeli fel az ön szeretetét. Épen most mily különös müve tünik fel a politikai Nemesisnek! ez előtt tiz esztendővel a Hitelt kimélő mérsékléssel, csak szeliden szuttyongatva birálta a „Taglalatban“ egy férfiú, kinek hű lelkét, tiszta hazafiságát s üdvös czélzatait kétségbe senki sem vonja; de a szerző sértve érzé magát, s egy mérges könyvvel felelt, melyben taglalóját a legkeserűbb gúnynyal tetézte. A legázoltnak akkor még zsenge korú három fia egy kurta röpiratban utasítá vissza a nyilakat, a nagy hazafinak még az igazságtalan ellenségben is őszintén hódolva. A röpirat talán épen azért, mert az illedelem higgadt hangulatán vala szerkesztve, hatás nélkül elhangzott. És most tíz esztendő lefolyta után épen a ‚Világ‘ azon tárház, melyben egy ifjabb iró a legerősebb fegyvereket találja szerzője ellen; felleli lapjaiban, mily keserűséggel válaszola gróf Széchenyi a

kimélő kritikára; miként állítá rágalomnak czélzatai tisztaságának kétségbehozását, homályos szavainak félreértését; s a gróf akkori szavaiból a védelem leghatalmasb eszközeit készíti. Távol van tőlünk Kossuth Lajos ezen vagdalkozó polemiáját helyeselni. Mi ugyan elejétől fogva sajnáltuk, hogy gróf Széchenyi oly sok epét öntött a Kelet népébe, s nyiltan rosszaljuk: hogy még a szenvedéseket sem kimélé, melyekben mindig van valami tiszteletes. Gyengédtelenség szemére lobbantani valakinek a szomorú órákat, miket négy falak közt töltött: s eltagadni a szenvedéstől még azt is, hogy szenvedés volt. Mi tehát igen tudjuk felfogni a keserűséget, mely Kossuth Lajos kezét feleletében vezérlé, és személyes helyzetében mentjük azt; de ha hazáját valóban oly melegen szereti, a mint azt mondja: — állása szebb és magasabb lett volna: ha hogy azon érzeményeknek hódol, melyeknek hiányát oly sokaknál imént említők; s a haza nagy emberében magát a hazát s nemzetet tiszteli. Oly számosak-e nagy embereink, hogy a keveseket, kik a mindennapiság parányi köréből kiemelkedtek, a közügy vesztesége nélkül, a porba lehúzni lehessen? — S fogunk-e nyerni, ha a képszobrokat, mik oly gyéren állnak sziveink pantheonjában, egymásután ledöntögetjük, s nagyobbak leszünk, mikor kevés félisteneink elhallgattak? Meglehet, sok áldozatot hozott már Kossuth Lajos elveinek; de a haza s a nemzet közérdekeitől megtagadta azt az egyet, mely minden másnál nagyobb: ön szeretetének feláldozását.

S ez legyen elég bevezető észrevétel gyanánt; menjünk most a kérdés velejére.

II.

Újabban megjegyezzük: hogy most nem a Kelet népének tudományos becse, vagy gróf Széchenyi eddigi pályája forog szóban a nemzet előtt; de azon főkérdés: hiú volt-e az aggodalom, mely a nemes grófot a Hirlap ellen felriasztá, s merő rémképek, melyeken igy megindult? — Senki sincs jogosítva másképp lépni fel, s gr. Széchenyit a nemzet fenyítő széke elibe idézni, s végig menvén polgári pályáján, minden legkisebb botlásrul, — mert ki marad ment minden hibától? — a fátyolt lerántani; sőt azt tartjuk, hogy e perben, melyet a hálátlanság indítna az érdem ellen, gróf Széchenyi azt fogná mondhatni biráinak, a mit Socrates mondott az athenaei Demos-

nak, mikor megkérdezteték, mit érdemle: „azt érdemlem, úgymond, hogy a nemzet költségén tartassam ki éltem fogytáig a prytaneumban.“ — Az tehát elhatározandó, vajjon a vád, melyet gróf Széchenyi a Pesti Hirlap ellen támasztott, igazolva van-e ennek tartalma s hangulata által? — És ez nem függ sem attól, hogy a gróf maga bebizonyította-e kellőleg állításait, mert nem lehetetlen, hogy a gróf nem a legerősebb bizonyságokat választotta légyen; — sem attól, hogy Kossuth Lajos észrevételei a Kelet népe egyes részei felett, helyesek-e vagy nem; mert, a mint már mondám, ez a Kelet népének, mint önállású munkának, kritikájához tartozik; a nemzet előtt pedig a Pesti Hirlap vagyon most szóban. — Vessünk mi is egy pillantást ennek eredetére.

A mult országgyülés végével bizonyos kölcsönös jó akarat szállá meg a különböző vélemények képviselőit. Sok hónapos küzdések után bámulva látták magukat a népszerűség emberei igen közel állani az addigi ellenpárt egyes tagjaihoz; a képzelt ellenségben barátra találtak; látták, hogy az is azon munkál, mit ön-keblök óhajt: a kibékülésen, a bizalom helyre állításán. És egyszerre nagyobb vonzódást érzettek ezekhez, mint sok mások iránt, kik még akkor is új táplálékot adának az ingerültségnek. A szent ügyekezet megérdemlé és megnyeré a gondviselés pártolását, s igy sikerült néhány becsületes embernek homályban és fény nélkül nagy nehezen helyre hozni a bizodalmat, mit mások nagy robajjal és csillogva megrontottak. Alig volt a kibékülés biztosítva, s ime érezni kezdék többen, mikép, nehogy az ismét félreértések által megbomoljon, a közvélemény működésének országgyülés után tért kell nyitni; főleg azért is, hogy minden oldalról megvitatva jőjenek a kérdések az országgyülés elibe. Mi magunk úgy vélekedénk: hogy egy havi folyóirat e czélnak legjobban fogna megfelelni, a haladás fontos kérdéseit alaposan lehetvén abban megvitatni; s az ily közlések oly olvasói körre tarthatván számot, mely előtt az ily vitatások bizvást, minden rossz következés nélkül folyhatnak. E véleményünk akkor sok mások előtt is helybenhagyást nyert; és mi maig is sajnáljuk, hogy az eszme, közbejött akadályok miatt, nem valósult. Mikor külföldről hazatérvén a Hirlap megszületését hallottuk: nem adánk helyet várakozásoknak, miknek, mióta időszaki sajtó létezik, soha Hirlap még meg nem felelt; — sőt megértvén a szerkesztő nevét, egy szempillantásig sem kétkedénk a lap iránya, s hatás módja felől. Ismertük az iskolát, melynek

a szerkesztő tanítványa; a tanokat, miknek apostola; épen azt, sem többet, sem kevesebbet nem remélünk tőle, mint a mit azóta tapasztalánk. Az első öt szám, melyet egyszerre olvasánk Bécsben, megerősíte vélekedésünkben. Nem rosszalhatók, hogy kormányunk czélzatai tisztaságának öntudatában, a sajtónak ily tág, eddig nálunk járatlan tért nyitott, s a nemzet egészségét oly lábon lenni gondolta, hogy megbirja az experimentumot; de az időszaki sajtó természetéhez képest már akkor szükségesnek tartók, hogy a Hirlap ellenében más újság is álljon ki a sikra. Nem is kétlők, hogy ez elébb utóbb megtörténendik. Most a „Világ“-nak jutott e szerep, s hogy mi annak ily módoni fellépését dolgozatinkkal elősegítjük, már maga bizonysága: miként veszélyt láttunk terjedni, mely ellen antidotum, és pedig sürgető antidotum, szükséges.

Ezekhez képest nyiltan kimondjuk, és röviden akarjuk megmutatni, hogy azon rossz, melyet a Kelet népe a Pesti Hirlapban lát, nem képzelet, nem rémkép. A szükségesnél sötétebb volt igenis a szinezet, melyben gróf Széchenyi vádait kifejezé; az erősségek, miket eléhozott, czáfolást engednek; hibás a mező, mely a megtámadásra választatott; a vész, melylyel fenyeget, korán sem áll oly közel, mint azt jósolja, s az orvosság talán egyszerűbb, mint sejdíti; de maga a vád, — igy vagyunk meggyőződve, — a fő dologban igazságos, s a kártékony hatás, mely bepanaszoltatott, nem hiú félelem, de szomorú valóság. És ez vélekedésünk szerint néhány egyszerű észrevételből kiviláglik.

Minden politikai munkában, de főleg újságban, mely naponként hat, kétféle irányt kell megkülönböztetni: elsőt azt, mely a lap homlokára van irva, mely czégérül kifüggesztve pompás phrasisokban, csillogó declamatiókban mutatkozik. Ez a lapnak bevallott iránya, but avoué, ostensible. A másik irány az a szellem, mely az egész lap szerkezetén által fut a pompásan felállított elvek alkalmazásában, a tárgyak megválasztásában, sokszor egy szó, egy epitheton használásában rejtezik. — Ez a lap valóságos iránya, but veritable; a lap ez által, és csak ez által hat, és bir jelentőséggel. Erkölcsi méltánylásában ezen második irány a gondolkozó ember előtt minden, az első semmi. Gutta cavat lapidem: az időrül időre kimondott elvek, szép és nagy phrasisok elhangzanak, elfelejtetnek; de a mód, miszerint az elvek alkalmaztatnak, a szin, melyben az iró az adatokat

feltünteti, a sokszor parányi észrevételek, mikkel kiséri, egy helybenhagyó vagy gáncsoló szó, melyet egy csekély adat után oda vet, naponként hatnak az olvasó lelkére, bele szövik magukat eszméinek kifejlésébe, elébb utóbb befolyást gyakorolnak gondolkozás módjára. Ebben fekszik az időszaki sajtó egész jelentősége; ez teszi üdv, vagy vész eszközévé. Ez teszi: hogy vannak hirlapok, melyek egészen más módon hatnak, mint a hogy programmájok, s ostensibilis elveik szerint hatniok kellene. A Gazetta de France minden lapjában a legszélesebb szabadság eszméit prédikálja; s ki nem tudja, hogy iránya s hatása egészen más. Az ilyen benső irányt világosan, forma szerint bebizonyítani igen nehéz; s mi szivesen elismerjük, hogy e tekintetben a Kelet népe plena probá-t nem teljesített; hogy a szabálynak: „asserenti incumbit proba“ meg nem felelt. A két védirat, de főkép b. Eötvösé, győzelmesen kivíja, hogy a Kelet népében foglalt kemény vádakat, annak szerzője részletesen be nem bizonyította. B. Eötvös keresztül megy minden egyes vádponton; felteszi, hogy a szerző a legerősebb próbákat választá, taglalja, analysálja azokat, s igen logice mondja: ha még ezek sem bizonyítják be a vádat: úgy hol a bizonyítás? A mi tisztelt barátunk lelke tisztaságában nem akarja látni a bevallott és a valóságos irányok közti különbséget: és igy mi vagyunk kénytelenek azt a közönség előtt kifejteni.

Mikor valaki „törvényszerű haladást“ tűz ki Hirlapi zászlójára, és még is buzdít, dicsér minden hatóságot, mely törvényes korlátaiból kilép; mikor a sajátság tiszteletét hirdeti, s a szabadföld eszméje mellett oly módon agitál, mely ha visszhangot lel, minden józan rendelkezést lehetlenné teend megváltás dolgában; mikor a kormány iránti bizalmat ajánlja, és naponként tévtanokat terjeszt; a megyéket olyanokra szólítja fel szünet nélkül, mik mellett a kormány törvényes hatása teljesen elenyésznék; mikor a különböző társasági osztályok közti közelítést mondja czéljának, és minden egyes szenvedőt úgy állít elő, mint a socialis rendszer áldozatát; mikor józan haladást emleget, s tettleg az ifjúságnak mint testületnek, mint társasági hatalomnak énekli naponként apotheosisát, s a tömegek rivalgásait nevezi el közvéleménynek: akkor higyje el nekünk a mi igen tisztelt barátunk, hogy egy ily irány alatt a nyiltan kimondott szép czélokon kivül még más valami is fekszik; hogy az irott sorok közt láthatatlan betűkben áll más valami, a mit sok becsü-

letes ember érez, de csak kevesen tudnak önmaguknak megmagyarázni. És ez az, mit mi a Pesti Hirlapban kárhoztatunk. Meglehet, hogy az ily újságiró maga magát is elvakítja, s csalódásokban él a hatás felett, melyet működése szükségkép gyakorol; de ez tökéletesen egyre megy; nem Kossuth Lajosról, de újságáról van itt szó; nem a kebel titkos érzeteiről, de újsága naponkénti hatásáról. A politika sanyarú mezején, a jóért s rosszért, melyet közvetve vagy közvetlen, akarva vagy nem, eszközlünk, egyiránt vagyunk felelősek.

Igen sokban igaza lehet, és igaza is van Kossuth Lajosnak, főkép ha úgy tekintetik munkája, mint a Kelet népének kritikája, a nélkül, hogy a Pesti Hirlap irányai igazolva lennének. Igaz, hogy a magyar nemzet öreg is, ifjú is egyszerre nem lehet, hanem, hogy vagy egynek, vagy másiknak kell lennie. Igaz, hogy 1825-ben, mikor gróf Széchenyi legelőször fellépett, nem a rothadás szaga vonzotta őt a nemzethez: hanem inkább varázs erővel azon szellem ragadta meg, mely jelesen nemzetiség ügyében az akkori országgyülésen annyi energiával lépett fel; — igaz, hogy ezen szellem befolyása alatt gyümölcsöztek azután az ország javára mind azon eszmék, melyek gr. Széchenyiben már rég óta felhalmozva voltak, s csak egy ihlető szikrára vártak, hogy fellobbanjanak; igaz, hogy ezen eszmék kifejtése a nemzet fogékonysága nélkül hatásra számot nem tarthatott volna; és hogy a rendszeres munkák megyekénti felvételekor találtak legszélesebb mezőt alkalkalmazásra és működésre, s akkor szövetkeztek a nemzet gyakorlati élete kérdéseivel, s a megyei elementommal; igaz, hogy gróf Széchenyi, könyvein kivül, főkép maga alkotta intézetek által akart hatni, s a megyei életet, formákat és befolyást kellőleg nem méltánylotta, magát abba bele illeszteni nem tudta, s hogy főleg innen eredt lépcsőnkénti elszigetelése a mozgalomtól, mely szükségképen e mezőn üzte legélénkebb hatását; igaz még az is, hogy nemzetek nem hasonlítnak oly beteghez, kinek egy orvos recipéjén kivül üdvössége nem lehet; mind ezek igazak lehetnek: és még is helyt állhatnak mind azon aggodalmak, miket a Pesti Hirlap sokakban támasztott. Mert ezen aggodalmak nem függnek gróf Széchenyi okoskodásainak helyes vagy helytelen voltától: hanem tisztán magának a Hirlapnak működésén, hatásán, el nem tagadható irányain, — mint mi azokat feljebb röviden kifejtők — alapszanak. S ezen aggodalmakat mibennünk legalább Kossuth Lajos el nem oszlatta.

Igy vagyunk azokkal is, miket Kossuth Lajos a népszerűség vadászásának gyanúja ellen felhoz. Említi itt azon sok keserű szemrehányást, melylyel lapjában megyéket és egyedeket illetett. Ez igaz, és mi még is azt állítjuk: hogy a Hirlap hizelg a szenvedélyeknek. Mert mikor egykét visszaélést megró, nagyban ámítgat, az ifjúságot, mikor oly szerepet tulajdonít neki, mely nem övé; a megyéket, mikor oly feladást tűz elejökbe, mely hatóságukat meghaladja. Az ily hizelgés százszorta veszedelmesebb, és annál kártékonyabb, mivel a nemesebb indulatokhoz intézi szavait, az öntudathoz, a hazafisághoz; s mivel ezen nemes érzésekkel visszaél, — l'enfer est pavé de bonnes intentions, — nincs veszélyesebb neme a tévelygésnek, mint az, mely tiszta érzéseken épül, s ezekbül vesz erőt a szilárdságra. A ki igy kicsinyen gáncsol, de nagyszerűn csábít: az tizszeresen nyeri vissza e második úton azt, mit az elsőn elvesztett; sanyarú képű Cato szinében jelenik meg, mikor nem egyéb egy csábító Szirennél.

Kossuth Lajos szerint az $18^{19}/_{40}$ országgyülésen a karzatok viselete nem igazolta azon félelmet: hogy maholnap a franczia convent jelenetei fognak megújulni. Én ellenkezőt hiszek: kezdetnek minden esetre sok is volt, a mi történt. Szerezze meg magának Kossuth úr a beszédet, melyet Deák Ferencz a kerületben 1839-iki junius 22-kén a hallgatósághoz tartott, fájdalom minden siker nélkül; mert hasonló jelenetek azután is kerületekben és országos ülésekben többször megújultak, valahányszor rájok szükség volt. Az ilyeket tisztán kárhoztatni kell: vétek minden mentő szó; mert jó oldala a dolognak semmi esetre sincs; és ha nagyítva adatnak is elő veszélyei, nem árt: csak hasson az előadás. Főkép pedig tiszte ez azoknak, kik rendszerint éljeneztetnek a hallgatóság által, és igy azzal bizonyos erkölcsi solidaritásban állanak. — Rájok nézve — mint hasonlíthatatlan Deákunk tökéletesen érezte, — becsületbeli kötelesség mindent elkövetni, hogy ilyenek ne történjenek. A franczia forradalom kezdetében sem hoztak pisztolyt és gyilkot zsebeikben a hallgatók az ülésekbe: később felhevülvén az indulatok, ez mindennapi kenyérré vált; a kezdet nem volt más, mint a hallgatóságnak összezavarása a gyülekezés tagjaival, s a befolyás, mely annak engedtetett. És mi meg vagyunk győződve, hogy ez a két dolog valamint már magában rossz: úgy a körülményekhez képest minden lehető rossznak lehet és leend kútfeje; itten a becsületes

ember feladása: principiis obsta, nem pedig legyezni az ocsmány visszaélést és igy elhitetni a közönséggel: hogy itt valami nevetséges félelem, valami igen üdvös dolog ellen agyarkodik; s igy a már magában is nehéz feladást még nehezíteni.

Győzelmi érzelemmel hirdettetik: hogy már nyolcz hónapja létezik a Hirlap, és még sem tört ki a forradalom; sőt inkább mind jobban higgadnak a köztanácskozások. Mi már kimondottuk; hogy a szineket, melyekkel gróf Széchenyi a Hirlap következéseit festé, a kellőnél sötétebbeknek tartjuk; de abból nem következik, hogy a félelem a felhőkbül van lekapva. Sehol a világon nem követte közvetlen a forradalom a forradalmi eszméknek nyilvánítását; és még is minden forradalmak in ultima analysi az eszmékben gyökereznek: mert az ige tetté válik, s a mi a velőkben gyökeret ver, elébb-utóbb, keresztül bocsátva a szenvedélyeken, átmegy cselekedetekbe. Ez teszi a tévtanokat veszélyesekké; s nincs jósló, nincs számoló a világon, ki a kitörési időpontot előre megmondhatná: csakhogy vélekedésünk szerint a tévtanok ellen szabad vitatás országában van egy erős fegyver: azokkal ellenben ugyanazon téren a puszta igazságot szembe állítni. Az oly magasztalt higgadtság a közgyülésekben részint reactio, részint onnan ered: hogy a mozgalom felekezete módot talált benne, a másik részt elnémítani; és minden ellenző nélkül látván magát, kénytelen nyugodt lenni, ha csak önmagával nem akar harczra kelni. Ez a higgadtság nem egyéb: mint a harcznak lehetetlensége.

És igy mi meg vagyunk győződve, hogy azok a tévtanok ős népgyülésekről, megyei mindenhatóságról, miket a Hirlap ritka állhatatossággal terjeszt; az a szenvedelmes modor, melyben főkép az első öt hónapban minden egyes szenvedés felett rimánykodott; az a rossz szokás, mely a közvélemény tisztes nevét reá ruházza minden alkalommal a zajongás és éretlenség elemire; az a buzgalom, melylyel a sajátsági jogoknak világosan ártalmas terveket pártol és terjeszt, nemcsak nem üdvösek: hanem positive és tagadhatlanul károsak, és szilárd, hathatós ellenműködést tesznek szükségessé.

Menjünk most által némely más a vitályba belehúzott kérdések vizsgálatára.

III.

A vitályba bele húzott idegen kérdések közt, legtöbb helyt foglal el az ész és szív czímű vitatkozás, elmult időkbül ide ismét felidézve. Mi a kérdést igen egyszerűnek s régen eldöntöttnek tartjuk. Az ész feladása: polgári társaságokban magasabb erkölcsi érzet sugallásai alatt kitűzni a czélt; az észtől kell tanácsot kérni, ismét amaz érzet ellenőrsége mellett, a módokra nézve, melyek által ezen czél elérethetik; de az ész által tanácsolt módok közt a szívhezszólás is találhat helyet, a mi főkép igaz ott, hol rábeszélésről van szó, hol erkölcsi emelcsők által akarunk valamit eszközleni. — Ezt még magában vétkül tulajdonítni hirlapirónak nem lehet; ez az agitátoroknak tulajdonképeni hivatása, és vétekké csak akkor válik (mint b. Eötvös helyesen mondja), mikor rossz szenvedélyekhez, az irigységhez, a másoké utáni vágyhoz, stb. történik a felszólítás; vagy pedig az iró, az értelmet megcsalva, a nemes érzemények melegségével tévtanok részére visszaél. Hogy volna nemzet, mely tisztán a szív által vezéreltetnék politikájában, vagy pedig olyan, mely csupán a hidegen felszámoló ész parancsait követné, bebizonyíttatni nem fog; csak annyi igaz, hogy azon nemzetek, melyeknek jellemét általában nagyobb higgadtság képezi, józanabban viszik ügyeiket, mint azok, kik, mint p. o. a francziák, szüntelen mozgékonyságban, minden órán más szenvedély által engedik magukat akaratjok ellen is vezéreltetni; — de ez csak azt bizonyítja, hogy a nemzeti jellem befolyását nem lehet száműzni politika mezején; hogy attól a vezérek maguk sem szabadok, és azt a módok megválasztásában méltánylani mindenkép kénytelenek. A mennyiben tehát tőlünk függ, a nemzeti gondolkozás és érzésmódnak kifejlésére hatni, igyekeznünk kell, hogy abban a józan felszámolás kapjon felsőséget. De amaz elv: hogy az ész útmutatását kövessük politika dolgában, még nem országlási rendszer: hanem nélkülözhetlen feltétele minden csak türhetőleg haszonvehető országlási rendszernek, épen úgy volt elve Péter czárnak, mint Washingtonnak, 2-dik Fridriknek, mint lord John Russelnek. És igy nem az a hibája, vélekedésünk szerint, a Pesti Hirlapnak, hogy néha a szívhez és indulatokhoz szól; mert ez néha, hahogy hatni akarunk, publicumunk természetéhez képest szükséges is lehet;

hanem azt kárhoztatjuk benne, hogy elébb ugyan megtéveszti az elméket, s úgy aztán a veszedelmes tévedés részére az indulatok gerjedelmeit használja.

Hasonlókép nem szándékunk hosszasan vetekedni b. Eötvössel és Kossuth Lajossal a jog és kegyelem szavak és eszmék s e tétel felett: hogy a kor jogot követel nem kegyelmet. — A dolognak valóságos állása úgy is nyiltan fekszik előttünk. Minden kormánynak, minden törvényhozásnak szent kötelessége a kezelésére bizott nemzet boldogságát eszközleni. Tiszte tehát ez a magyar kormánynak is, tiszte a magyar törvényhozásnak, tiszte azoknak, kik a fennálló rendszernél fogva ezen törvényhozásnak részesei; de a módokra nézve, melyek szerint ez a feladás megfejtendő, a törvényhozás teljesen szabad és független. Tiszte p. o. a törvényhozásnak a földnép jólétét lehetőleg előmozdítni: de azt senkinek sincs joga követelni, hogy ez az adó bármely nemének elvállalása által történjék. Tiszte, a nemzet erkölcsi javairól gondoskodni: de annak tőle kell függni, ha akar-e p. o. olyakat is részesíteni politikai jogokban, kik azokbul eddigelé kizárattak; mert hogy e czélt másképp is elérhetni, számtalan példa bizonyítja. Hogy a több különböző módok közül, mik általános czéljára vezetnek, melyiket akarja választani, annak önmagától kell függeni; neki pedig ezen választásban a józan politika, a méltányosság, s a körülményeknek józan megfontolása által kell vezéreltetnie. „No pressure from without“ nem türni kivülről jövő kényszerítést, maximája minden józan státus-embernek. Ha az ellenkező theoria állíttatik fel, ha egy bizonyos általános jogszerűség vétetik alapul, akkor vége van minden positivumnak, akkor lépésrül lépésre, okoskodásrul okoskodásra az általános szavazati jog, (suffrage universel) és a lex agraria küszöbére jutunk; bitorlás minden, a mi ezeknek körén kivül fekszik.

Mikor tehát a kérdés úgy tétetik fel: jog és kegyelem, s az mondatik: hogy jogot követel a kor, és nem kegyelmet, akkor az egész tárgy fonákul van felfogva. A kor nem követel és nem követelhet egyebet, mint a politikailag czélszerűt, méltányost, üdvöst: a törvényhozás pedig maga rendeltetésénél fogva a czélszerűt, a méltányost, az üdvöst megadni tartozik. A jog és kegyelem fogalmai egyiránt maguk helyén kivül állnak itt. Az elsőnek megemlítése szükségkép reactiót szül azoknál, kiktől az engedmények de facto függnek, s fonák irányt ad azoknak,

kiknek számára az engedmények követeltetnek; a kegyelem-felhozás gyülöletessé teszi azokat, kiktől az engedmények váratnak, s a tömeg lelkében a leláztatás keserű érzetét ébreszti. Igy állítni fel a kérdést, annyit tesz, mint egymás ellenségeivé tenni azokat, kiket egymással szerettetni kell; mert ha jogról van a szó, ha joga van a népnek k ö v e t e l n i, hogy a nemesség a házi vagy hadi adót elvállalja, vagy hogy egyenes részvétet engedjen a népnek a nemzeti képviselésben: úgy ezen jog épen úgy létezett 1800-ban, mint 1820-ban; és 1820-ban úgy, mint 1840-ben; sőt minél inkább visszamegyünk a múltba, annál inkább létezett, mert mikor még semmi engedély nem vala adva, a jogszerűtlenség még nagyobb volt; igy hát minden elmulasztott szempillantás jogtalan állapot, s a népnek nemcsak követelésre, de megtámadásra van joga: az pedig, ki megtámadtatik, nem transigálni fog, de ellentállni. Nem okos barátja tehát hazájának azon magyar, ki a vagyonos aristokratia irányában, mikor az alkotmányos jogainak mezején áll, nem hogy méltánylaná, a mit az már eddig tett, mint további lépések előpostáját: de ezeket fejére parancsolja; mert ez által, a különben lehető békés kifejlés helyett, viharokat idéz elő, melyeknek végeredményét senki előre nem láthatja.

A divergentiák feletti vitát sem látjuk, — úgy a mint áll, és miután napi rendi főkérdések gyanánt kevés kivétellel, minden oldalról, ugyanazok elismervék, — felette lényegesek. — A büntető jog körébe tartozó javítások megemlítését s ajánlását a Hirlapnak vétkül nem tulajdonítjuk: az országgyülés tűzte ki a tárgyat napi rendre, és igy természetes vala a dolog felett nyilatkozni. Mátyás szobra iránt b. Eötvössel tartunk: gróf Széchenyi irányában csak azt jegyezzük meg: hogy ez épen úgy divergentia, mint a Walhalla, melyben, ha mostani mozgékonyságunkat megtartjuk, csak azért fognának a képszobrok felállíttatni: hogy minden tiz esztendőben egyszer újakkal cseréltessenek fel. A népnevelést, s azzal kapcsolatban álló igyekezeteket a mi illeti, azt tartjuk: hogy itt a Kelet népének tisztelt szerkesztője, — feltéve mindig, hogy csak tisztalelkű működéseket értünk e téren is, — merőben tévedt. B. Eötvös e részben egészen véleményünket fejezte ki, s mi azt gondoljuk, hogy e dolog nem csak idején van: de már el is késett, főképen azért, mert ha mindjárt holnap lépnénk is fel ezen pályára, világos, hogy működéseink csak több év után fognák gyümölcseiket megteremni, és a másik mozgalmat, mely jogok osztogatását czélozza, meg nem haladnók, de hihetőleg

utól sem érnők. Azt mondani, hogy a dolog nem csupán tőlünk függ, hanem mástól is, t. i. a kormánytul, talán nem erős ellenvetés; mert ez sok más tárgyakra nézve is úgy van, miket a Kelet népe szerzője mégis napi rendre emel (p. o. ősiség, bank); s valóban minden lehető gyanusításai között a kormánynak, nincs méltatlanabb mint az, hogy népnevelés dolgában üdvös intézkedéseket hátráltatni fogna. E gyanút az örökös tartományokban e tárgy körül történtek már régen és tettleg megczáfolták.

Nem az, véleményünk szerint, közöttünk a baj, hogy több dolog pendíttetik meg egyszerre, s a hirlapokban többfélék ajánltatnak; mert az első az egyesek különböző hivatása szerint a jelen perczben máskép nem lehet; a másik pedig a hirlapi működés természetében fekszik. Maga a gróf is, szeder-egylet, gőzmalom és kikötő-hely körül foglalkozik, és jól teszi; divergentiának csak az nevezi ezt, ki e vállalatoknak a gróf általános terveiveli összeköttetését nem látja, s nem ismeri a grófnak egyik legdrágább tulajdonát: azon ösztönszerű tapintatot, mely vállalatira nézve kilencz esetben tiz közt a czélszerűség és siker biztos kezessége. Mások a nevelési rendszerrel kapcsolatban álló egyes tárgyakat sürgetnek; egy más tégla a nemzet nagyság épületében. Mind ezek egyes próbatételek, melyekből úgy is csak az marad fenn, mi az idő kemény próbáját megállja. Jobb volna, az igaz, el nem darabolni erőnket, és központosulni néhány fő feladások körül; de ezen központosulás ismét csak következése a sokoldalú discussiónak, nem előzménye.

Ezen fő feladások közt első helyütt áll ezentúl is közös értelemmel n e m z e t i s é g ü n k. A szent ügy mellett nincs mit szólnom; el van mondva minden, mit szívem mélyében érzek és hiszek. Csak azon féltékenység aggaszt némileg, melyet e tárgy körül némely tisztelt hazámfiai mutatnak hol nyugat, hol észak felé. — Az elsőre nézve: azon kormány, mely évről évre új engedményeket tesz magyar nyelv dolgában, s ezután mégis megőrzené keblében a gondolatot: belőlünk németeket csinálni, oly oktalan volna, mint az az ember, ki egy árkon akar átugrani, de azt naponkint mélyebbre és szélesebbre ássa. Üzzük el tehát kebleinkből e méltatlan gondolatot. A másikra nézve egy szerény észrevételt ajánlok honfiaim figyelmébe: a szláv nép, és egy más éjszakibb faj, századok óta véres harczokat folytatnak egymás ellen, őket a legmélyebb gyülölség, vallásbeli különbség, százados

boszúk emlékei választják el egymástól. Innen van, hogy Európában igen sok gondolkozó ember a szlavismust nemcsak nem tartja az éjszaki torrens szövetségesének, sőt inkább úgy nézi, mint hatalmas gátot annak ellenében: értődik: mint erkölcsi hatalmat, nem mint politikai combinatiot. Legyen ez bár hibás nézet, nem volna-e legalább szükséges előbb, hogy sem nagy lárma történjék a tárgy körül, s olyanok identificáltassanak, miknek egymáshoz semmi közük, — a dolog velejére menni, és megvizsgálni, ha azon mozgalom, melynek e részben tanúi vagyunk, más e, mint egy részben analogiája annak, mit minmagunk nemzetisége körül teszünk: más részről reactio azok ellen, mik részünkről egyes túlbuzgók nyilatkozásai szerint szándékoltatni látszattak? — Nagy aggodalmak fognának enyhülni, ha szorosb vizsgálat után a dolog így találtatnék, s az sülne ki: hogy itt is csak minmagunk okos mérsékletétől függ a feltámadt vihart lecsillapítni; főkép miután mindenki egyetért a nemes gróffal a tervre nézve, mely szerint a nemzetiségi és alkotmányi szárnyat felváltva manoeuvriroztatni akarja.

Ha közlekedési eszközök rendszere, melylyel a házi adó kérdése is összefügg, és hitel-intézetek állanak a legközelebbi napi renden, ez iránt nincs talán nagy kétség. Ide tartozik az ősiség módosítása, mennyiben hitel-intézetek lehetőségét feltételezi. Ez utolsóra nézve van egy észrevételünk gróf Széchenyi irányában. A nemes gróf az ily kérdéseket nem akarja a Corpus Juris tömkelegébe visszavinni. — Ez más szavakkal annyit tesz, mint mellőzni törvény körüli újítások közől a historiai básist; mi meg ismét annyi, mint forradalmilag újítni. Nincs itt közép-út. Magány jog tárgyában nem lehet üdvösen változtatni, ha nem tudjuk világosan, hogy mi az, mi létezik; de hogy ez tisztán álljon előttünk, vissza kell menni a tömkelegbe. Ha ezt elmulasztjuk, lehetetlen kimélni a fennálló érdekeket, lehetetlen a láncz utolsó gyürüjébe fűzni a következő lánczszemet. A törvénykönyv idomtalansága nem mentség a törvényt módosítni akaróra nézve. Másutt egyetlen egy király uralkodása alatt több törvény hozatott, mint a mennyi egész törvénykönyvünk; p. o. Angliában 3-dik György alatt a statute book négy annyi, mint a mi egész Corpus Jurisunk. A profanus ott is tömkelegnek tartja a magányjogot; de azért a parlamentum nem egy tollvonással törli el a fennálló rendszert: hanem megjáratja legügyesebb törvénytudói által a tömkeleget, es részletes, minden érdekeket kimélő törvényjavaslatokat készíttet

általuk. Igy kell annak történni mindenütt, hol az alkotmány historiai alapokon nyugszik, és a hol másképt történt, az forradalom müve, vagy előfutója volt. Az újítás békétlenségét ha valahol, úgy a magány jog körében kell mérsékleni tudni; sehol sem veszedelmesebb a részletekben járatlan általánosság.

Egy utolsó czikkben próbáljuk meg összesummázni az igenleges s nemleges hasznot, mely a nemzetre a vitályból háromlott.

IV.

A Kelet népe körüli vitály vég pontján azon kérdés tolja magát az olvasóra: hogy a haza s a közügy mit és mennyit tekinthetnek magukra nézve a csatázás végeredményének? szedhetnek-e valami üdvös gyümölcsöt ily terjedékeny vitatás mezején? láthatják-e abban hazai dolgaink forduló pontját? adódott-e elő egy vagy más részről oly terv vagy formula, mely szövevényes viszonyainkban minket, tapogatókat, Ariadne biztos fonala gyanánt vezethetne? vagy van-e legalább néhány eszme tisztába hozva? vagy kiegyenlítve a véleményi különbség legalább egy részben, p. o. a teendők sorára nézve? — A felelet csak a legutolsó kérdésre lehet örvendetes. Igen is tisztába van hozva, vagy is inkább már ez előtt is alkalmasint kicsinált igazság vala: a) hogy anyagi előmenetelünknek szellemi alapon kell épülni: b) hogy nemzetiségünk ezentúl is minden más érdek felett uralkodik, s a más nyelvűekre nem erőszak, de alkotmány érdekébe behúzás által terjesztendő; c) hogy ezeknek nyomán a teendők sorában népnevelés, közlekedési módok rendszeresítése, hitel-intézetek, s az ősiség azon módosításai, melyek azokat feltételezik, állanak napi renden; d) hogy a legközelebb megvitatandó tárgyak: házi adó és a megváltási kérdés, maga minden szövevényes viszonyaiban. S ha bár őszintén megvallva tudtunkra ezek számos hazafi kebelben régen igy tüntek fel: még is nagy nyereségnek tartjuk, hahogy e nézetek és e sorozat a vitálybeli gondolatcsere által nagyobb közönséget és szélesebb helyeslést szerzettek maguknak.

Tökéletlenebb a nyert eredmény a működési rendszerre nézve, melyek utján előidézendő volna az, mit kivánatosnak mindenki elismer. Itt a különbség nem csupán az irány és modor körül forog, mely az időszaki sajtó mezején követendő: de magát a

munkáló gépely organismusát, a dolgozó erők benső mechanismusát érdekli. Gróf Széchenyi István és Kossuth Lajos e tekintetben két különböző iskola tanait képviselik. Közelebbi taglalatot érdemel tehát a dolog, főleg, mert még az sem lehetetlen: hogy a két iskola theoriáji egyiránt hézagosak.

Gróf Széchenyi a módokra nézve, melyek által czéljait létesíteni igyekezett, eleitől fogva, mindenkor a központosítás embere volt. Nem azon kormányzati központosítást értem itt, mely a helyhatósági jogoknak tetemes részét elnyeli; de egy más nemét a központosításnak, mely a nemes gróf cselekvéseit tulajdonilag jellemzi. Ezen a gróf eszméleti világában már régen fris életet folytató gépelyben, ha én jól veszem fel a dolgot, anyagi középpont: az állóhidban összeforrt, vasutak és vizcsatornák által a legtávolabb pontokkal összekötött, dúsgazdag, bájossá varázsolt Budapest; szellemi középpont: maga a tisztelt gróf és rokonszenvű barátjai; eszközök: a nemes gróf iratai s a helybeli egyletek s intézetek; hatáskör: országgyülésen kívül a vélemények előkészítése s a magasabb társasági élet magyarosítása, országgyülésen a főrendi tábla alkotmányszerű oppositiója. Mi volna könnyebb, mint az így organisált gépelyt mindig szem alatt tartani, a katlan alatt hol erősen, hol gyengébben tüzelni, szigorú taktika szerint előmenni és szoros tudományilag játszani a sakk partie-t! Az ily gépely szabatos működésétől reményli a nemeslelkű gróf, hogy mind azt, mit óhajt, s azon egymásutánnal, melyet óhajt, épen azon időpontban, melyre azt hő keble óhajtja, pontosan sikeresíteni fogná, míg végre Magyarország „a mostani elkopott félig meddig feudalis, félig meddig alkotmányos szövevényből emberhez illő képviseleti rendszerre átvarázsoltatnék."

Nem kevésbbé barátja a központosításnak Kossuth Lajos. Politikai vallásának általányos talpköve a vármegye. A megyei élet sajátságaival senki nála jobban nem ismeretes, behatott annak minden ágazataiba, nincs előtte titka a szövevényes fonalaknak, szívvérébe vette fel az institutio életnedvét, s a megyei élet fontosságát soha senki lelkesebben fel nem fogta, remekebbül nem ábrázolta. A megyei hatóságon kivül még csak egy más hatalmat ismer, s ez: a sajtó-utjáni nyilvánosság. E rendszerben tehát a fő vonások; sajtó, mely megvitatja a kérdéseket; megyék, melyek azokat határozattá változtatják, országgyülés, mely e nyomon törvényt hoz. És megvan, a mint említém, ezek mellett Kossuth

Lajosnak is a gyakorlati munkálatra nézve a maga központosítási eszméje. Középponti hirlap, mely az eszméket közre teszi; középponti megye, mely azokat végzéssé emeli, a többi megyékkel felszólítólag tudatja, s ezeknek visszatetsző lépéseit indignatióval fogadja; — két vagy három középponti ember a középponti újság és megye kormányán, — középponti állandó hallgatóság, mely a középponti városban mindennemű gyülekezetet különbség nélkül környez és lármázva igazgat, másnap közvélemény képében, mint vox populi vox Dei az egész országban kitrombitálandót; ez a mi csekély abstractióink szerint Kossuth Lajos gyakorlati nézete a nálunk kivánatos országlásról. E rendszerben mozgató erő: a középponti újság és megye, kifolyási csatornák: a megyék; összefolyási pont: az országgyülés; ellenőrködő hatalom: a nyilvánosság.

Ime két külön neme a működő gépelyeknek, két külön országlási terv, mely csak abban hasonlít, hogy mindkettő központosításon épül. De hát ha mindegyikből ki volna felejtve a legszükségesebb karika; hát ha egyes fogyatkozásaik mellett a két tervnek egyike orvosolhatatlan eredeti bűnben is sinylődnék?

Gróf Széchenyi rendszerének egyik fővétke az, mit már Kossuth Lajos is kiemelt: a törvényhatóságok befolyása nincs benne kellőleg méltányolva. Alkotmányunk természeténél s politikai állásunknál fogva gyenge alapon nyugszik nálunk mind az, mi sarkpontját nem a megyékben találja, vagy szerkezetökbe magát bele nem illesztheti. Innen van, hogy azon cselekvési rendszer, melyet gróf Széchenyi darab ideig az akkori körülményekhez képest igen sikeresen üzött, veszteni kezde hathatóságából azon órától fogva, mikor a mozgalom szintéreivé a megyék lettek, a tisztelt gróf pedig gravitatiói pontját azokba általtenni elmulasztá. A nemzetet en petit comité sokáig vezérleni nem lehet ott, hol 52 megye nyilvános életet űz s következőleg az ideák mozgalmának legnagyobb részét magába felveszi.

Másik hibája gróf Széchenyi rendszerének némileg közös Kossuth Lajoséval; mert valamint Kossuth Lajos gyakorlati rendszerében ki vannak felejtve a törvényes főhatalom szükséges jogai a megyék irányában: úgy gróf Széchenyinél is felette homályos annak hivatása. A különbség az, hogy gr. Széchenyi rendszere csak a közvélemény vezetésére szorítkozik s a közigazgatást alkotmányos helyzetében hagyja; Kossuth theoriája ellenben a főhatalom szerepét kivétel nélkül mindenben a benevolus spec-

tator szerepére kárhoztatja: a közigazgatásba és törvényhozásba vág, azt absorbeálja, és nem más mint valóságos foederalismus. Szinte a túlságig ki van fejtve ezen theoriában a megye eszméje, de homályban hagyva korlátai a törvényhozás és korona irányában. Hogy a polgári társaságban egy törvényes főhatalomnak kell szükségkép létezni, mely rendet tartson, a törvény végrehajtására felügyeljen, egyest és testületet hatáskörükhez kössön, a túlhágókat oda visszautasítsa, az érdekeikben megsértett egyéneket a törvényhatóságok visszaélései ellen ótalmazza; és hogy ezen főhatalomnak a törvények által kitűzött téren kényszerítő erővel kell törvényesen felruházva lenni egyesekre és megyékre nézve: máskülönben minden képzelhető előmenetel kezesség nélkül marad, — a törvények végrehajtása nem biztosíttathatik s a magány-érdekek ótalmat nem lelhetnek: ezen ABC-jéről a statustudománynak, Kossuth Lajos terjedékeny lapjaiban még soha egy sort nem olvastam, egy világos eszmét nem találtam. Naponként sértve szemléli az egyesek érdekeit, elhanyagolva a törvényt, szaporodva a visszaéléseket, s eszébe még nem jutott: hogy ez nem lehet máskép, míg jót vagy rosszat valósítni egyiránt nehéz marad a főhatalomnak. Látja, hogy a főhatalom a veszteglés idejében sem birt a törvényhatóságokkal; és az átalakulás évkorában akarja nevelni a megyék hatáskörét! — Nem érzi, hogy minél kisebb a hajlam több hatalmat ruházni törvények által a fejedelemre a megyei hatóság irányában: annál inkább kell erkölcsi hozzájárulással könnyíteni azon jogok gyakorlatát, melyekkel alkotmányszerűleg bír. A fejedelem megesküszik l e g e s o b s e r v a r e e t o b s e r v a r i f a c e r e; kérdem, mikép teljesítheti esküjét a most divatozó theoriák mellett egy törvénytszegő megye ellenében? — Naponként tovább kivántok menni a jogok terjesztésiben: ámde ellensúlyt ezen lépéseknek szorosabb rend és fenyíték által adni nem akartok. Haladtok újítási pályátokon; l e b o n t j á t o k a k ö z f a l a k a t, e g y s h u r k o k o n o l d o t o k, k i s i k a m l o t o k e g y k é t g y ű r ű z e t s z o r o n g á s a i b ó l; s nem veszitek észre, hogy ezen működés, ha csak új kezességek a rendnek nem adatnak, ha csak új kapcsok nem lépnek a társasági szövedékbe, nem haladás, hanem csak a desorganisatio szomorú munkája, szomorú előfutója egy siralmas tabula rasanak. — Rendszertekben hibázik minden tiszta fogalom, nem csupán a korona szükséges hatásáról a monarchiában: de általjában minden bármi néven nevezendő főhatalom természetes és szükséges

hivatásáról. Ideáltok azon köztársasági kormányzat, mely épen most Mac-Leod ügyében kárhoztatja a szövetség egyik statusának (New-York) tettét: de bevallja, hogy nincs hatalmában segíteni, s így az alkotmány hiányánál fogva kénytelen a köztársaság békéjét s jövendőjét egyes tévelygők viszketegeinek alárendelni; pedig nem volna nehéz megmutatni, hogy még azon köztársasági elnöknek is több valóságos hatalma van, mint a mennyi, theoriáitok szerint, a magyar monarchiában a főhatalomnak jutna. Ott nem létezett s nem létezend soha a minden rendszerek legrosszabbika: egy központi újság, megye és hallgatóság által vezérlett foederatio. — Néha néha feljajdultok, mikor magány érdekeitek megsértetvék megyei határozatok által; csudálkoztok, hogy nem segít rajtatok tüstint és hathatósan a kormány, s elfelejtitek, hogy száz hasonló esetben, mikor t. i. nem rólatok volt szó s t i a z e l v mellett küzdöttetek, a kormány minden törvényes hatását eltagadtátok. Néha néha felfohászkodtok energicus, a mozgást vezető, a zavart fékező kormány után, elfelejtve, hogy hol egyszer a kormányzati mozgony elakasztása állandó gyakorlattá vált, ott a főhatalom az örökös harczban, melyre kárhoztatva van, elébb-utóbb ellankad, s a tehetlenség által, melynek ölében tengődik, végképen elgyengül. Ily körülmények közt számüzve az van, a mi kivánatos: a t ö r v é n y s z e r ű e n e r g i a, s csak ezen alternativa marad: e r ő t l e n s é g vagy e r ő s z a k.

Néhány igen szép sorokat idéz fel Kossuth Lajos a közigazgatási visszaélések mikénti orvosolhatásáról. A névtelen igen szép tollú szerző csak egyet tud: nyilvánosságot. Igy tisztelt barátunk b. Eötvös, így Kossuth Lajos, ki ehez még a közszellem kifejtését és a kötelesség érzetét teszi. Ezek mind gyönyörű szép elemek a szabad institutiókban: de nem kell hivatásuk felett megtévedni. Fénykör igen is a nyilvánosság, felvilágosító kútfő a megyei és központi hatalom részére; legyen ellenőrje mindkettőnek, találja benne életnedvét a köz szellem, viruljon belőle a kötelesség érzete; de mind ezek csak segítő s nem elhatározó erők; mert nem mindig oly sok-oldalú a nyilvánosság, mint hiszitek: csapásai ellen a szokás eltompít, és minden esetre, ha felfedezéseit cselekvés nem követheti, ha az igét tetté csinálni nem szabad: áradozand szóban és irásban, de a polgári társaság nagy haszna nélkül fog feloszlani.

Ezeknél fogva mondom én, hogy bármelyik a két rendszer

közöl kapja meg az elsőséget, míg a kifejtett tárgyban közöttünk az ideák meg nem tisztulnak, míg a nemzet az ön törvényeinek szigorúbb biztosítását nem követeli, mig által nem látja, hogy ez a főhatalom kényszerítő ereje nélkül törvényvégrehajtás dolgában lehetetlen, és így a közértelem a bajon nem segít; mind addig ügyeink kifejlésében tetemes hézag fog éreztetni; sok üdvös fog ugyan végeztetni ország- és megyei gyüléseken: de három negyed része, egyes jók és nemesek iparkodásainak daczára, siker nélkül elhintetni parlag mezőn, az érdekek kezesség nélkül lenni a visszaélések ellen, s az anyagi jólét kifejlése, melyet mindenek felett rend és biztosság feltételez, csak igen lassan haladhatni; míg végre a közvélemény a papiroson maradó előmeneti rendszertől elforduland. Nálunk maga a közjózanság van felhíva az ön-kormányzat kinövéseinek kártékonyságát mérsékleni.

És ez az, mit én országos embereink figyelmébe ajánlok: ez az, mit a köz értelmesség növekedésétől várok, s ezért szeretem a nyilt vitatást, ezért szállottam ki az újságírói térre: mert erősen hiszem, hogy a nemzet egészséges és erőteljes intelligentiáji, mihelyt egyszer a mostani divatos tévtanokból kiemelkednek s elfogúlatlan szemlélendik viszonyaikat, e legszükségesebb szükséget érezni fogják; érezni fogják, hogy minden lehető haladásink közt legsürgetőbb a jó rendnek haladása, mint szövetségese, nem ellentéte a szabadságnak; mert a Jók szabadságát pártolja a kevésbbé Jók próbatéteinek ellenében.

Addig is, míg a minden oldalú vitatás a kérdés felett világát elönti s míg nemzetem ezen igazságokkal közelebb megbarátkozik, szabad legyen nekem is elmondani: micsoda taktikát óhajtok én közügyeinkben a nemzet emberei részéről. Szokássá vált, hogy mindegyikünknek meg legyen a magáé; elmondom tehát én is, mi az a modor, irány, vagy taktika, melyet véleményem szerint statusférfiainknak, megyei szónokinknak, s a sajtónak, szóval: a nemzeti erők és szellem minden egyes képviselőinak, szóban, irásban, müködésben, jelen állásunkhoz képest követniök kell, ha hogy hazánkat valósággal boldogítni akarják.

A kormány irányában: viseletök, minden szó, egész maguktartása által a kormánynak azon meggyőződést szerezni: mikép a szerencsét egy hatalmas statusnak lehetni alkotó része, érdeme szerint méltányoljuk, hogy következőleg Magyarország kifejlése, gazdagodása, nemzetisedése által az egész monarchia cohaesioját gyengítni soha nem fogjuk; és hogy nemzetiségünk

kifejlése nemcsak nem készület a kormány ellen, hanem inkább a nemzeti individualitás oly szilárdulása, mely új és hatalmas elem a közös erők summájában.

Hallgatni a monarchia külön részei heterogeneitásáról; mert ha alkotmányunk tiszteletben tartatik a kormány által, más tartományok szerkezetére semmi gondunk; —

Nem beszélni sakk-játékról; mert sakk nem gondolható ellenpárt nélkül s azzal végződik: sakk és matt a királynak, mi pedig a hű magyarnak nem szándéka.

Nem hirdetni a kormányról, hogy németekké akar tenni, a mi nem igaz, vagy ellensége a népnevelésnek, a mi méltatlan gyanusítás.

Megyei körben: élni megyei hatóságunk szép igazaival, életet adni a meghozott törvénynek, salakjaiból kitisztítani a közigazgatást, engedelmeskedve végrehajtani a törvényszerű felsőbb parancsokat, gondosan előkészítni a kötelező utasítások és törvény anyagait: nem pedig a közigazgatást botrányos zavarban hagyni, törvényhozási kérdéseket tettleg eldönteni, a fennálló törvényeket elhanyagolni, s az újak alkotásában a legfontosabb elveket egy rövid felszólalással, és vivát-tal eldönteni; opponálni, midőn a kormány törvényt sért: de segítni, mikor jót akar, vagy a törvényt eszközli; s nem állítni fel folyvást oly elveket, mik mellett minden hathatós kormányzás lehetetlen;

Minmagunk elibe szabni józan határt, megyei hatóságunk dolgában;

Számkivetni közgyüléseinkből a piszszegést és zajongást, s nem rendszeresítni azt; el nem ijeszteni élesség és gúny által a másképvélekedőket: de mellőzni minden befolyást azoknak, kiket arra sem törvény, sem szokás nem igazol.

A sajtó mezején: nem felszólítani a megyéket, hogy túl menjenek határaikon: hanem figyelmeztetni a hibára, mikor túl mennek;

Az ifjuság nemes érzelmeit buzdítni, tanulásra s cselekvésre felhíni: de nem elhitetni vele, hogy mint testület, társasági hatalmat képez;

Nem agitálni oly módon, mely túl vág a kitűzött czélon: hanem higgadt vitatás alá venni egyetemben az újítások elveit s részleteit, nem pedig szenvedélyesen hirdetni oly elveket, miknek kivihetősége még rejtély;

A jogok mostani birtokosait figyelmeztetni a változott körülményekre, az idők szükségeire s a politikai méltányosságra: a földnépét pedig emlékeztetni az igen sokra, mi érette rövid évek óta történt; s a mi a jó akaratnak tettlegesebb bizonysága, mint minden szóbeszéd;

Központosulni, a mennyire lehet, három négy főtárgy körül, mely a legközelebb jövőnek legyen feladása s ezeknek alapos megfontolására fordítni egész eszméleti erőnket.

A másnyelvűeknek ismételve kimondani s tettel bebizonyítani, hogy nem denationalisálni akarjuk őket: hanem csak módot nyújtani, miszerint a megmagyarosodott hivatali és közélet jóvoltiban kivétel nélkül részesülhessenek és így tettleg osztozhassanak az alkotmány áldásaiban.

A külön vallásbeli felekezetűekre nézve: a catholikus Clerus törvényes állását tisztelni, az evangelikusok érdekét a törvényhozás által kitüzött pályán tovább is pártolni, nem pedig a papi jószágok iránti agitátióra használni a vegyes házassági kérdést.

Általjában köz és magány élet mezején: jótékonyságot üzni, s szeliden és példával, de nem parancsolólag szólítni fel másokat;

Tisztelni kevés nagy férfiainkat, bármily politikai színt viseljenek, s azokban minmagunkat: nem pedig a sárba lehúzni a kevés tekintélyt, mely köztünk még létezik.

És én bizonyos vagyok, hogy ha ezen taktikát a közéletben próbául csak a jövő országgyülésig a nemzet bizalmát biró férfiak magukévá tennék s állandón követnék: a kölcsönös bizodalom lábán fognánk állni kormányunkkal mindjárt az országgyülés elején; meg lennének nyugtatva a gazdagok, lecsillapítva a szegények, enyhülve a Clerus, szelidítve a más nyelvűek reactiója, s haladásunk ösvényén a historiai básison s a törvényes formák mellett élénken mozogva, de veszély és bukás nélkül fognánk haladhatni. Mert ezen taktika a hazafiság, a becsület, a józan okosság taktikája; vagy is inkább nem taktika, hanem maga a hazafiság, a becsület, a józan okosság. És az ilyennek sikere van, — sikerének lennie kell, különben az örökös igazságot és a józanság hatalmát kellene eltagadnunk.

Külpolitika és hazafiság viszonyai.

Már többször érinté a Világ rövid szavakban azon rendszeresített piszkolódást, melyet egyik collegánk külföldi czikkeiben némely idegen országlószékek ellen, jobb ügyhöz méltó állhatatossággal folytat. A francziák királyának, Lajos-Fülöpnek, jut leggyakrabban az a becsület, ezen szutyongatások tárgyaul választatni, s a Hirlap 73. számában találtató párizsi (?) levél nem első példája a legmérgesebb gúnyiratok s legtúlzóbb franczia újságok szemétjéből mesterségesen összerakott mozaiknak, mely a magyar olvasónak a franczia állapotok hű képe gyanánt mutattatik be. És mivel ez collegánknál nem egyes jelenet, hanem szabályosan s különös szorgalommal űzetik, és igy egyik alkotórésze működésének, visszatérünk a tárgyra, s ezen szilárd igyekezet okai s jelentősége felett néhány nézetet kivánunk olvasóink elibe terjeszteni.

Nem hivatásunk idegen kormányszékek, s ezek közt Lajos-Fülöp országlási rendszerét, eljárását és politikáját szoros és részletes birálat alá venni. Erre épen oly kevéssé tartjuk magunkat jogosítva, mint tisztelt collegánkat. Lényegesen különbözik e tekintetben a mi állásunk a franczia hirlapok állásától. Franczia-ország alkotmányos ország, hol szabad vitatás és sajtó uralkodik, és a szabad institutiók természetéhez képest különböző politikai pártok létezhetnek és léteznek; a franczia időszaki sajtónak organumai tehát szükségkép egy vagy más párthoz tartoznak, jogosítva erre mind politikai igazaik s állásuk és a sajtó természete, mind pedig belső viszonyaik gyökeres és körülményes ismerete által. Ha tehát az ellenzés pártjának különböző árnyéklatú lapjai az országlószék rendszerét s egyes cselekvéseit szigorún megrójják, teljességgel nincs rajta miért felakadni: mert ők törvényadta szabadság mezején állanak; s habár ezen harcz, melyet a nyilvánosság körében önügyeik felett folytatnak, olykor-olykor a mérséklet kellő határain túl csapong is, ezt a vitatás élénksége, az ellenkező lapok megtámadásai s a szerkesztők politikai helyzete igazolják vagy legalább mentik. A külföldi újságiróra nézve azonban hiányzanak az ily részletes és körülményes megbirálásnak elemei, hiányzik azon mélyebb behatás a viszonyok szövevényeibe, mely nélkül csak az önhittség merészel elhatározó

itélettel föllépni. Hiányzik továbbá a külföldre nézve az, mi a honfiaknál gyakran egyedüli mentsége a felekezetességnek; értem a kénytelenséget egy vagy más részhez szorosan csatlakozni. — A politikai jogokat élvező franczia újságiró, kénytelen elébb-utóbb az ott létező pártok egyikéhez kapcsolni magát, hacsak befolyás nélkül elszigetelve maradni nem akar; kell, hogy carlista vagy philippista, republikánus vagy monarchia embere, Molé vagy Thiers, Guizot vagy Odilon-Barrot párthíve legyen; s mikor aztán a részen, melyet választott, élénken szól, cselekszik, vagy ír; s hahogy Lajos-Fülöp országlási rendszerét hazájára nézve károsnak tartja, az ellen erősen kikel, csak politikai helyzetének engedelmeskedik. De az idegennek állása, mint már mondók, egészen más; őt inkább a nyugodtan figyelés szerepe illeti, nála a párthoz állásnak oka, a szenvedélyes fellépésnek igazolása s annálinkább a piszkolódási rendszer minden mentsége egyiránt hiányzanak.

De van egy más oldala Lajos-Fülöp — úgy mint mindig más kormányszék országlási rendszerének, melynek megbirálására a külföld és így jelen esetben a magyar is, teljesen competens. És ez ama viszony, melyben rendszere a mi helyzetünkhez áll; azon hatás, melyet ügyeinkre közvetlen vagy közvetve gyakorol. Ezt látjuk, érezzük, kézzel foghatjuk; itt megvannak minden elemei az igazságos itéletnek; e tekintetben rendszere valósággal hálát, vagy gyülölséget érdemel részünkről, és így azt e szempontból kell főkép méltánylanunk. Csak ez külső dolgok megitélésében a h a z a f i ú i á l l á s p o n t, s egyszersmind hévmérője annak, gyakran akaratunk ellen, hogy min ügyeink iránt bensőleg mikép érezünk.

Mi már Lajos-Fülöp állása, e szempontból tekintve, Europa más nemzeteire, jelesen hazánkra nézve? — Politikai rendszere egy nagy szóban foglaltatik, mely annak elhatározott jellemet ad: ezen szó a ‚b é k e.‘ Azon roppant politikai crisiseken keresztül, melyeket Europa 1830 óta általélt, oly összebonyolódott viszonyok között, hogy békés megoldatásuk a lehetetlenséggel vala határos, a legmerészebb igények s próbatétek ellenére; Lajos-Fülöp tíz sulyos esztendőnek leforgása alatt, életének veszélyeztetésével állandóan megőrzötte ezen nagy eszmét: ‚b é k e!‘ Lajos-Fülöp volt az a gát, mely a minden órán kitörni készülő viharoknak szilárdul ellenállva, az európai békét, minden ellenkező törekvés daczára, megmentette. E tény az egész civilizált világban el van ismerve: nyilvánosan bevallották azt azon országnak status-

emberei, hol a külső viszonyok legrészletesebben és a leghitelesebb kútfőkből vítattatnak, — értem Angolországot, s a számos nyilatkozásokat, melyekben felekezeti különbség nélkül Wellington herczeg és lord Brougham, sir Robert Peel és lord Palmerston ismételve kimondták, hogy az európai béke fentartását, főleg és mindenek felett, Lajos-Fülöp politikájának köszönhetni; s pedig — közbevetőleg legyen mondva — ezen angol statusférfiak itéletében magyar liberalisaink tán még liberalismus dolgában is megnyughatnának?

A béke fentartását Európában oly nagy és hatalmas, a mívelődés és humanitás legszentebb érdekeivel összeforrt tekintetek igénylik· elannyira ugyanazonítva van az minden kifejlés és haladás eszméjével, hogy az, ki a békét megőrzötte, egyszersmind őrje és kezessége a civilizátiónak, a rendnek, az előmenetelnek. Igaz ez egész Európára, de főleg igaz Magyarországra nézve. Azok, kik a haladás barátjainak tartják magukat, nézzenek vissza a legközelebb lefolyt 11 esztendőre, s tegyék maguknak ezen kérdést: mi történt volna, mi lenne állapotunk, ha a háború 1831-ben kitörvén, a megajánlott 28 ezer embert harczmezőre vezetni, a más megigért 20 ezer embert kiállítni, nem sokára talán subsidiumot és katonát ajánlani kellett vala? — Tartatott volna-e ez esetben $3^1/_2$ esztendős országgyülés, hozattak volna-e üdvös törvények, lehető vala-e megvetni a jövő haladás alapjait? — és ismét, ha Lajos-Fülöp most esztendeje, a sokaknál oly népszerű Thiers úr tanácsát követve, Mehemed Ali miatt Európával harczra kel, nem súlyosodik-e reánk sokszorozott erővel az úgyis kinos pénz-crisis? nem állunk-e egy subsidionalis országgyülés küszöbén? űzhetjük-e nyugodtan és elfogulatlanul mint most, belső ügyeink s haladási kérdéseink jótékony előkészítését és megvítatását? — Egész Európa békére szorult, jótékonyságával semmi hadi dicsőség fel nem ér, s a háború már most csak úgy nem vétek, ha becsület, önállás és létezés védelmére foly; de ha valakinek, úgy bizonyosan Magyarországnak van a békére elkerülhetlenül szüksége, hacsak haladási pályájáról veszteglés- és szegénységre ismét lelépni nem akar.

A béke tehát nélkülözhetlen föltétele minden kifejlésünknek: a békének pedig leghatalmasabb kezessége Lajos-Fülöp politikája. S ez ama viszony, mely közte és köztünk fennáll; ez azon érdeme, melyet tőle hazánkra nézve senki meg nem tagadhat. Mit jelent tehát ezeknek ellenében a folytonos ócsárlás? micsoda

hazafiúi érzelem, mily politikai tekintet, s a convenientiának mily nézete által van igazolva, vagy csak mentve is? mit jelent ezen örökös megtámadása a béke fejedelmének azok részéről, kik, ha háborúra kerül a dolog, a háború eszközeinek megadásában bizonyosan legutólsók leendenek?

Ismerjük mi a panaszokat, melyeket Francziaországban az ellenzésnek különböző osztályai, a carlistáktól fogva a dynasticus bal-oldalig, és a republikanusoktól le a socialistákig Lajos-Fülöp ellen emelnek. Ismerjük a rokonszenvet, melylyel némely hazánkfia ezen különféle elvek némelyikéhez vonzódik. De még akkor is, ha ezen panaszok tízszerte oly alaposak volnának, mint a milyenek nem; vagy ha az érdeklett elvek valóban általános helyeslést érdemlenének, mi azt fognók mondani: ez a francziák dolga, s ránk nem tartozik. Ha mi magunkat idegen kormányok feletti itéleteinkben politikai rokonszenvek és nem az által hagyjuk vezéreltetni, hogy azok mireánk miképen hatnak? hahogy mi a háborúskodó, de a baloldal felé hajló Lajos-Fülöpöt szeretjük, ellenben a jobb oldalra támaszkodó, de béketartó Lajos-Fülöpöt gúnyoljuk, akkor elvétettük idegen ügyek megitélésében a valóságos szempontot, mely nem lehet más — a hazafiúi, a nemzeti szempontnál. Kik ezt cselekszik, azoknál a theoria megölte a praxist, s a politikai rokonszenvek elnyelték azt, mit elnyelniök nem szabad: a hazafiságot.

Papi jószágok.

Az erkölcsi világban nincs jó, nincs üdvös igyekezet és törekvés, melyhez fattyúsarjadék gyanánt balfogások és fonák próbatétek nem szövetkeznének. A forrongás korában minden újítás haladásnak czímezi magát, minden változtatás előmenetelnek; de a nyilvánosság feladása: nem tűrni a káros zavart, megválasztani a konkolyt a tiszta magtól, s a vítatás útján kitüntetni, hogy szándéklott terv és lépés érdemli-e, vagy — csak bitorolja a mindig igénylett tisztességes elnevezést.

Ezen észrevételeket támasztá bennünk Borsomegye minapi végzése, mely által a papi jövedelmek országos szabályozását, s a feleslegnek nevelési czélokra fordítását az országgyülésen inditványozni határozá; mert ezen végzésről véleményünk szerint

bátran elmondhatni, hogy a haladás czimét bitorolja, eredetét nem érett megfontolásból, hanem, talán az indítványozók tudta nélkül, a polgárok egy bizonyos osztálya iránti idegenségből veszi, s nem új igazságokon, de régi tévedéseken alapul. Oly lépés, mely ha sikerülne, igen csekély, kétes, és másképp is elérhető jó eredményeit messzeható és orvosolhatlan káros következésekkel fogná megboszulni. Vannak elvek a polgári társaságban, melyek magukkal játszani nem engednek, mert egy részről a társaság előtti állapot irányában, más részről a forradalmak ellenében állnak elválasztó vonal gyanánt; s nincs példa, hogy azokat büntetlenül kormány vagy nemzet megsértette volna.

Az egyházi javak Magyarországon kétféle eredetűek: vagy királyi adománylevelek, vagy magános személyek adakozásai által jutottak a kath. egyház és egyháziak birtokába. Ha a koronás fejedelem, alkotmányos jogánál fogva, magánosoknak adta volna a kérdéses javakat, azok a nemzetség magvaszakadtával visszaszállottak volna a koronára: az egyháznak szentelt adománylevelekben nincs fentartva semmi tulajdoni jog, sőt több esetben világosan ki van mondva az ellenkező, s az adomány rendeltetése, t. i. a kath. vallás és isteni tisztelet fentartása, egyenesen ki van fejezve. A közállomány feje által s annak nevében adott ajándék nem választható el azon feltételektől, melyekhez kötve van. Míg tehát a kimondott czél betöltése lehetséges, addig az adományt attól elidegenítni nem lehet, mert mind a királyi, mind a magános adományok esetében, a sajátsági jog azon épül, hogy volt-e joga adni az adakozónak, s az, a ki kapta, képes-e elfogadni az ajándékot? S mihelyt a két kérdésre igenleges a felelet, a dolog el van döntve. A hovafordítás szabályát pedig az adakozó akaratja „mens fundatoris“ képezi, és így még akkor is, ha azon erkölcsi személy, kinek az adomány nyújtatott, többé nem léteznék, az adomány hovafordításában az adakozó akaratjának szellemét kellene követni. A minek meg nem tartása egy tiz éves végrendeletnél közindignatiót okozna, azt százados gyakorlat által szentesitett adományokra nézve mellőzni nem lehet. És habár mértéken túl bőven jutott is az ajándék egyes adományozók részéről az egyháziaknak, mihelyt joguk volt adni, épen úgy jogszerű birtokuk az ajándék, mint a nagy-enyedi Collegiumé mindaz, mit Bethlen Gábortul kapott, ha bár úgy látszanék is valakinek, hogy azt kevesebbel is elegendőleg lehetett volna ellátni. Igy tehát Magyarországon, bár micsoda változtatásokon

menjenek is által a kath. püspökségek száma ,határai és egyházi beneficiumok felosztása, míg katholikusok, katholikus vallás és isteni tisztelet, és ezt kiszolgáltató egyháziak létezni fognak, nem fog előfordulhatni azon eset, hogy királyi adomány-levelek, vagy magánosok ajándékai által a kath. egyháznak szentelt javak, jogszerűtlenség és törvényrontás nélkül, más, mint a megnevezett czélokra fordíttathassanak, és pedig kényszerítőleg még nevelési czélokra sem, míg be nem bizonyíttatik, hogy földleirás, mathesis és nyelvek tanítása ugyanannyit tesz, mint a vallás igazságainak, s az isteni félelemnek csepegtetése az emberi szívbe, és hogy az, ki az egyik czélnak szentelte vagyonát, azt a másikra is kész volt volna ajánlani.

Mindazon különböztetések az egyházi és más magános javak természete közt, melyeket a dolog ezen egyszerű állásának ellene szegezni szoktak, felette ingatag és önkényes alapon nyugszanak. Miért érdemelne több tekintetet a firól-fira szálló vérszerinti örökösödés, mint azon szellemi fonal, mely az egyház szolgáit hasonlókép szakadatlanúl lépteti egymás sarúiba?

Történtek igen is, ily különböztetések segedelmével megsértései az egyházi javaknak több országban, némely helyütt kormányok, másutt a forradalomra hevült nemzetek által. Az első osztályhoz tartozik, a mi nálunk történt, s az ország rendei által mindig és méltán rosszaltatott; noha ily esetben a következésekre nézve kevesebb veszély van, kivált míg a fejedelem ugyanazon vallásnak híve marad. De mikor alólrul jöttek a sértések, mindig előpostái voltak a tulajdoni jog általános megtámadásának; mert a tömeg, mihelyt egyszer észreveszi, hogy a mását elvenni szabad, vérszemet kap, az eredményt látja s nem az indító okokat, s a revolutiók s szenvedélyek logikája erősebb korlátokat is letör, mint azon vékony falat, melyet a törvénytudók a vagyon különbféle nemei közti különböztetések által a magány saját otalmára felállítani igyekszenek. Ki pedig az egyházi javak sajátsági jogát a státus eszméjéhez köti s annak akaratjától akarja felfüggeszteni, az nézze Irlandot s élvezze ott theoriájának gyümölcseit.

De hála Istennek! mi ezen ponton nem állunk. A vallás, melyben születénk s nevelteténk, még maig is a magyar nemzet többségének vallása; — nincs itt szó semmi extremus esetről, az egész indítványt a positivitás mezején s a tettleg létező viszonyok szempontjából lehet és kell tekinteni. És épen ezért kivánjuk azt politikai részéről némileg felvilágosítani, szavainkat főképen a két

hitvalláson lévő evangelikusok érdekei s értelmessége képviselőihez intézvén, kikben a hazának több bölcs, hazafi-keblű s erényes polgárit tiszteljük.

Nekünk úgy látszik, hogy mikor egy országban különböző vallásbeli felekezetek léteznek, azoknak egymás irányában egy bizonyos állásuk s ebből folyó bizonyos kötelességeik vannak. Ezen állás hazánkban törvények által van elhatározva. Az evangelikusokra nézve a békekötések s az 1790: 26. t. cz., a kath. egyházra nézve az egyháziaknak törvény és koronázási hitlevelek által megszentelt jogaik összessége teszik ezen kölcsönös status quo-t. Ezen állása a dolognak nem rekeszti ki sem egyik sem másik részre nézve a törvényhozás azon jogát, hogy javítólag a kölcsönös állapotokhoz ne nyúlhasson; és a két utolsó országgyülésen elegendőképen kiviláglott, hogy mikép és mely szellemben kiván élni az evangelikusokra nézve e jogával a magyar törvényhozás. — De hacsak örökös küszködés mezejévé nem akarjuk tenni e hazát, annak mintegy pactum tacitum gyanánt kell tekintetni, hogy egyik vallásos felekezet a másiknak státus quo-ját meg ne támadja. Mit mondanának evangelikus atyánkfiai, mit mondana maga az országgyülés, ha a kath. egyház egy tagja az 1790: 26. t. cz. valamely rendeletének megszorítását indítványozná? — Azt mondaná és helyesen, hogy azon, az országgyülési theoria szerint, még perfectibilis és jóvoltiban még bővíthető törvény, a kedvezésekre nézve, melyeket az evangelikusoknak nyújt, lex perpetuo duratura, és hogy azokhoz nyúlni nem szabad.

De ha ez így van, nem követelheti-e a kath. egyház maga részére ugyanezen elvek megtartását az evangelikus felekezet részéről? — Az ő jogai kevésbbé szentek-e, állása kevésbbé nyugszik-e a törvények ótalma alatt, érdekei kevésbbé vannak-e a hitét követők érdekeivel összeszőve? — S ha ezek ellen szabad és méltányos fellépni, ha jogainak korlátozása nyiltan indítványoztathatik, s igy implicite az mondatik, hogy status-quo-jának az ő kárávali megváltoztatására próbát tenni szabad, akkor kérdem: nem szűnt-e meg tettleg a béke állapotja a különböző vallásbeli felekezetek közt? — nem nyílik-e meg újra a harcz, melyet befejezettnek tekintettünk? s lehet-e rosszalni azt, ki a háború állapotjában szabados módokat tetszése szerint használja?

Épen ezért tehát s azon őszinte akaratnál fogva, melylyel

evang. atyánkfiai igazságos követeléseiket mindig pártoltuk és pártolandjuk, a legtisztább szándékból kell óhajtanunk, hogy ily dolgok sehol, de főkép oly helyzetű megyékben mint Borsod, ne történjenek, s ezen eredményt bizvást várjuk a józanabbak és magasabb állásúak mérséklő befolyásától; mert ha folyvást ily megtámadások intéztetnének a kath. egyház ellen, ennek mindennemű hasonló lépései előre igazolva volnának. — Egy lépést tett a kath. magyar egyház a vegyes házasságok dolgában, melyet sokan törvénytelennek tartanak. Az országgyülés nem tudott megegyezni a tárgy felett. A megyékben zaj támadt, s önhatóságukkal akarják eldönteni azon európai kérdést, melyen az országgyülés segíteni nem tudott, s melyet egy protestans statusban a fejedelem korlátlan királyi hatalmával keresztülvágni képes nem vala. — A dolog függőben van. Egy az evangelikusok állásán javító terjedelmes törvényjavaslat királyi helybenhagyástól függ. És most, hogy meg legyen mutatva, mikép a kath. egyház valóban törvényt rontott, és mikép a felterjesztett törvényjavaslat a kath. egyház érdekeit teljességgel nem sérti, annak állását és jogait megalapító törvények felforgatása indítványoztatik!

Számos kath. pártolja az ilyen indítványokat, sokan osztoznak az egyháziak elleni elkeseredésben, s ezen hajlam a vegyes házasságok körüli vita által tetemesen tápláltatik. De mi különbséget teszünk egy vallásos felekezet állandó és valóságos érdekei, s egyes hiveinek szempillantási ingerültsége közt, s tagadjuk, hogy ennek felhevült tolmácsai amazoknak nagyszerű fontosságát képviselhessék. Álljon bármikép a vegyes házassági ügy, s érdemeljen bár mely rosszalást az egyháziak e részbeni tette, — a katholikusoknak mint vallásos felekezetnek érdeke soha sem javalhatja azt, hogy a sajátsági jogoknak megsértésével, a kath. isteni tisztelet szükségeinek meghatározása, és ezen alapon az egyházi jövedelmek szabályozása oly hatóságok befolyásával történjék, melyekben a protestans elem naponként elhatározóbb szerepet kezd játszani. — Az evangelikus alapítványok mentve vannak minden befolyásától a katholikusoknak: épen így méltányos és igazságos menten tartani a nem-katholikusoknak minden befolyásától oly javakat és jövedelmeket, melyek kath. adakozók által tisztán kath. czélokra szenteltettek. — És itt nem tesz az semmi különbséget, hogy sokan nem helyeslik a módot, mely szerint a kath. egyháziak javaikat használják. Ha igaz is, hogy többet tehettek volna s tehetnének némelyek, de más részről még

igazabb, hogy még a legújabb időkben is igen számosan a kath. egyház tagjai közül vagyonukkal úgy bántak, hogy az őket rosszaló világiak nagy része bátran önkebelébe nyúlhat, s vissza veendi kárhoztató itéletét. — De bárhogy legyenek ezek, ily tekintetek a sajátjog megsértését soha sem igazolják. Mihelyt egyszer valakit tulajdonától megfoszthatni azért, mert azt nem úgy használja mint mi jónak látjuk, megszünt a sajáti jognak minden bátorsága. Ha azért lehet elvenni a nagyváradi vagy csanádi püspöktül javainak felét, mert mi azt más üdvös czélra akarnók fordítani, úgy A. herczeg, B. gróf, C. báró, D. nemes, E. banquier és F. nagykereskedő sincs hasonló próbatét ellen biztosítva. Valahányszor megfordúlnak a nézetek, és új eszmék fejlenek ki, mindannyiszor új veszély fenyegeti a sajátsági jogot. Vége igy minden biztosságnak. — Tiszteljük hát az elveket, melyek nélkül nincs üdvösség a polgári társaságban, s ne engedjük, hogy a felekezetek önnyereségüket a mások jogainak eltiprásában keressék. Emlékezzünk meg Sieyes szavaira: „soyez justes si vous voulez être libres“ — legyetek igazságosak, ha szabadok akartok lenni.

Nyilt levél.

Érdemes szerkesztő úr! Ma olvastam a „Pesti Hirlap“ 87. számát s abban a Polemia czimű vezérczikket. Hahogy kivánna is a szerkesztőség tanácsommal élni a Világ részéről adandó válasz iránt, az alkalmasint elkésnék, mert míg e soraim Pestre érkezendnek, a dolog hihetőleg már tettleg van elhatározva. Igy tehát csak jámbor óhajtás formájában fejezem itt ki azon reményt, hogy a szerkesztőség az illedelem hangján válaszolt és hogy ahoz ezentúl is mindig és kivétel nélkül mindenben hű maradand. A magyar időszaki sajtót semmi sem menheti meg végsülyedéstől, ha az a piszkolódási rendszert követi s nem dolgokkal, de személyekkel foglalatoskodik.

Miket a Hirlap csekély egyénemre nézve felhoz, azokra rövid és kevés észrevételeim vannak, s mindenek előtt, hogy a discretio kötelességétől a Hirlapot felmentsem, e soraim alatt egész nevemet kérem kitétetni. — A Hirlap engem sokkal több complimenttel tetéz, mint a mennyit én akár érdemlettem, akár vártam. Én

soha sem kivántam, hogy értelmi capacitásomnak mások hódoljanak, legfeljebb azt igénylem a Hirlaptól, engedné meg társaságom megválasztásában ezentúl is önbelátásomat követhetni, s ne csudálkozzék, hogy fegyver és kezek tisztasága vagy kormossága iránti fogalmaink egymástól némileg elágoznak. S nincs is elveink s véleményeink végetlen különbsége mellett okom a felett megindulni, hogy a Hirlap által a haladás elleni feudalis oppositio tollvivőjének kereszteltetem. Helyes számolás a harczot ellenem azon kezdeni, hogy lehetőleg gyülöletessé s népszerűtlenné tétessem, ez igen régi s ügyes taktika; ce n' pas honnéte mais c'est utile; voilá pourquoi l'ou prend trés souvent l'un pour l'autre, mint Beaumarchais Figaroja mondja. De az ember hite az ő mennyországa, így szól maga a Hirlap; nekem pedig azon öntudat él keblemben, hogy azok, kik eddigi politikai pályámat némi figyelemre méltatták, a Hirlap ezen kifakadása után sem fognak a multra nézve akár a tespedés emberének, akár feudalis opponensnek tartani. A jövőről szólni felesleges; facta loquentur. De hogy a mult országgyűlésen ama szavaimat, melyekkel a haladás ügyéhez kötöttem magamat, becsületes ember módjára beváltottam-e vagy nem? az iránt a Hirlap szerkesztője világosságot szerezhet magának oly férfiaktól, kiknek hazafiságában s dologismeretében önmaga is teljesen megnyugszik. Más részről azonban felette csalatkoznék a Hirlap, és akárki más, ha azt gondolná, hogy én azon nyilatkozásom által magamat haladási kérdések dolgában mások itéletének alája rendeltem, s azon igazomrul lemondtam volna, minden egyes esetben külön és szabadon megvítatni: valjon az, a mi A. B. vagy C. által indítványoztatik és úgy mint indítványoztatik, valóban haladás-e, vagy csak félszeg újítás, mely a haladás szép nevét bitorolja. Az eldöntött tények faits accomplis nem készülnek oly szaporán s rögtön a nemzetek életében, mint azt a Hirlap gondolja. A jelen időpontban, ha valami, úgy épen a felett szükséges és mellőzhetlen a vitatás ezen országban, hogy a józan haladás és oktalan újítás határvonalai hol állanak; s csináljanak bármit mások, nekem elhatározott szándékom ezen vitatási jogot maga egész kiterjedésében gyakorlani.

Fog-e velem találkozni vagy nem a Hirlap szerkesztője a vitatás ezen mezején, azon eleitől fogva nem törődtem; mert mindig úgy hittem s ma is úgy hiszem, mikép ha önérdeke megkivánja, úgy igen is fog; ha nem kivánja, nem lenne jó dolga velem háborúskodni. És noha jobban szeretném magam mellett,

mint velem szemközt látni a szellemdús irót, kit a Hirlap megemlít, örömmel üdvözlendem még is a sorompók közt, mert benne személyes barátomat tisztelem s így bizonyosan csak a kölcsönös jó hiszem elismerésével fognánk megvívni. Én hódolok az ő tiszta lelkű szabadelvűségének; ő pedig bizonyosan nem hiszi s következőleg nem is mondandja felőlem, hogy a feudalismus hőse vagy a veszteglés embere vagyok.

Vidékiek megyei gyüléseken.

Ha helyhatósági rendszerünk, mint alkotmányunk termeszeténél fogva politikai létünknek talpköve, minden időben szorgos figyelmet és ápoló gondoskodást érdemlett a hazafi részéről, mennyivel inkább igényli azt most, midőn a közigazgatáson s az új törvények életbeléptetésén kivül, a törvényhozásnak legcsiklandósb kérdései forognak fenn csaknem szünet nélkül a megyéken, s ezeknek tanácskozásai képezik a kötelező utasítások, és így a jövő törvény anyagát! — Ha valaha, úgy most kell iparkodnunk megyei tanácskozásaink köréből eltávolítni minden visszaélést, s visszavezérelni azokat azon tisztaságra, mely az institutio eredeti rendeltetésének megfelel s a biztos sikernek egyetlen kezessége. Ezen visszaélések sorában, véleményünk szerint, egyik legtetemesb azon befolyás, melyet sok helyütt a megyéhez nem tartozó egyének, közvetlen vagy közvetve a megyei gyülésekre gyakorolnak.

Nem szólunk most sem a honorátiorokrul, kik iránt már volt alkalmunk nyilatkozni, sem arról, mily kortul fogva lehessen a nemesnek megyei gyülésen szavazati jogot tulajdonítni. Ennek elhatározása jelenleg még a megyéktől függ, s véleményünk szerint azok minden törvényhozók példái ellen cselekesznek, ha tanulókat s kiskorúakat politikai jogok gyakorlatába léptetnek. De a mint mondók, mi e helyen nem ezekről szólunk, hanem csupán azokat említjük, kik köztudomás és önelismerésük szerint a megyében sem állandóul nem laknak, sem nem birnak, s annak terheihez nem járulnak.

Kétféle azon hatás, melyet ily egyének megyei gyüléseken a megye valóságos tagjainak testületére maguknak szereztek: közvetetett és közvetlen. A közvetett hatás a vidékieknek a megye

tagjaivali vegyületében gyökerezik. A közvetlen befolyás a vidékiek felszólalásában, zajongásában, felkiáltásiban áll. Eredményileg mindkettő egyiránt káros: physice lehetetlenné válik a megyebelieknek, hogy helyeikhez juthasssanak; a tolakodni nem akarók vagy nem képesek, elmaradnak; elkedvetlenednek azok, kik szavazatukat egy egészen ismeretlen tömeg zajongásában látják elveszni; lehetetlenné lesz az elnöknek, hogy a valóságos megyei többséget kiösmerje; a képzelt majoritás tekintélye elnémítja a máskép gondolkozókat, s egy-két népszerü szónok kezére játszatik a közügyek igazgatásának egyedárúsága. Mindezek együttvéve, oly helyeken főkép, hol a gyülések vásárkor tartatnak, s számos iskolai vagy tövénygyakorló ifjúság van, a gyülések physiognomiáját egészen megváltoztatják, elannyira: hogy az sokszor minden máshoz inkább hasonlít, mint azon megye nemességének gyülekezetéhez, melyet törvény s alkotmány szerint képeznie kellene.

Ezen természetelleni állapot, melyet az általa nyertesek rendszeresen hoztak elő, s a közvélemény annyiszor bitorlott szép szerepében szeretnek feltüntetni, kétfélekép szokott igazoltatni. Először a régi magyar gyakorlat és szokás, másodszor a törvény azon rendelete által, hogy a megyegyülések nyilvánosan tartassanak — ut congregationes palam et publice celebrentur —; mert hogy volna törvény, mely a vidékieknek a megyei dolgokra befolyást engedne s a tisztválasztási törvények világos rendeletéből folyó erősséget meggyengítné, nem tudjuk s állíttatni sem hallottuk.

A mi már a szokást és gyakorlatot illeti, lényeges különbség van a mult idők és a jelen közt. Csak a minap rajzolta hű ecsettel Balogh János azon kort, midőn a legkitünőbb megyei hivatalok elfogadására is kényszeríteni kelle az embereket! Mit ártott, mit árthatott akkor egykét vidéki nemesnek részvéte a gyüléseken? szavazások nem voltak, zajongás még kevésbbé; 20—25 vagyonos és tekintélyes táblabiró ülte körül a zöld asztalt, nem perorált de tanácskozott, s a dolgok többnyire egyértelműleg végeztettek, mert mindegyik rész engedni szokott valamit vélekedéséből. Ha egyszer-másszor egy vidéki nemes felvilágosítólag megszólalt, mi rossz oldala lehetett ezen informativum votumnak? S ha a magyar vendégszeretet nemcsak a beiktatási, de a tisztválasztási ünnepekre is meghítta a szomszéd megyéket, lehetett-e ez veszedelmes oly tisztválasztásokon, melyek többnyire pap-marasztások voltak? — De kérdem: mi hasonlatossága van ezen itt leírt helyzetnek a dolgok mostani állapotjával? — Amaz egykori néhány tisztes és

hallgatózó vidéki nemes miképen identificáltathatik azon zajongó anonymus tömeggel, mely most a helyeket a teremben jókor elfoglalja, az asztal körül ülőknek hátára dül s irgalmatlanul rivalg? Azt, mi amazokra nézve bátran történhetett, lehet-e ezekre alkalmazni? S nem volt-e már több megye a régi magyar szivesség félretételével, önvédelem tekintetéből, kénytelen felhagyni a szomszéd megyék meghivásával tisztválasztó gyülésire?

Mi a nyilvánosságot illeti, a ‚palam et publice' szavaknak és a leirt állapotnak, vélekedésünk szerint, egymáshoz semmi köze. Nyitva kell igenis lenni a terem ajtajinak, nyitva a karzatnak; — de ebből az, hogy a megyebeliek jogaik gyakorlatában a vidékiek által megszoríttathassanak, teljességgel nem következik. A nyilvánosság nem a hallgatók számától függ, melyet a nélkül is a hely kiterjedése föltételez, hanem abban áll, hogy hallgató, különbség nélkül, akárki lehessen. A hely, melyet a megyei tagok üresen hagynak, a hallgatóságé; nem pedig megfordítva, mint most: a hallgatóság által üresen hagyott hely a megyebelieké. Most, mikor a közgyülési tanácskozások nyilvánossága hirlapok által is eszközöltetik, nevetséges volna a megyei helyhatósági jogot és rendszert a megyebeliek megszorításával, az a nélkül is realisálható nyilvánosság ürügye alatt más tekinteteknek alárendelni.

Főleg azonban és mindenek fölött a helyhatósági rendszer eszméjével, természetével és rendeltetésével ellenkezik a vidékiek befolyása. Az egész helyhatósági rendszer az egyes megyei universitások individualitásán, a megyében foglalt egyének s érdekek szellemi egységén alapúl; ez pedig el van szalasztva, mihelyt vidékiek határoznak. És ez tökéletesen igaz, bármely nemét vegyük is a megyei ügyeknek s tárgyalásoknak. Tegyük, hogy X. vármegyéről van a szó; statutum indítványoztatott, kit fog kötelezni ha létesül? az X. megyeit, és így nincs joga hozzá szólni a vidékinek. — Egyes ember vagy község dolga forog szőnyegen? úgy de a törvények, mikor egy vagy más tárgy elintézését a megyékre bizzák, ezt mondják: „Comitatus, az illető megye, sehol azt: nobiles regni, és így itt ismét nincs szólója a vidékinek. Teher-kivetésről van a szó? ha nemesekre, úgy azt a vidéki nem fogja fizetni, és így nincs hozzá köze; ha nem-nemesekre, úgy nincs közte s köztök semmi viszony, és így ismét semmi alap a hozzászólásra. — Utasítást kell adni a megyei követeknek, vagy feszólítást intézni a megyékhez körlevél

által valami közügyben? de ez az utasítás megszünik X. vármegye utasítása lenni, ez a körlevél nem X. vármegye vélekedésének nyilvánítása, ha a megyéhez nem tartozók befolyásával készült. Tisztújítószékről, követválasztásról, országgyülési subsidiumról nem is szólok: a dolog magában világos. De ezt kérdem befejezésül: hogy tehát melyik azon tárgy, melyre nézve a vidékieknek befolyást engedni lehet és szabad?

Mi mindig bámultuk, mikép lehet csak egy szóval is védni, és, a mi több, sok helyen tettleg tűrni oly visszaélést, mely ha következésiben bővebben kifejlendik, helyhatósági rendszerünket természetéből egészen kiforgatja. Ha 150 tanulónak, vagy a vásárra begyülő sokaságnak szabad egy megyei gyülés felett uralkodni, miért nem volna szabad egy pénzes urfinak felfogadni 500 mármarosi oláh nemes embert, s azok segedelmével Ugocsa, Beregh és Szabolcs megyékben restaurálni, követet választani és utasítást adni? Ez egy szikrát sem lenne törvénytelenebb, mint az, mi némely megyékben, csakhogy kevésbbé szembeszökőleg, minden órán történik. A vállalatot 10,000 forinttal eszközölhetőnek tartjuk, és úgy hiszszük, hogy sok üdvös eszmének, p. o. a szathmári 12. pontnak, az egész országban rögtöni valósítására alig lehetne czélirányosabb taktikát feltalálni.

Mi a megyék hatóságát törvényes határain túl terjeszteni bizonyosan nem hajlunk. De érdemlenek-e ily vádat a megyék, mikor a hazai institutiókat eredeti tisztaságukra visszaviszik, s a törvényes jogokat a becsúszott visszaélések ellen kezesítik? — És így, ha a megyék közgyüléseikre nézve úgy rendelkeznének, hogy a vidékieknek csak a karzat, magában a teremben pedig csak sorompók által elkülönzött hely jusson, — a sorompókon belül csak az foghatván helyet, ki a megyének ez összeírásban feljegyzett és bizonyos jegygyel ellátott tagja, — vélekedésünk szerint egészen törvényes hatóságuk korlátiban maradnának, a ‚palam et publice' szabálynak teljesen eleget tennének, módot kapnának az elkülönözött és így többé megyei többség szerepét nem bitorolható hallgatóság magaviseletének zabolázására, és így egy nagy lépést tennének helyhatósági rendszerünk tökéletesbítése felé. — Igen sajnáljuk, ha ezen javaslat visszatetszik azoknak, kik ősnépgyüléseket látnak a megyei gyülekezetekben, vagy az angol meetingekkel szeretik azokat összekeverni. Nem vizsgáljuk, miféle joggal neveztetik ősnépgyülésnek oly gyülekezet, melyben csak a kiváltságos osztályok, az aristocratiai értelemben vett

populus hungaricus vehetnek tettleges részt; de ha volna is ősnép-gyülés, az nem általános ősnép-gyülés, hanem csak egy bizonyos megye ősnép-gyülése; s mi még azt sem látjuk világosan, hogy ezen elvont fogalombul mikép folyhatnak a megyei gyülések részére oly jogok, melyekkel azok már mint megyei gyülések nem birnának? ha csak itt valami népfenségi vagy foederatiói, és így minden esetre antimonarchiai eszme nem lappang.

Az angol meetingekre nézve pedig azt jegyezzük meg, hogy azok sem egyes érdekekről közigazgatásilag nem végeznek, sem adót ki nem vetnek, sem végrehajtó testülettel nem bírnak, sem kötelező utasításokat nem adnak, sem szavazati jogot nem osztogatnak. Eredményeiknek maximuma néhány „resolution" határozat, melynek csak erkölcsi ereje van, vagy „petitio" a parliamenthez, vagy egy aláírásnak megnyitása. Miképen lehet ezeknek tág szertartásiból a mi megyei gyülésinkre nézve, melyek életbevágó kérdések iránt határoznak, s a végzést végre is hajtatják, következést húzni? — És valóban akár a dolog természetét, akár a jelenkor körülményeit s újítóink hajlamait, a napi rendi kérdések fontosságát tekintjük, eljött, vélekedésünk szerint, az idő a laxa observantia helyébe megyei tanácskozásink formáira a stricta observantiát léptetni, hacsak legnagyobb érdekeink elhatározását, törvényes és alkotmányos hatóságok helyett, egyes visszaélők s a vak sors kezére bízni nem akarjuk.

Előeszmék.

Figyelemmel kisérjük a Pesti Hirlap értekezését a kir. városok ügyében, s várjuk az eredményt. Mellőzve most a városok választó-kor és választás belső elrendezését, nekünk úgy látszik, hogy a városok országgyülés iszavazatának egész kérdése néhány kevés igazságtól függ. Az első, hogy a kir. városok erkölcsi és anyagi fontosságukhoz képest legyenek képviselve; a második, hogy a megyei elem ezentúl is megtartsa elhatározó túlnyomóságát a rendek táblájján. Igy tehát a szavazatok kölcsönös arányának feltalálásában fekszik a nem épen nehéz megfejtésű feladás, mihelyt átláttuk, hogy itt más alapot, mint a népesség, adózás és hazavédelem arányait felvenni nem lehet, meg lévén

az arány állapítva, a többi kérdés különféle megfejtést enged meg, mert vagy egy-egy képviselőt lehet adni minden kir. városnak, a megyék képviselőinek számát pedig úgy megszaporítni, hogy a szükséges arány kijöjjön; vagy hasonlólag külön képviselőt adván minden városnak, a megyék képviselőinek mostani számát meghagyni ugyan, de szavazatuk jelentőségét emelni úgy, hogy a meghatározott arány eléressék; vagy meghagyván a megyék képviselőinek mostani számát, több egyesült városoknak adni egy követet a kitüzött arány értelmében, vagy meghagyván a megyei követek mostani számát és szavazatuk mostani jelentőségét, a városoknak egyenként egy-egy követet adni, de szavazatuk jelentőségét töredékekben fejezni ki, míg a szükséges arányt megütik. Jelenleg van Horvátországgal és a Partiumokkal együtt 54 megyei szavazat. Tegyük fel, hogy a kidolgozandó arány eredményül azt adja, hogy a városi elem úgy álljon a megyei elemhez, mint 1 : 6. — Ezen alapon, (melyet azonban koránsem megállapított véleményünknek, hanem merő föltételnek tekintetni kivánunk) az első hypothesisben 49 városi követ lenne ugyanannyi szavazattal, 324 megyei szavazat ellenében; a második szerint hasonlólag 49 városi követ és szavazat, s a mostani 108 megyei követ megmaradna, de szavazáskor minden megyei szavazat hat-nak számláltatnék (54 × 6 = 324.) a harmadik esetben a városok mindössze 9 követet küldenének az országgyülésre ugyanannyi szavazattal: a negyedik esetben egy-egy követje lenne minden városnak, de szavazáskor töredékekben jegyeztetnék fel szavazatjok úgy, hogy mindössze a 9 számot megüssék. Hitünk az, hogy utoljára is ezen utolsó combinatió fog némely árnyéklatokkal elfogadtatni. Részletesben máskor.

Megyék állása.

Mik mult közgyűlés alkalmával szomszéd Fejérvármegyében történtek, fontos tanúságot foglalnak magokban, s csak tőlünk függ azt üdvösen gyümölcsöztetni. Ezen tanúság abban sarkallik, hogy valahányszor azok, kiket vagyon, polgári állás, tapasztalás, értelmesség és tett szolgálatok, alkotmányunk betüje és szelleméhez képest megyei ügyeink kormányára felhatalmaztak, törvény s dologtermészete adta befolyásukat használva első csata-rendben

feles számmal önmagok kiállnak, és a határozások egyedárúságát egy minden tekintetben gyenge fractiónak által nem engedik, mindannyiszor bizonyos győzelemre tarthatnak számot: és hogy ezen eredményt minden erőszak mellőzésével, korteskedés nélkül, a vitatás utján az alkotmányi erők és törvényes hatalmak természetes működése által eszközölhetik. Meg vagyunk győződve, hogy még most is, oly mesterségesen felcsigázott állapotunkban, a megtámadók terrorismusának, s a magukat védők hanyagságának daczára az ország megyéinek kilencz tizedrészében csak bele kell vetni a mérleg serpenyőjébe az alkotmány és törvényszerinti nehezebb súlyokat, s tüstént ottan lészen tettlegesen is a túlnyomóság, hol az jogszerűleg és tárgyilag lenni soha meg nem szünt. Mi fentartjuk magunknak ezen eszmét s megvalósításának módját részletesen kifejteni; addig is reméljük, hogy a fejérmegyei példa sem az egyik, sem a másik fél részére veszendőbe menni nem fog.

Van azonban a fejéri határozatok közt olyan is, melyben mi érdemileg egyet nem értűnk, s ez a házi adóbani részvét eszméjének megtagadása. Mi ezen részvétet méltányosnak és kivánatosnak tartjuk; de nem érezzük azért magunkat e tekintetben is felhíva nemes Fejérmegye végzése ellen észrevételt tenni, mert mi azt nem úgy tekintjük mint véghatározatot a házi-adó kérdésében: hanem csupán úgy mint a fenforgó körülményekből természetesen folyt s azok által teljesen igazolt lépést. Szabad legyen e nézetünket röviden kifejteni, s itéljenek a végzés szerzői, ha valánk-e képesek annak szellemét felfogni.

Közdolgok mezején a politikai pártok tervei s indítványai elentőségét, nem egyes részleteikben, nem puszta szavaikban, de egyetemes összefüggésökben kell keresni: különben szellemök s következéseik felett örökös setétségben maradunk. Igy kell hát nézni a Pesti Hirlap pártjának politikáját is, s egy nagy egészben venni fel mindazt, mit ő maga, hősei s levelezői ezen országban az utolsó tiz hónap lefolyása alatt irtak, üztek, beszéltek s indítványoztak. Lássuk fő vonásait ezen oly épületes totale-nak.

1. Szabadföldi agitatio, és kényszerített, egyszerrei, rögtönös általános urbéri megváltás, oly papiros-operatióval egybekötve, mely a földbirtokost szükségképen tönkre tegye.

2. Házi-adónak átvétele s egyszersmind megmutatása, hogy a hadi-adót is által kell vennünk.

3. Hogy ne legyen titok, kik, és mikép fogják kivetni és

felosztani ezen két adót; felállítása azon elvnek, hogy hg. Eszterházy Pálnak, míg Londonban királyát s hazáját szolgálja, ne legyen meg azon befolyása Bihar megye dolgaira, mely a szalontai nemes 18 esztendős fijának megadatik, bár ha olvasni és irni nem tudna is.

4. Hogy legkisebb kétség se maradjon fenn a házi pénztár jövője fölött, mihelyt abban a nemesség részesül, indítvány: azt számos új rovattal s egy középnagyságú megyében 32000 p. forinttal megszaporítani.

5. Papi jószágok elvétele.

6. Mészárszéki jog eltörlése.

7. Ősiség eltörlése, és pedig, nehogy ez a hitel megalapítására szolgáljon s az együttmaradó nagy birtok oly nyomorúságos állapotot idézzen elő, mint a milyen Angliáé, a majoratusok eltörlésének kiséretében, és így egyenesen csak a stabilitás elvének meggyöngítésére s a fekvő vagyon végetlen eldiribolásának eszközlése végett.

És mind ezek ‚vox populi vox dei' motto mellett, világrázó eszmék gyanánt, örök jog és igazság nevében, „la bourse ou la vie" hangulaton, ugyanazon tábornak különböző szegleteiből, félre nem ismerhető összefüggésben és egymásutánnal, még pedig mindig úgy, hogy azoknak, kik ezeket egyszerre és tüstént elfogadni vonakodnak, légyen az ő hitük szerint, mert ők megmérettek, és könnyűknek találtattak, s ők nem egyebek, mint embertársaik szent jogainak eltipróji!

S ily körülmények között csudálkozik valaki a fejéri eseményen! bámul, hogy azok, kik ellen ezen indítványok csoportja megsemmisítő fegyver gyanánt van irányozva, utoljára meghökkennek, s mikor Fejérben ugyanazon egyén tüzeskedik főképen a házi adónak átvétele mellett, ki csak imént annak 32 ezer forinttali megszaporítását indítványozta s magát minden felforgatási eszmével már régen identificálta, neki azt felelik: „timeo Danaos et dona ferentes"; más szavakkal: a ti ajkaitokon minden ilyen indítvány gyanús s míg ti általatok s ily módon kezeltetik a haladás, addig ilyenekről elfogulatlan tanácskozni nem lehet.

Igy értjük mi a fejéri esetet, mint egy ösztönszerű repulsiót, melyet bizonyos elvek s az azokat képviselő egyének gyakorlanak, mint világos kimondását annak, hogy az ily bitorlók jármát minden áron lerázni magunkban elhatároztuk; s teljességgel nem mint véghatározatot oly lényeges kérdés fölött, mely végeldöntése előtt

minden esetre még hosszasabb meggondolást s részletes megvitatást igényel; de a mely megvitatás a jó siker valószinűségével csak úgy lehetséges, ha mindenki visszalép természetes helyzetébe s az engedmények az erőtetés hangján nem sürgettetnek azok által, kik nemcsak áldozatot nem hoznak általuk, hanem — mit a napfénynél világosabban lehet bebizonyítani — azoknak folytában nevezetes nyerekedést reménylenek.

Lord Stanley minap azt mondá választóinak: most már Angliában a kérdés nem lord Melbourne és lord John Russell közt egy, — s Wellington hg és Sir Robert Peel közt más részről forog; hanem egy részről ugyan mind ezen férfiak közt együtt véve, más részről pedig Roebuck és O'Connor urak közt. — S így vagyunk mi jelenleg Magyarországon. Nem az a kérdés: egyrészrül gr. Teleki József, és Lonovics József, vagy más részről gr. Széchenyi István és Deák Ferencz legyenek-e a nemzet vezérei, mert az egyik mint a másik esetben biztos és tiszta kezekben volna a nemzeti ügy; hanem egy részről ezen tiszteletes osztály maga minden árnyéklati különbségeivel mintegy egész, más részről egy központi zászló alatt Madarász László, Somogyi Antal, Mezőssy László és Puky Miklós s a magyar radicalismus commis voyageurjei (egyébiránt meglehet mind igen erényes emberek) állanak; és a kérdés az: vajjon akkor, midőn amazok még a legigazságosabb s legcsekélyebb engedményeket is csak a méltányosság nevében rábeszéléssel kivánták eddig a nemzettől, szabad-e s illő-e, hogy imezek, kik a hazát még semmi hálára nem kötelezték, kik az örök igazság kirekesztőlegi tolmácsainak szerepét semmi tekintetben nem igényelhetik, kiket a nép képviselőinek soha sem vallott, alkotmányt és sajátsági jogot rontó indítványaik létrehozását a fenyegetés szemtelen hangján akarják tőlünk kicsikarni? — és mi azt feleljük: nem nem és háromszor nem; és azt feleljük: hogy azon nemzet, mely magán ily mód engedne paczkáztatni, maga magát eltemetné.

E szempontból kivánjuk mi a fejéri esetet tekintetni; s megvagyunk győződve, hogy mihelyt a kölcsönös állások ismét megigazíttatnak, a természetes egyensúlyok helyre jönnek s mindenki visszalép sajátságos szerepére, a magyar nemesség és a birtokosok készek lesznek a közügyek elintézésében új példáját adni a méltányosság és hazafiság azon magasztos érzeteinek, melyek a nemzet törvényhozásának lépéseit az utolsó évtizedben jellemezték.

Protestantismus, magyarismus, slavismus.

Nemzeti nyelvünk ügyét eddigelé minden magyarországfi és az ország Rendei is minden alkalomkor általános nemzeti ügy gyanánt pártolták. Azt mondták, hogy általa az általános nemzeti értelmességet, egyetértést és erkölcsi erőt, és így az ország jólétét, boldogságát s dicsőségét szándékoznak kifejteni és emelni s ez által a királyi széknek a megszilárdult, mivelt, nyelv- és érzeményben összeforrt nemzetben rendíthetlen alapot és támaszt adni. Minden felszólalásuk a hazai nyelv mellett azon eszméből folyt ki, hogy annak terjesztése s emelése az egész nemzetnek kivétel nélkül közös érdeke: soha nem jutott eszökbe azt úgy tekinteni vagy tekintetni, mint egy vagy más felekezet, osztály vagy politikai czélzat javára különösen irányzott eszközt, sőt inkább gondosan óvakodtak minden ily gyanú ébresztésétől, és ezen bölcs s a józan okosság által javaslott politika utján sikerült e nyelvre, vallásra és érdekekre nézve megszakadott országban általános egyetértést szerezniök minden honfi közt a magyar nemzetiség ügyében, s kinyerni a kormány megegyezését azon törvényekbe, melyek 1790 óta egymásra következett országgyülésinken a honi nyelv előmozdítására további előmenetelek alapjául meghozattak.

Az előttünk fekvő röpirat, mely tulajdonképen válaszúl van irva a lőcsei professorok dolgában gr. Zay ellen intézett bárdolatlan megtámadásra, s mint ilyen körünkön kivül fekszik, tudtunkkal legelső oklevél, mely egészen más szinben tünteti fel a magyar nyelv dolgát és azt egyenesen politikai nézetek s felekezeti érdekek eszközének vallja. Feladása: meggyőzni a magyarországi protestans szlávokat, mikép leglényegesebb érdekeik veszélyeztetvék, ha meg nem magyarosodnak; főokúl azonban nem a nemzetiség és haza ügye, hanem a protestantismus és bizonyos liberalis eszmék vannak felhozva s az egész munkácskán végigmenő főgondolat e két elemnek ugyanazonosítása a magyar nyelvvel.

E szempontból indul ki a szerző minden okoskodásiban. Igy p. o. midőn a szláv nyelv mellett Magyarországban buzgókat három szakaszra osztván, az első rendbelieknek, kiknél t. i. e buzgalom csak tudományos bibelődés — nagylelkűleg megbocsát

a második osztályzatra, mely t. i. az éjszaki óriás érdekében dolgozik, — érdeme szerint anathemát mond; a harmadik osztály emberei ellen, — kik egy bizonyos ausztriai királyi pálcza alatt alakítandó s Magyarország éjszaknyugoti részeit magában foglalandó West-Szláv birodalomról álmadoznak, — csak azon egy erősséget tudja, hogy a magyarországbani protestans szlávok azért nem lehetnek ezen combinatiónak baráti, mert ezen képzelt birodalomban a protestans elem gyöngeségénél fogva csakhamar fel fogna a hatalmasabb kath. elem által emésztetni. Nekünk úgy tetszik, hogy ily West-Szláv birodalom ellen, „mely Magyarország éjszaki részeit is magában foglalná“ a magyar hazafinak még más ok-adásokat is kell találni, mint csupán a magyarországbani protestans szlávok érdekét; mert hacsak ezen ok forog fenn a West-Szláv birodalom eszméje ellen: úgy a magyarországbani kath. szlávoknak épen azon okbul kellene ezen combinátióhoz szítni, melynélfogva a protestans szlávok attól idegenek — a mit ismét mi teljességgel meg nem engedhetünk.

Miután így ügyekezett volna megmutatni, hogy a Szlavismus minden pártolója, bármely árnyéklathoz tartozzék, csak vészt hoz a protestantismusra, a szerző azt nyilvánítja: hogy ő, ha az által alkotmányos és vallásos szabadságát biztosíthatná, nemzetiségét még a pescherähk nemzetiségének is kész lenne feláldozni; mert meg van győződve, hogy még a pescherähk is, ha ama kétnemű szabadság szelleme őket áthatná s nálok függetlenül kifejlődhetnék, félszázad mulva a legértelmesb nemzetek sorában fognának állani. (?) Mennyivel inkább kivánhatja tehát a magyarországi szlávoktól, hogy nemzetiségüket egy ifjú erőteljes és fényes jövendőt igérő nemzetiséggel, t. i. a magyar nemzetiséggel, felcseréljék? Nem sajnálatos-e, hogy a Protestantismus nyelvükön lebeg, de szivök csak a Szlavismus mellett dobog? s inkább akarják azt, mint nyelvöket áldozatúl hozni? Nem szomorú-e nem akarni látni, hogy a magyarosodásban fekszik a protestantismus jövendője?

S mintha még eddig sem mondott volna eleget a szerző, szüségesnek látja még tovább menni s előre megfelelni azon vádakra, melyek, úgymond, azért fognak ellene intéztetni, mivel a protestantismust s magyarosodást bizonyos politikai eszmékkel hozta összeköttetésbe. E vád, véleménye szerint, kétféle lehet; egyik: hogy „egy magyar köztársaság szándékoltatik alakíttatni“

s ezt eliszonyodva viszszalöki; másik: „hogy Magyarország önállásának szélesebb értelembeni kivivására vannak igyekezeteink irányozva.“ E vádat a szerző elvállalja, mert szerinte e törekvés csak dicséretet érdemel, s ennek bizonyságaúl elésorolja politikai reményinek hitágazatát tizenhárom pontban. Bővített kiadása a szathmári 12 pontnak, mely a szerző meggyőződése szerint mind csak magyar nyelv és protestantismus által elérhető s hazánknak az önállás azon nemét fogná biztosítni, melylyel az utolsó angol király alatt Hannovera bírt.

Ennyit figyelmeztetés gyanánt a röpirat vázlatából, melyet lapjaink szűke miatt kénytelenek valánk megrövidítni; s csak arra kérjük olvasóinkat, hogy a munkácskát mint valóságos curiosumot megszerezni, s azon figyelemmel végig menni ne sajnálják. — Meg kell vallanunk: hogy könyvvel, melyben a szükséges hangulat elhibázva inkább volna, mely alkalmasb lenne a kormány s nemzet közti bizodalmat s az ország külön ajkú s hitű lakosai kivánatos egyetértését felrázni; egy szóval, fontos tárgy körüli éretlenebb kontárkodással, mint mely a kérdéses röpiratban mutatkozik, már rég ideje, nem vala szerencsénk találkozni. — E nézetünket röviden így igazoljuk:

Első és legnagyobb bűntetése a szerzőnek az leend, hogy szavai azoknál, kikhez intézvék, egészen ellenkező hatást teendnek, mint melyre számítva voltak. Ezen senki, ha körülnéz, s a már történteket meggondolja, nem kétkedhetik. A magyar törvényhozás eddigelé azt, hogy az országban lakozó bármely néposztálytól nemzetiségének feláldozását kivánná, sehol és soha nem mondotta; soha sem kivánt többet az országban lakozó idegenajkú honfiaktól, mint azt, hogy magyarúl tudjanak. — És még is mily roppant akadályokra akadt szelid bánásmódja! mily hatalmas ellenszegüléssel kell harczolnunk! — s a szerző sikert remél, midőn a szlávokat épen abban, mi a nemes kebelnél legszentebb, öszleges individualitásukban nyersen megtámadja; midőn tőlük világosan s félre nem magyarázható szavakban parancsolólag igényli a protestantismus nevében azt, mit a magyar törvényhozás tőlük haza s közalkotmány nevében soha sem követelt „nemzetiségük feláldozását!“ — S vak buzgalmában nem látja, hogy homlokegyenest ön szándéka ellen rugódozik.

Másik botlása a szerzőnek, feledni: hogy Magyarországon a kitünő többség katholicus. Ha a nemzetiséget s azzal összekötött

szent érdekeket tenyésztetni akarjuk: nélkülözhető-e ezen kathol. többség közremunkálása? és ha nem, úgy használunk-e a nemzetiség ügyének, mikor azt főkép protestans érdek gyanánt tüntetjük fel?

Még más észrevétel: szabad volt-e hazafi szerzőnek megfelejtkezni, hogy Magyarországon katholikus szlávok nagy számmal léteznek? lehetséges-e ezeknek magyarosítása, ha magyarosodás és protestantismus ugyanazoníttatnak? nem ébreszt-e nálok ily beszéd méltó féltékenységet vallás és nemzetiség dolgában egyszerre; s lehet-e csodálkozni, ha azt hiszik, hogy a magyarosítni törekvők egyszersmind vallásuktól akarják őket megfosztani? — ki igy cselekszik, az nem áldozza-e fel az országos czélt, az általános megmagyarosodást a protestantismus érdekének? s nem mondhatni-e méltán róla: hogy keblében a protestans a jó hazafit elfojtotta?

Épen így áll a dolog a kapcsolt tartományokra nézve is Azoknak lakosai merő katholikusok, s eddigelé a magyar nyelvtő. idegenkednek. Kölcsönös viszonyaink napról napra kényesbek, s a leggyöngédebb törvényhozói tapintatot igénylik. De kérdem: le fogjuk-e győzni ez idegenkedést, és nem inkább nevelni az ott létező ellenszegülést, s csirájában elölni a némelyekben fejledező vonzódást a magyar nyelvhez, ha fenhangon hirdetjük: hogy a magyar nyelv a protestantismus nyelve, s hogy egyiknek győzedelme a másiknak diadalát föltételezi? lehetséges-e fonákabb politikát kigondolni? lehet-e tudományosabb bizonyossággal eszközleni, hogy a kapcsolt tartományok magyarosodása örökös lehetlenséggé váljék?

És végre; szorulunk-e nemzetiségünk további terjesztésében a kormány szives és őszinte segedelmére? ha igen, úgy tarthatunk-e arra számot, mikor a nemzetiség ügyét úgy tüntetjük fel, mint bizonyos politikai czélok eszközét, vagy úgy, mint a protestantismus győzedelmét? kivánhatjuk-e azután, hogy a kormány nemzetiség ügyében bona fide elősegítsen, s nem fosztjuk-e meg magunkat ily oktalan beszédek által a legszükségesebb szövetségestől?

Meggyőződésünk szerint a magyar nyelv- és nemzetiségterjesztés érdeke kivánja, azt úgy adni elő s úgy üzni minden alkalommal, mint közös nemzeti ügyet, mely minden hon-polgárnak egyformán szükséges és üdvös. Nem valamely osztály érdekét, nem egy vagy más vallásos felekezet túlnyomóságát, nem bizonyos politikai eszmék győzelmét kell általa keresni. Csak míg ily szinben

jelennek meg törekvéseink, csak míg ily széles nemzeti alapon a vélemények különbözései felett trónol a nemzetiség ügye, követelhetjük méltán minden jó hazafi részvétét, s a kormány őszinte pártolását; mihelyt a magyar nyelvet bizonyos politikai nézetek eszköze gyanánt, vagy egyes felekezetek érdekében üzzük s ajánljuk, lehúztuk azt a nemzeti dísz és nagyság fényköréből a pártérdekek szennyes mezejére, s nincs többé jogunk felháborodni, ha törekvéseink ellenzőkre találnak, ha tagadtatik, hogy a közös jót akarjuk, s ha egyoldalú s szükkeblű czélzatokkal vádoltatunk. — Hogy hazánk s nemzetiségünk ellenségei álljanak elő ily gyanusításokkal, hogy ők keressenek a nemzetiség köpönyege alatt pártérdeket vagy felekezetességet, az megfogható lenne előttünk: de hogy Magyarországról s a magyar nyelv és nemzetiség nevében történjenek ily nyilvánítások, azt az idő különösségei közé kell feljegyeznünk.

Minél tovább fontolgatjuk a röpiratot, annál inkább meggyőződünk, hogy abban nem lehet s nem kell a protestans-fél bölcs és mély belátású főnökeinek nyilatkozását keresni. Lehet-e róluk feltenni: hogy a protestantismus érdekeit így merőben ellentétbe állítsák az ország egyéb lakosinak érdekével? — ily rossz számvetés csak egyes túlbuzgók agyvelejében támadhatott. És mi nem is kétkedünk, hogy a kérdéses röpirat szerzőjét érett meggondolás után maga az evangelikusok főgondnoka is oda fogja sorozni, hová az való: a fogadatlan prókátorok categoriájába, s e szavakkal bocsátandja-el magától: rien n'est plus dangereux qu'un sot ami.

Időszaki sajtó hivatása.

A vádak közt, melyeket a Pesti Hirlap a Világ ellen támasztott, van egy, mely különös figyelmet s részletes taglalást érdemel, nehogy minden következésivel elvállaltnak tekintessék. Higyjék el azonban olvasóink, hogy itt nem a feudalis oppositio vádját értjük, ezen kis plagiatust a Daguerréotyp irójától, melyben azóta a Hirlap oly nagy örömét leli. Ismertünk egy vén francziát, ki az 1790-iki forrongásból azon hitet hozta át a jelenbe, hogy az annyira gyülöletes veto, XVId. Lajos szerencsétlen nejének egyik udvari dámája volt, kútfeje s okozója a leggyalázatosabb visszaéléseknek. Alkalmasint így vagyunk a feudalis oppositióval,

s ha Voltairenek igazsága volt a római szent birodalomról azt kérdezni: miben szent? miben római? (en quoi saint? en quoi romain?), úgy mi is bátran azt kérdezhetnők, ha t. i. az egész dolog más lenne újságirói fogásnál: miben feudalis? miben oppositio? mert jelesen a mi e sorok iróját illeti, most hallja legelőször magáról, hogy ex professo opponens. — Azok, mikre felelni kivánunk, sokkal komolyabbak. Értjük a tespedés szinét, melylyel a Világ vádoltatik, s a nemleges jellemet, melyet, positiv javaslatinknak eddigi szűke miatt, szemünkre hánynak. A mi e kevés vádakban igaz, t. i. a positiv tervek hiánya, az a dolog természetéből s helyzetünk körülményiből szükségkép folyt; de a következtetés, mely abból vonatik: hibás, és szükség hogy valóságos értékére visszavezettessék.

Az időszaki sajtótól minduntalan új meg új terveket s javaslatokat igényleni, oly gondolat, mely már magában is annak hivatása körüli fonák fogalmakon épül. Tekintsük Európa alkotmányos országainak bármelyikét, seholsem fogjuk az időszaki sajtót, legkevésbbé pedig a szoros értelembeni újságokat, a működés e mezején találni. Az újságok figyelemmel kisérik a kormány, a törvényhozó test, a törvényhatóságok, a köztestületek lépéseit, birálják azokat politikai szinök szellemében, felfogják minden egyes jelenetét a közéletnek, oda vetnek egyegy új eszmét, mely megérlelve s kiőrlődve, magva lehessen jövendő jótékony intézményeknek, tért nyitnak néha-néha egyes irók tervezéseinek; de mint újságok s önmaguk nevében tervekkel s positiv javaslatokkal csak igen gyéren foglalatoskodnak. Oka ennek az, hogy a positiv javaslatok, szerzőiktől, főkép törvényhozói szövevényesb kérdésekben, oly részletek s körülmények szorosb ismeretét kivánják meg, melyekkel újságiró, bármi kedvező legyen is állása, magára csak ritkán birhat; ilyenek még a kormányzati s törvényhozói körökben is csak közremunkáló nagyobb erőknek lehetvén eredményei. Figyelmeztetés, gondolatébresztés, eszmék tisztába-hozása, fonák elvek czáfolata, ezek sokkal inkább feladásai a már csak lapjainak szűke miatt is némi felszinességre kárhoztatott időszaki sajtónak, mint azon szakadatlan tervezés, melyben p. o. a Pesti Hirlap bővelkedik. És ha találkoznának is, kiknek vélekedésük szerint hazánk mostani körülményiben, más mivelt nemzetek példájától e részben eltérni, s positivabb kört választani szükség volna, meg van még itt is az árnyékoldal: és nagy kérdés, hogy évtizedes tapasztalás után mikép fog a közvélemény ezen hirlapi

tervezések haszna felől itélni. Tegyük fel például, hogy gondolkozni nem mindig szerető megyéink a népszerűség szagában álló hirlapok terveit, úgy mint állanak, elfogadják, s azokat minden részleteikkel együtt kötelező utasítások gyanánt adják ki országos követeiknek: — ugyan sokat fogott-e akkor nyerni a józan megvitatás elve, s nem inkább az lesz-e igaz, hogy az eredmény a vitatást megelőzte, s az újsági tervezés a törvényhozási tanácskozásnak útját bevágta? Ily jeleneteken örülhetnek, kik öneszméikbe szerelmesek, s azoknak minden áron diadalt akarnak szerezni; de azok, kik a törvényhozási eredményekben a nemzet értelmi ereje összességének gyümölcseit szeretnék látni, s a sajtót főkép úgy méltányolják, mint ezen czél elérhetésének eszközét, nem fogják tagadni, hogy hazánkban ezen kivételes állapotnál fogva is kötelesek az ídőszaki sajtónak lelkiismeretes kezelői a tervezés dolgában igen óvakodva eljárni.

Már ezen általános tekintetek is tiltják lapunkat a tervezésnek oly módon s oly mértékbeni üzésétől, mint a Pesti Hirlap által üzetik. De még szűkebbre szoríttatott tervezési körünk a körülmények által, melyek közt felléptünk. Midőn a Világ augusztus közepe táján megindult, a mezőt elborítva találta az indítványok s tervek legtarkább halmazától; kevés tárgy volt, melyet a hirlapok még nem indítványoztak volna, és semmi sem egyezett volna kevésbbé kitüzött czélunkkal, mint jelesen a Hirlappal indítványok dolgában versenyezni, mert mindenek előtt tért kelle magunknak készíteni, melyen működhessünk. E részben kettős előmunkálat vala szükséges: devalválni a nagy szavakat, miknek ködével a Hirlap a kérdések lényegét eltakarta, a helyett hogy felvilágosította volna; továbbá, helyre igazítni a divatos fogalmakat, melyeknek zászlója alatt a Hirlap harczol, de melyeket mi nagy részben tévtanoknak tartunk. Elejétől fogva abban különbözött állásunk a P. Hirlapétól, hogy ezen, helyzetünkben el nem kerülhető előmunkálatot, melynek mi talán még felén sem vagyunk túl, bátran mellőzhette, s minden további előzmény nélkül átmehetett positiv tervezeteire, melyek alapjai az uton s utfélen divatozó eszmékben találtatnak. Annak, ki a vox populi vox Dei mottóra esküszik, azaz más szavakkal azt mondja, hogy mivelt emberek és törvényhozók hosszas és részletes vitatásra szorulnak, de a nép minden előismeret nélkül, mintegy ösztönszerűleg egyszerre eltalálja mindenben az igazat; annak, ki a locus communisokat statusmaximák gyanánt tiszteli s használja, nincs

szüksége előkészületre; mert minden előrement okoskodás és felvilágosítás nélkül indítványozhat, tervezhet, s mindig nagy és kedvező hallgatóságra tarthat számot.

Az állások és politikai hitek külöféleségében feküsznek tehát okai eddigi müködésünk nemlegességének, s mi e rendszert nemcsak károsnak nem tartjuk, sőt inkább meg vagyunk győződve, hogy azon újság, mely álló hat hónapig nem tenne egyebet, mint devalválni a nagy szavakat s helyre igazítni a balfogalmakat, hahogy feladásában boldogulna, több valóságos hasznot tenne a hazának, mint valamennyi Tetétleni-féle megváltás, Fogarasi-féle bank, s bicsakos és rovásos tisztválasztási tervek valaha tenni fognak.

Nehogy azonban elleneink a tespedés vádjával ismét előálljanak, im ezennel kinyilatkoztatjuk, hogy mindazon főkérdést, melyek a közvélemény által napi rendre idéztettek — házi és hadi adó, közlekedési rendszer, urbéri megváltás, városok elrendezése, hitel, intézetek, ősiség, stb. — külön és részletes taglalat tárgyává fogjuk tenni lapjainkban, s azok iránt, ha nem épen részletes tervezeteket is, de minden esetre lényeges vázlatokat közleni olvasóinkkal, és pedig oly szellemben, melyet minden elfogulatlan polgártársunk, bárha másképp elveinknek ellene is, haladási szellemnek elismerni kénytelen lesz. De az előzmények kifejtésének, mennyiben azt szükségesnek tartjuk, s a sorozatnak, melyben eszméinket elő akarjuk adni, minbelátásunktól kell függni és senkinek sincs joga ránk parancsolni az ideáknak épen azon rendét, mely az ő velejében létezik. A nemzetek életének stadiumai nem peregnek le oly szaporán, hogy az, a mi november 1-én 1841. üdvös gondolat volt, február 1-én 1842. már elkopott eszme legyen. Az ország gyülése pedig úgy is csak másfél év mulva következik ránk, nincs tehát ok rossz akarattal vádolni azt, ki tervei alaposságát a rögtönzés hevének áldozatul hozni nem akarja.

Ám tessék ezentúl is ránk fogni a tespedési irányt, s a feudalis oppositio orgánjának elnevezni lapunkat; feleletünk annak jövendőjében fekszik, s erre bátran utalunk mind azok irányában, kik semmi mester szavára nem esküsznek, hanem önszemökkel szeretnek látni s önbelátásuk szerint itélni. Semmi sem lehet tőlünk távolabb, mint azt, mi a nemzet életében 15 év óta történt, megsemmítni akarni. Nem hiszszük ugyan, hogy ezen idő alatt semmit el nem hibáztunk, semmiben nem tévelyegtünk volna;

de e botlásokat véleményünk szerint tanúság gyanánt kell csak használni jövendőre nézve, nem ürügyeül a visszalépésnek. A kiindulási pont nem lehet egyéb, mint a mostani állapot legyen az jó vagy rossz, ugymint az a mult idők eseményiből törvényesen s tettleg kifejlett; s mi nemcsak elfogadjuk ezen, kiindulási pontot, de elhatározott ellenségei vagyunk és leszünk mindig minden hátrafelé irányzott ügyekezetnek. A kik netalán azért tisztelnek meg bennünket bizodalmukkal, mivel nem tudom mi okból azt reménylik, hogy mi az alkotmányt petrificálni, békés haladásunk kifejlésének kerekeit megakasztani akarjuk, azok felette csalatkoznak, s azokat kérjük, vigyék által másokra kedvezéseiket. Mi igenis azon véleményen vagyunk, hogy a haladási elem az utolsó időkben feles, tisztátalan anyagot vett fel magába, hogy a másoké utáni vágy, s társasági formákban nem nélkülözhető hierarchiáknak gyülölete tetemes és káros befolyást kezd gyakorolni; hiszszük, hogy nagy, de jelentés nélküli szavak s megemésztetlen tévtanok nagy szerepet víttak ki maguknak, s hogy ezek segedelmével, mind általában a közvéleményben, mind főleg megyei körökben oly egyének tolták magukat sok helyt a nemzetre vezérek gyanánt, kiket mi szabad alkotmányú országokban csak szükséges rossznak tekinthetünk; hiszszük, hogy a megyéknek egy igen nagy részében a közügyek kormánya oly kezekben van, melyek a megyében létező anyagi és szellemi erőket nem csak nem képviselik, de azokkal igen gyakran tökéletes ellentétben állnak: mind ezt — mondom — így tudjuk és így hiszszük, s lapunknak feladása a dolgok ezen állapotját felvilágosítni s a természetes egyensúlyok helyreállását elősegítni. Azonban teljességgel nem azon czélból, hogy azokat segítsük iparkodásaikban, kik vesztegleni akarnának, s már mindent bevégzettnek tekintenek; hanem egyes-egyedül a végett, hogy feljebb megirt működési rendszerünk által a haladási kérdések kellő kerékvágásukba visszaugorjanak, a vezéri szerep biztos és tiszta kezeknél maradjon, az áldozatok kérdése azok által döntessék el, kik áldozatot hoznak, s néhány hatalombitorlónak egyedárusága megszüntessék. Elhatározott ellenségei vagyunk minden túlzásnak, emberek, dolgok és elvek körül; merőben kárhoztatjuk minden megsértetését a sajátjognak, minden lehetlenítését a hathatós és törvényes kormányzásnak, minden ochlocratiai törekvést, minden appellatiót a szenvedélyekre, mely utóljára is nem egyéb a nyers erőre hivatkozásnál. Minden

juste-milieu-k közt legrosszabbnak tartjuk a fenyegetés és lázítás közti juste-milieu-t. De ezen korlátokon belől a legszélesebb szabadságot követeljük s adjuk a megvitatásnak, s mind az, mi arra vezet, hogy ezen országban erős monarchia, szilárd aristocratia, gazdag polgárság s erőteljes földmivelő osztály, egy általánosan boldogító alkotmánynak szárnyai és kitisztúlt nemzetiség befolyása alatt, áldott frigyben állhassanak egymás mellett, számot tarthat meleg részvétünkre, s közremunkálásunknak csak úgy tulajdonítunk némi becset, ha ezen eredmények valósításához, csekélységünkhöz képest, mi is járulhattunk. A mi szívünknek sincs más ideálja, mint e hazának lehető legnagyobb boldogsága; — e hazának mondom, melyet imádva szeretni nem csupán kötelesség, de nem is érdem: hanem minden nemesb kebelre oly erkölcsi kénytelenség, melytől épen úgy nem válhatik meg, mint önmagától.

Nyilatkozat és igazolás.

Miket minap a megyék állásáról a Világ-ban irtam, a P. Hirlapot terjedelmes viszonzásra hítták fel, sőt gondja volt a szerkesztőnek, válaszában oly erős bástyákat állítni előmbe, hogy csak tőlem függne, minden önvédelmet egészen mellőzni. Állítása szerint előbb hg Eszterházy Pál, később gr. Széchenyi István és Deák Ferencz, utoljára lord Stanley mögé bújtam, úgy hogy valóságos aes triplex környezi mellemet. És e szivességért őszinte köszönetemet nyilvánítom; de nekem, megvallom, lényegesb védelem kell, mint ezen képzelt előfalak; azért nem tarthatom magamat felmentve a védelem szükségétől, s előre bocsánatot kérek az olvasótól, hahogy a megtámadás sokfélesége és terjedelme engem is hosszasb igazolásra kényszerít, mint szeretném. Óhajtom, hogy az olvasó az unalomért, melyet csatázásaink neki okoznak, az ügyek és helyzetek világosságra-hozásában leljen némi kárpótlást.

A P. Hirlap kérdéses czikkei három különböző elemből vegyítvék. Az első elem: képek, phrasisok, s dologra nem tartozó idézések. Ilyen a tátongó mélység szélén megindult part, a halálverítékes desperatio görcsös ereje, a porbaborult sereghez lóhátrul szóló feudalis grand Seigneur, a fudge, God damm, peu de chose,

2-ik Fridrik postakocsisa, és sok efélék, mikben elég volt a tisztelt olvasóknak egyszer gyönyörködniök. Csak egy egészen talpraesett állítást találtam ezek közt: t. i. hogy a P. Hirlap szerkesztőjére nem mosolygott a humor istene. Óhajtottam vala követni a viszonyosság törvényeit, és jó ideig törtem fejem, hogy abból néhány képet s phrasist kisajtoljak; de sajnosan kell bevallanom, hogy igyekezetem nem sikerűlt, s im átengedem az elsőséget a P. Hirlap szerkesztőjének, kit egész tisztelettel arra kérek csak, olvasson el bizonyos fejezetet Benthamben a törvényhozás körébeni áloskoskodás-módokról, — ott találandja phrasisai s metaphorái halálos ítéletét.

A másik elem a kérdéses czikkekben éles személyeskedésekből áll. Tisztelem a vélemények és vitatás szabadságát, elfogadom azt minden szükséges következésivel; tudom, hogy azok közt keserűknek is kell lenni, s így teljességgel nincs okom panaszkodni a P. Hirlap élességei ellen; azt azonban tagadnom kell, hogy érdeklett czikkemben bárkit is becstelenítni kivántam volna. Megneveztem igen is több egyént, összehasonlítám őket más-országi politikai egyénekkel, és pedig olyakkal, kik ott a maguk nemében kitünő szerepeket játszanak; jellemeztem polgári állásukat, fellépési modorukat, s mind ezt tennem kelle, hogy világosságba jőjön az eszme, melyet olvasóimmal felfogatni akartam. De a megnevezett személyek erkölcsiségét nem gyanusítám, sem jó hiszemük iránt kétséget nem ébreszték, s így — úgy tartom — nem tévesztém el a véleményharczok mezején ama szükséges határvonalt: nem támadni meg az embereket véleményeik és tetteik miatt, de megtámadni őket véleményeikben és cselekvéseikben. A legjobb fők, a legerényesb emberek űzhetnek közügyek körében oly valamit, mit a más véleményűek a hazára nézve károsnak s veszélyesnek tartanak, s ha ezt imezeknek világosan kimondani tiltva lenne, úgy vége volna minden érdekes vita lehetőségének a politikában. A személyességek fogalma egészen más, s hogy azok iránt mikép gondolkozom, azt a Világ szerkesztőségéhez írt soraimban nyiltan kimondottam. — Ismétlem tehát, hogy állításaim által senkit másban, mint politikai capacitásában érdekelni nem kivántam; s e nyilatkozatot annál bátrabban teszem, mivel szavaimnak mindig ura vagyok, és így mikor sérteni akarok, azokat módosítni nem szándékom, nem szokásom.

E szavaim szolgáljanak egyszersmind feleletül a kérdéses egyik egyén nyilatkozására, s az e nemben talán még hátralévő

nyilatkozásokra. Ha figyelmesen megnézik czikkemet, látni fogják, miszerint azt mondám: „Madarász L., Somogyi A., Mezőssy L. és Puky M. s a magyar radicalismus commis voyageurei," és így őket a commis voyageuröktől világosan megkülönböztettem. E tekintetben tehát még csak azon mondanivalóm van, mikép állásomat mint ember és polgár tisztábbnak tudom e hazában, hogysem az által csorbulhatna, ha e jelen esetben megsérteni szándéklott becsületem sugallásait a szabad vitatás érdekének alá rendelem.

A harmadik elem áll, vagy állania kellene okoskodásból s erősségekből. Ezen részét a hirlapi czikkeknek a nagy halmazból sok bajjal kikerestem, s igyekezni fogok tőlem kitelhetőleg azt megczáfolni.

Bocsásson meg a P. Hirlap szerkesztője; de nekem úgy látszik, hogy a köztünk fenforgó valóságos kérdésről még csak nem is szólt. Igyekezett-e megmutatni csak egy szóval is, hogy azok, miket a megyék általános helyzetéről mondottam, alaptalanok; hogy nem létezik azon túlzó párt, melyet említettem; hogy hibázom, midőn a birtokosoknak reactióját ezen párt túlzásainak tulajdonítom s kimondom a szükséget, hogy a vezéri szerep más kezekre bizassék? Ezt a P. Hirlap nem vitatja, nem taglalja; pedig nem lehetett nem látnia, hogy politikailag csak ezen kérdés vala közöttünk. — Jobbnak látta, vádakat támasztani ellenem; s e vádak abban állnak, hogy én mondásim által a nemzet és kormány közti bizodalmat megrázni törekedtem, a nemzet gyávaságára építettem botor számolásomat, hogy a szegény, de sok nemest, a gazdag, de igen kevés nagy urakkal ellenséges irányba helyeztem. E vádak alatt egy főeszme fekszik, alapja egyszersmind a P. Hirlap okoskodásinak. Ezen eszme parodiája annak, mit egy nagy franczia király ezelőtt másfél századdal mondott magárul e szavakban: „a status én vagyok." A P. Hirlap így szól: „a nemzet én vagyok, én t. i. a P. Hirlap, és az én pártom." Ha ez nem volna az alapeszme, mikép függnének össze a vádak, miket hallok, — az állításokkal, mikkel felléptem? Ha a P. Hirlap pártja nem a nemzet, úgy a túlzó párt létének kiemelése, politikájának jellemzése, s utalás más vezérekre, legyenek bár ezek alaptalan állítások, nem csökkenthetné a kormánynak bizodalmát a nemzethez, s nem bizonyítna a nemzet gyávaságára épített számítást. Világos tehát, hogy ezen identificatio, a P. Hirlap okoskodásiban az alapeszme. Én ezen eszmének hosszas kiforgatásával bajlódni nem

fogok. Egy általános gondolatszövegben legyen inkább előterjesztve minapi nézeteim bővebb kifejtése, s a felhozott vádakra a felelet; ezekből mellékesen a P. Hirlap kérkedésének valóságos értéke is kitünendik.

Magyar honunk sem nem egyetlen, sem nem első ország Európában, mely a mult századok elavult formáiból kivergődni, s az idő s körülmények kellékeivel magát összhangzásba tenni törekvék. Az átalakulásnak e processusán földrészünk több országa már átment. Ott áll előttünk két nagy birodalom, mindkettőben megtörtént az átalakulás külön módon s külön eredvényekkel. Az egyikben, keresztül minden reformon, híven megőrzötte a nemzeti bölcseség, igazgató főelv gyanánt, a fekvő birtok szentségét s befolyását, (melynek semmi köze a pénz-aristocratiához) s ezen elv mellett, azon ország a polgári szabadság s anyagi jólét, hatalom s dicsőség hallatlan fokára emelkedett. Külviszonyait nagyszerű traditiók után nagyszerűen viszi, a világnak külön részeiben több emberen uralkodik, mint a régi Róma! szerencsésen át él megrázó crisiseket, folyton s biztosan gyarapodik, s a bámuló emberiségnek a rend és szabadság szövetségét lélekemelő látványban mutatja. A súlyerő (Schwerkraft), mely ezen országban a mozgony egyes részeinek minden oscillatiói után, az egyensúlyt mindig ismét helyreállítja, s a mérleget a kényuraság s democratia felé billenéstől egyiránt megóvja, nem egyéb, mint a fekvő birtoknak túlnyomó befolyása. — A másik országban a véres forradalom épen ezen elvet forgatta fel, és felforgatta úgy, hogy a vele összekötött megtartó befolyást többé hosszas törekvések után sem állíthatni helyre. És ezen ország egy crisisből másikba esik, egy túlságot másikkal cserél fel, [illegible] aratott légyen bármennyi dicsőséget a harczok, tudományok [illegible] művészetek mezején, nyugpontját a rend és szabadság k[illegible]t feltalálni nem tudja; mert hibázik a szükséges súlyerő, s szüntelen küzdésekben, belharczokban vonaglik. A rejtély megfejtése főleg a nagy birtok nemléteztében s az ahoz kapcsolt befolyások hiányában fekszik, nem talán a mathematikusok és Nagy Károly vélekedése szerint, de bátran merem mondani, a canalis két oldalán lakó minden status-ember meggyőződése szerint pártkülönbség nélkül. Megtörtént tehát már, és pedig nagyban történt meg az experimentum a modor iránt, melyben az úgynevezett átalakulásoknak történniök lehet és kell. Rám nézve legalább eldöntő a kettős experimentum:

én a tényeknél okosabb lenni nem tudok, én más kárán szeretek okulni. Politikai hitvallásommá vált tehát, hogy az alkotmányos monarchiának szilárd alapja, le és felfelé, csak ott van, hol a birtok sértetlen marad, hol a birtok befolyása képezi a szükséges mozgó-kerekek és értelmi elemek közt az elhatározó súlyerőt: meggyőződtem, hogy a monarchie entourée d'institutions republicaines (respublikai intézvényekkel körzött monarchia), kivált alkotmányos népnél, nevetséges chimera, s hogy az átalakulás csak úgy ad üdvös sikert, ha ama szellembe nem ütközik s ez elvet fel nem forgatja. Ezen súlyerő, mikép a tapasztalás mutatja, nemcsak nem ellene, sőt kezese az értelmi kifejlésnek s polgári szabadságnak, transigál minden haladással, de született ellensége minden anyagi s erkölcsi erőszaknak. Mikor ez mutatkozik, electricus ütés fut végig idegein, apathiájából felébred, s a vezérséget, melyet nyugodt időkben féltékenység nélkül lát más kezekben, magához visszaveszi, mig a megrohanók visszautasítva, s a normalis állapot helyreállítva nincs. A birtok ezen sajátságai teszik azt a rend főkezességeül a polgári társaságban, s annak minden más elv felett biztosító jellemet adnak.

Ezen igazságokat Magyarországra is alkalmazván, ügyeinket nevezetes fordulási ponton látom. Mert mit kell látnom? — látom a birtokosokat hajlandóknak: hallgatni a méltányosság szavára; látom készeknek: anyagilag segíteni a népen s erkölcsileg emelni, egy politikailag még éretlen s önérdekeivel ismeretlen tömeget. Más részről látok másokat a kiváltságos osztályból, de birtok nélkül, kik a birtokosok s a nép közé állnak, az örökjog mellett szavokat emelik, s nem közbenjárólag, de parancsolva, s néha fenyegetve akarják kicsikarni a birtokosoktól azt, mire a hajlandóság már tettekben mutatkozott. S ez egyének nem csupán az adózó népnek kedvező engedményekre terjesztik újításikat, de más tekintetben nyugtalanító lépéseket is intéznek a birtokosok ellen. Vizsgálva e felekezet alkotórészeit, látom, hogy kevés veszteni, sok nyernivalója van; látom, hogy fellépése, hangulata, indítványai a birtokosokat, és pedig méltán, nyugtalanítja; és tovább vizsgálva megyéink állását és elemeit — meggyőződöm, hogy ezen félelem nem alaptalan, hogy ezen reactio természetes, s hogy mindaddig, míg az adózó nép részére követelt engedményeket azok sürgetik egy kézzel, kik a másikkal a birtok befolyása ellen dolgoznak, a birtokos rész nyugtalansága megszüntetve nem leend.

Ugyanis a kérdéses megyei elemeket így osztályozhatni: a) Földesurak, legyenek aztán akár moralis testek, akár egyedek, herczeg Batthyánytól és gróf Zaytól, Czindery Lászlótól és Lónyay Gábortól a falusi nemes emberig, mihelyt birtoka után tisztességesen elélhet; b) a nemességnek azon része, mely vagy egészen birtoktalan, vagy birtoka oly csekély (puszta rész, curia, szőlő, mezővárosi házhely stb.), hogy hivatala s más kereset után kell élnie: ügyvédek, táblabirák, fiskálisok, s a megyei tisztviselő karnak három negyedrésze. c) A szoros értelemben vett ifjúság. d) A kis nemesség, egy részben urbéri telken, nagyobbrészben önföldjén vagy curiáján telepedve.

Már most tekintve, hogy ezen elemek szabályszerinti működése mi körül forog, azt fogjuk találni: a negyedik osztály — fájdalom! — venalis dummodo emtorem invenerit, tisztújításkor és követválasztásra jelenik meg, rendes részt a köztanácskozásokban nem vesz. Az első osztály emberei gyéren s többnyire kisebbségben vannak a gyüléseken. A harmadik osztály tüze és élénksége által tetemetes, merőben a népszerű eszméknek kedvező, befolyást vivott ki magának. Végre a második osztály tagjai teszik a tanácskozási testület többségét, s elhatározó szerepök van a közdolgokban.

Ha még tovább megyünk s a kijelelt osztályok viszonyait érdek s meggyőződés tekintetében az engedményi és haladási kérdések irányában analysáljuk, azt fogjuk találni mindenekelőtt, hogy a negyedik osztály, (melynek 100,000-et haladó háznépéből, az országos c o n s c r i p t i o szerint csak 4170 lakik jobbágy-telken s a közterheket legalább állitólag viseli) mint különben is szegény, terhek [illegible]állalásának — a pillanatnyi lelkesedést kivéve — annálkevésbbé [illegible]het rendes barátja, mivel rá politikai eszmék és theoriák még telje[illegible]éggel nem hatnak, és így az úgynevezett haladási elvek embereit [illegible]terhek elvállalásában cserben hagyja, mihelyt eszébe jutand valakinek, őt igaz érdekei fölött felvilágositni. Az első osztály, mivel kezében az erő, méltán viseli az engedményekből háramló terhet, csaknem egészben, mert azok utóljára is mindig pénz kérdésére reducálhatók. Hevesben p. o. az 1836. országgyülési 22,590 forintra ment költségekből a birtoktalan temérdek nemesség csak 261 frtot fizetett. — Arad vármegyében a mult országgyülésről háramlott 18,033 frtra rúgó nemesi terhekből a birtoktalan nemesség csak 1415 frtot; Fejérben 14,991 frtból bizonyosan 500 frton alul fizet.

A második osztály a terhek elvállalásánál s engedmények adásában keveset áldozik és méltán, mert nincs miből: keveset némileg azért is, mert valamint más megyei ügyekben, úgy a terhek elosztásában is elhatározó befolyást gyakorol. De ezen keveset is visszanyeri, mert a közigazgatásnak minden jótékonysága, napi dijak, fizetések, a megyei hatóságnak minden új kiterjesztése, (legelő-elkülönzés, nemesi birtok összeirása) minden újra alkotott hivatal (mezei rendőrség), ezen osztálynak gyümölcsöznek. A szegénynek fillére igen szépen hangzik az evangeliumban, de a földi finánczíában vannak oly kis mennyiségek, miket senki sem érez, a ki egyszer kaputos, legkevésbbé akkor, midőn a tízszeres megtérítés, úgy mint itt, előre kiszámolható.

Egészen fonák tehát azon állítás, hogy az engedményi kérdésekben a birtokosok osztályának érdeke ellentétben van a kis nemességével, valamint az sem helyes állítás, hogy a második osztály tagjai hason idomban fognának a birtokosokkal az elvállalandó terhekben osztozni. A dolog nem így, hanem fordítva imígy áll: a kis nemesség érdeke ugyanaz, mi a birtokosé, s a birtokost nem jó ingerleni, hogy ezt vele megértesse; továbbá, hogy terhek elvállalásánál — a potiori fit denominatio — az első, t. i. a birtokosok osztálya csupán fizet, de be semmit nem vesz; a második osztály pedig többet vesz be, mint fizet; — miszerint p. o. a házi-adó ellvállalása után a különbség mostanhoz képest az volna, hogy annak egy részét, mit a második osztály most az adózó néptől kap, akkor majd a birtokosok zsebéből kapná.

A dolgok ezen állásában mi volna a felek természetes szerepe és feladása teher-elvállalási kérdésekben? fekszik-e a dolog természetében, hogy az eféle indítványok épen a második osztálytól jöjjenek legsürűbben s legmérgesebb formákban? Helyes-e, hogy ezen osztály emberei, kiknek legkevesebb benső viszonyuk van a néppel, annak képében lépjenek fel? s mikor ugyanezen egyedek teher-elvállalási indítványikhoz a birtokosok elleni epés kitöréseket s az eddigi engedményeknek kigúnyolását kapcsolják, minden érdeket, mely nem övék, elavult érdeknek neveznek: csudálhatni-e, hogy a méltányos engedmények sorsát is veszélyeztetik? S ugyan van-e a világon üresebb phrasis, mint azon állitás, hogy egyre megyen: kitől jő valamely indítvány, mihelyt jó? egyre megy-e p. o. elfogadni az aviticitás eltörlését akkor, midőn az ily tisztán indítványoztatik, vagy akkor, ha előre kimondatik, hogy szándék a majoratusokat is megszüntetni? —

s egyre megy-e a házi adóba beleegyezni, mikor annak átvétele biztosítékok mellett javasoltatik, vagy amaz egyéntől fogadni el, ki előre kimondja, hogy ezen elvállalásban nem lát mást, mint alkalmat a megyei kiadásoknak 32,000 forinttal megszaporítására? Szép dolgok a phrasisok, de az igazságot nem pótolják.

Már most mindezekből az következik-e, hogy én a második osztályt erősen fizettetni, befolyását megszűntetni, vagy indítványozási jogát megszorítni akarnám? Egyik sem juthatna eszembe. Az első nem: mert a hol nincs ott ne keress; a másik nem: mert ezen osztály az, melyen tárgyismerésénél, szokásinál s helyzeténél fogva a megyei közigazgatás szükségkép megfordúl, s így sem lehetségesnek, sem kivánatosnak nem tartom, hogy ez valaha kezeiből kivétessék. Nem a harmadik: mert alkotmányos jogokat megszorítani nem lehet; csak azt mondom, hogy a jogok mellett kötelességek is vannak, s ilyen bizonyos esetekben a discretiói kötelesség. Ez azt hozta magával, hogy p. o. én, ki nemes Pestmegyében a magyar játékszini ajánlathoz, helyt. tanácsnoki fizetésem után 2 frt 44 kr. p. p. adózom, ha majd a házi-adó átvételének kérdése előfordul, ámbár abból napi díjt valaha alig húzandok, gr. Ráday Gedeont, vagy Patay Józsefet parancsoló, vagy fenyegető hangon az átvételre ne igen integessem. És van még ezen kivül egy hazafiúi kötelesség is; mely minden jó polgárt a józan haladásnak érdekében arra int, hogy teher-elvállalási tervekhez egyazon időben más, saját jogot rontó, vagy a birtok befolyása ellen irányzott terveket ne kössön, hacsak e gyanús társaság által az elfogadandó tervek sorsát is compromittálni nem akarja.

Azt kérdem már most ezen előzmények után; igaz-e, hogy minapi fel[illegible]lásom által a gazdag de kevés nagy urakat, a szegény de s[illegible] nemesek érdekivel ellentétbe állítottam? — igaz-e, hogy a nemz[illegible] gyávaságára építém botorúl számításomat, mikor azon kivánságot fejeztem ki, hogy a haladási s főleg az engedményi indítványok kezelése más egyénekre ruháztassék által, mint kik azt most űzni kezdik? Vagy nem sokkal inkább a haza s a józan haladás érdekében fekszik, hogy ezen óhajtásom valósuljon? — S nem világos-e egyszersmind már csak ezekből is, hogy a P. Hirlap pártja a nemzettel nem egy, hanem csupán a második és harmadik osztály egy fractióját foglalja magában, és hogy ennélfogva még nem crimen laesae nationis, azt egy kissé szigorún megróni? — E megrovást pedig a haza érdekében czél s korszerűnek tartottam,

mert láttam, hogy bizonyos emberek feladásukról és szerepükről naponkint mindinkább megfelejtkeznek, hangulatban s tettben olyakat űzve, mik a haladás ügyét szükségkép hátravetik. Külviszonyainkat s helyhatósági viszonyainkat tekintve, kettősen szükséges, hogy a birtok az alkotmány súlyereje maradjon; az átalakulásnak e szellem ellen vétnie nem szabad: de ily eredvény nem eszközöltethetik azok által, kik minden tetteikben, szavaikban merőben ellenkező szellemet s irányt árulnak el, kik azon elv ellen, melynek szellemében kell történni az átalakulásnak, valóban dühös antipathiát mutatnak. Tudtam én, hogy az egyes tervek közt, miket felhozék, olyanok is vannak, miket a Hirlap nem helyesel: de nem is a P. Hirlapról magáról szóltam, hanem róla és pártjáról együtt; állításom czélzata nagyobb és terjedékenyebb volt, mert egy egészben akarám bizonyos czélzatok összességét az olvasók elibe állítani s erre tökéletesen jogosítva valék: mert a pártok egy bizonyos solidaritas alatt állnak, s mivel ebből veszik erejöket, s mivel a rokonérzetűek nagy számára hivatkoznak, mikor jelentőségüket bebizonyítni akarják, szükséges, hogy ennek kedvetlen következéseit is fogadják el. Ha valamely párt azzal védhetné magát, hogy egyik tagja egy, másik más eszmét nem fogadott el, úgy soha és semmiért sem lennének felelősek. A P. Hirlap pártja alatt azokat értem, kiket e lap mindig dicsér, sokszor pártol, gyakran legyezget, soha nem hibáztat. — A helyzeteket akartam világosságra hozni s ebben czélom, úgy látom, sikerült. Azok kikhez szólék, azok, kiknek azt mondottam: tinmagatok s hazátok érdeke, e haza kifejlésének s haladásának java követeli tőletek, hogy a vezéri szerep az átalakulás epochájában ne maradjon azoknál, kik azt sokáig bitorlották: expergiscimini aliquando, et capessite rempublicam; vegyétek kezeitekbe a dolgok kormányát: nem elakasztani a haladást, de eltávolítni magatoktól minden erőtetést s eltalálni a túlzás és hátralépés közt a középutat; mikor, mondom, így szóltam, e szavaim meg fognak értetni e hazában. Érteni fogják polgártársaim azt is, hogy mikor én gr. Széchenyi István és Deák Ferencz tisztelt neveiket idéztem, — e férfiak neveit, kiktől véleményben oly sokszor különböztem s fogok is valószinűen különbözni — korán sem ennézetimet hátuk mögé dugni, hanem csak annyit akartam mondani, hogy őket oppositio dolgában az alkotmányos oppositio mezején, haladásunk dolgában az alkotmány formáihoz kötött haladás térein látom, — oly téreken tehát, melyeken velök közremunkálni kész vagyok:

míg más részről a P. Hirlap pártjától e tulajdonokat megtagadtam. És eljő az idő, mikor ama különböző árnyéklatoknak minden férfiai kezet fognak a radicalisok ellen épen úgy, mint Angliában, ámbár ezt a Pesti Hirlap szerkesztője — újságíró létére csudálatos naivsággal — ignorálni látszik, lord Stanley és lord John Russel számos év óta mindig együtt szavaznak, s ezentúl is bizonyosan együtt szavazandnak, valahányszor radicál-indítványok fordulnak elő. És nemcsak nem szándékom megosztani a tábort, melynek a P. Hirlap vezére; sőt azt ohajtom, hogy annak egyes részei mennél jobban összeforrjanak, hogy így azok, kik ellenkező elveknek hódolnak, óvassanak minden lehető eszme-zavartól; és hogy világosan kitünjék a P. Hirlap pártja, s az alkotmányos oppositio közti határvonal. Már Napoleon elmondotta: „Semmi sem ad annyi bátorságot, semmi nem világosítja fel úgy az eszméket, mint ha az ellenség terveit s helyzetét jól ismerjük.“ *

Nyilatkozásom végére hagytam a P. Hirlap azon vádját: mintha én a kormány ápoló kezei alatt behegedt sebeket akarnám újra felszaggatni. Eltalálta a P. Hirlap, hogy ezen húr az, mi lelkemben legkeserűbben fogna rezegni, ha megpendítésére okot adtam volna, de feledé, hogy e részben viszontorlási fegyverek az én kezemben is vannak. Nem kivánok velök élni, csak azt jegyzem meg, hogy ha csekély személyemnek van valami kevés érdeme a politika mezején, az épen abban áll, hogy a mások által, bárha tiszta szándékkal is, megrontott bizodalom helyreállásához csekély erőmmel én is járultam. Én épen nem csudálom, hogy a békéltetés szerepe a P. Hirlap szerkesztője előtt is kedvet talált, és hogy a szeretet és bizodalom magvát akarná hintegetni; szívesen üdvözlendem őt e nemes pályán, de szerepet azért teljességgel nem cserélek, s kénytelen vagyok őszintén megjegyezni, hogy a P. Hirlap szerkesztője, ki igen értett hozzá „luctantes ventos, tempestatesque sonoras“ bocsátani a hazára, a sokkal kopottabb, ‚motos componere fluctus‘-t, még nem igen szerencsésen kezeli; a mit ugyan, ha a tényeknek önvéleménye felett némi becset tulajdonít, gr. Széchenyi Istvánnali összeütközése után maga sem tagadand. Nála még mindig: ‚medio de fonte leporum surgit amari aliquid, et sub ipsis floribus angit.‘ Ha azonban csakugyan hozzánk akar szegődni a P. Hirlap szerkesztője, addig is, míg az

* Rien ne donne plus de courage et n'éclaircit plus les idèes, que de bien connaitre les plans et la position de notre ennemi.

új szerepbe jobban beletanul, vegye tőlem, mint e mezőn régibb practicustól, azon tanácsot, hogy az, ki a kölcsönös szeretet és bizodalom magvait akarja hinteni, nem mondhatja, hogy ő férfiasan szólni s ha kell tenni fog, mert ezen tevés e helyen igen rendes ellentét; még kevésbbé szabad neki a béke-apostolnak, a fejérmegyei adófizető nemeseket, a most még törvényesen nem adózó nemes társaik ellen izgatni, legkevésbbé tanácsos pedig igen sűrűn idézni a Daguerreotyp iróját, mert így a ‚par nobile fratrum,‘ vajmi könnyen észbe ötlik; különben akadhatna olyan is, ki a béke és szeretet magvainak ilyen hintegetését konkoly-vetésnek keresztelné. De hogy enigazolásomra visszatérjek: hihető-e az, már csak önszereteti szempontból is, hogy én azon bizodalmat, melynek helyreállításában fáradoztam, negédesen lerontani igyekezzem? S nincs-e e részben annyi jogom, mint bárkinek másnak, a tökéletes bona fides föltevését követelni? Egyébiránt teljességgel nem engedhetem meg, hogy ezen igen komoly kérdés az érzelgés mezejére vitessék át. Azon kibékülést, mely az országgyülés végén megkészült, meleg kebellel üdvözlém; de azért nem voltam már akkor is elég ujoncz a politikában, hogy higyjem, miszerint azzal minden élesebb surlódásnak, minden keményebb összecsapásnak, — egyedek, pártok és érdekek közt — örökre eleje van véve. * Olvassa végig a P. Hirlap szerkesztője a főrendi naplóban azon beszédemet, melyre már két izben hivatkozott, s látni fogja, hogy én már akkor előre sejdítém a legrosszabb eseteket is, s kimondám többi közt a békefentartás feltételéül azt, hogy a közvélemények igazgatása bölcs és tiszta kezekben fog maradni e hazában. S midőn most ezen föltétel mellőztetik, midőn haladásnak kereszteltetik az, mi jogrontás, midőn oly egyedek vezérkednek, kik meggyőződésem szerint elegendő kezességet a hazának nyújtanak, midőn a municipiumok mindenhatóságának eszméje formális tudományos theoriává alakíttatik, midőn fennálló érdekek ellen naponkint élénkebb s keserűbb fenyegetőzések történnek, egész osztályra nézve lenni vagy nem lenni említtetik, s nyiltan kimondatik az óhajtás — mint enfüleimmel csak kevés nap előtt hallám —

* Dans le premier enivrement d'un succés on se figure que tout est aisé, on espére satisfaire toutes les exigences, toutes les humeurs, on croit que la superiorité des lumiéres et la sagesse des esprits surmonteront des obstacles sans nombre, mais au bout de quelques mois la pratique vient démentir la théorie.
Chateaubriand.

hogy nagy birtokosoktól a megyéket az úr isten szabadítsa meg —: akkor én bizodalomrontó vagyok, akkor én a kölcsönös szeretet örömvirágát téptem ki, mi által? — mert szót adtam az üdvös visszahatásnak, mely ily törekvések ellen mutatkozik, s naponkint erősebben mutatkozni fog; mert azon aggódom, nehogy ezen reactio retrograd iránynyá fajuljon, s a salakokkal együtt a tiszta érczet is magától eltaszítsa? békerontó vagyok, mert a győzelemittas felekezetet, a diadal órájában is emlékeztetem arra, mit tőle méltányosság s hazaszeretetet kiván, és mert kimondom, hogy a nemzeti mozgalmak vezérszerepét nyugodtan látom az alkotmányos oppositio biztos s köztiszteletű főnökeinek kezeiben? Ily körülmények közt méltányos-e, igazságos-e rám fogni, hogy hazám szent békéjét gyilkos kezekkel fojtogatom? mintha bizony én idéztem volna elő ezen állapotot; mintha én volnék mestere az agitationak, mely üzetik; mintha én tettem volna a nemzetet elsőbb figyelmessé a veszélyre, melyben forog; mintha valami titkot fedeztem volna fel, midőn egy túlzó pártnak lételéről beszéltem. A diagnosist gyakorló orvos nem atyja a betegségnek. Azoknak, kik mindig szabad sajtót, vitatási korlátlan szabadságot, örökös, mindent orvosló napfényt emlegetnek, felette rosszúl áll, párt-érdekeikre nézve, a másképp vélekedőktől nem tudom micsoda kimélést követelni, s szorul szóra azon okokat hozni fel e kivánat mellett, mikkel a boldogult Gentz a megelőző könyvvizsgálatot, csakhogy sokkal jobban, védelmezte; felette rosszúl áll nekik — mondom — csudálkozni, ha azok, kiken oly sokáig paczkáztak, utoljára feljajdulnak, s nem hasonlítnak azon sváb herczeghez, ki mindenét átengedte a jövevényeknek, ‚um mit dem Feinde keine Verdriesslichkeiten zu haben.‘ Csanádmegye a mészárszéki jogot kárpótlás nélkül eltörleni kivánja, Borsodmegye a papi jószágokat akarja eltulajdonítni: de nekünk ne legyen szabad kimondani, hogy ez a sajátjog sértése; mert ez a szent békét megzavarhatná, s azt képzelhetné a kormány, vagy más valaki, hogy a sajátsági jog ellen irányok léteznek ez országban! Más szavakkal: légyen nyilvánosság mindenre, csak nem egy bizonyos párt igyekezeteinek jellemzésére nézve, s az egész világ tartozzék hazafi fénymázt kenni terveire, hogy azoknak valódi jellemét senki ne láthassa. Gyönyörű politika — ezen párt számára, de az ne kivántassék, hogy ebben a mindent elsimítni akaró maneuvreben a pártot az én csekély tollam is elősegítse. Nem szabad senkire irányokat tolni, melyek nem övéi: de a ki pártharczok

mezején a szóknak hisz, és nem az összefüggő cselekvések szellemét látja, a phrasisokat tényeknek veszi, a tényeket nem méltányolja; a ki nem tudja, hogy fenszóval alkotmányrontást párt hirdetni soha nem fog, ki azt hiszi, hogy behunyt szemmel legbiztosabb járni a világon, az menjen, álljon be minélelőbb száraz dajkának; de a közdolgoknak hagyjon békét, mert különben egy szép reggel azt fogja észrevenni, hogy kezét lábát megkötötték.

Egyébiránt mind ezen álokoskodás alatt egy még gyökeresebb tévedés fekszik. A kormányról nem tehetni föl, hogy nem tudja a kérdéses pártnak igazi jellemét, cselekvésit, eljárását. Ez azonban koránsem elegendő ok a bizodalom megbomlására: mert egy alkotmányos ország kormányának tudnia kell, hogy a szabad vélekedések mezején mindenféle pártnak kell és lehet lenni. Nem is akadhat fel ezen: csak akkor csökkenne a bizodalom, ha ezen párt egyedárusságának magát a nemzet alávetné. És valóban, a mely mértékben növekednék ezen párt hatalma, ugyanazon arányban fogna a kormány bizodalma alászállni a nemzethez, és fordítva: azon arányban növekedni a bizodalom, melyben e párt ereje alábbszálland. Ezen utolsó eredvényt pedig semmi sem mozdíthatja inkább elő, mint világos többszöri elmondása annak, hogy e párt mit csinál, mit akar, hova viszen? Mióta ezen párt egyes emberei a sajátsági jog megtámadását indítványozák a nélkül, hogy a főnökök szükségesnek tartanák az ünnepélyes ellenmondást; mióta világosan törvényhozói körbe tartozó kérdéseket megyeileg tettleg kettévág; átlépett meggyőződésem szerint a rubikonon, áthágta a határt, melyet az alkotmányos oppositiónak áthágnia nem szabad, s kötelessége minden hazafinak, ezt minél többször s minél hangosabban kimondani.

Ismerem az állás töviseit, miknek kitéve vagyok, midőn az itt kimondott nézetek organumává tettem magamat. Jobbrul s balrul, mögöttem s előttem hallom zúgni a szörnyű szót, hogy ‚kormány-ember‘ vagyok. Én pedig egyenesen kimondom, hogy igen is ‚kormányember‘ vagyok. Vagyok pedig kormány embere a szónak azon értelmében, hogy kárhoztatok minden működést, minden elvet, melyek törvényes és hathatós kormányzást lehetlenítnek; mert meggyőződésem szerint hathatós, és nem nominalis kormányra van szüksége a nemzeteknek, hogy boldogúljanak, statusemberekre és nem prokátorokra, hogy nagyok és erősek legyenek. De mindenek előtt és felett magyar

vagyok, fia ezen szeretett hazának; minden egyébnél fontosabb előttem ezen országnak boldogsága és érdekeinek, nemzetiség s alkotmány alapján kifejlése. Hitem az, hogy minden, mi ezen országban jobb kormányzati rendszer érdekében még szükséges, a természetes uton el fog éretni: részint az anyagi érdekek kifejlése által, mely érezhetőbbekké teendi a helyhatósági visszaéléseket, s egy magasabb ellenőrség szükségeit: részint az értelmesség előmenetelétől, mert hiszen nem lehetséges, hogy a magyar vállakon álló egészséges fők előbb-utóbb túl ne adjanak amaz, egész Európából kicsapott tévtanokon, mik most a bölcseség culminatiója gyanánt üdvezeltetnek. Ezen uton reménylem én azon fentebb érintett eredményt, mely majd egy jobb korban párosodni fog a haladás, kifejlés és józan szabadság minden nemével. És ha volnának bárhol is oly ármányosak, kiknek szemében e haza békés kifejlése szálka, kik gyülölik nemzetiségünket, kik boszankodva látják, mikép jó uton valánk e hazában rendet és szabadságot, jólétet s nemzetiséget, szellemi erőt s anyagi boldogságot összhangzatba hozni; a kik örömmel látnák, hogy ezen lassú de biztos működés, ezen üdves közremunkálása a nézeteikben elágzó de tiszta szándékban összeforrt hazafiaknak, megbomoljon, ha — mondom volnának ily ellenségei a hazának, azoknak annál hathatósb szövetségese a P. Hirlap pártja, mert hinni akarom, hogy nem tudja, mit cselekszik.

Megyei hatóság és törvényhozási jogok fenyitő eljárás körében.

Vannak pillanatok a nemzeti kifejlések évszakaiban, melyekben bizonyos kedvencz és népszerű eszmék oly varázs erővel ragadják a sokaságot magukhoz, hogy ez az akadályokat, mik a gondolat s a valósulhatás közt oly gyakran fekszenek az emberi viszonyokban, számba venni egyáltaljában idegenkedik, s túlbuzgalmában, törikszakad, minden áron azt, mit hő-melegen felfogott, tettdologgá csinálni törekszik. Neme a békétlenségnek, mely egyes emberekben s néptömegekben természetes és menthető; mert hol az akarat és gondolat kitöréseit formák nem fékezik, ott az emberi szív a képzeletről a tettre rögtön átugrik. Kevésbbé menthető a dolog erkölcsi testületeknél, melyek kellőleg létszerítvék, s a rögtönzés

veszélyi ellen formák által biztosítvák; legkevésbbé helybenhagyhatók pedig ily jelenetek, ha egy alkotmányos és municipalis rendszerrel ellátott országban a törvényhatóságok, és így épen azon hatalom részéről fordulnak elő, mely a törvényt feladásánál fogva tudni, végrehajtani, s minden lehető önkény ellen kezesítni tartozik.

E sorok irója már ezelőtt több hónappal a Világ 72-ik számában a honoratioroknak megyeileg adott szavazati jogról értekezve, vőn magának alkalmat figyelmeztetni polgártársit a megyei s törvényhozási hatóság korlátaira, s a veszélyekre, melyek a hazát várják, hahogy ezen újító, változtató, módosító évkorban e korlátok szentül meg nem őriztetnek. Nem volt oly szerencsés a sajtói vitatások terén, nézeteinek alapos czáfolatával, vagy csak méltánylásával is találkozni. És ime, ugyancsak e nemben egy új s nagy fontosságú lépés történt ns. Pest megye részéről, azon legújabb végzés által, melyben a büntető eljárás körül a szóbeli védelemnek teljes nyilvánossággal összekötött behozása tettleg elrendeltetni határoztatott. Az eseményt sok hőkeblű hazafi örömmel fogja talán üdvözölni; mert valósítása egy eszmének, melyet több szabad ország polgárai institutiója gyémántjának tekint; mert számtalan forró reménynek s buzgó óhajtásoknak megfelel. És mi magunk is, ha egyszer majd a törvényhozás útján fogjuk ez eredményeket megnyerni, akkor azokat szívesen üdvözlendjük, meggyőződve, hogy e kincseket a haza atyjai csak kellő meggondolás után, és részletesen szabályozva fogják benyújtani a hazának: de a dolog jelen állásában komoly aggodalmak által van elfojtva keblünkben minden öröm, mert a történt lépésben új s életbevágó megrontását látjuk azon elválasztó vonalnak, melyet feljebb megemlíténk.

Érdekes jelenet, hogy míg egy részről a tervezett és elfogadott újítás pártolói annak messzeható következésit dűs ecsettel festik, más részről ugyancsak ők az egész rendelkezést csak úgy mint lényegtelen módosítást, s a jelen állapot némi rendszeresítését adják elő: ott az újításnak népszerűséget szerzendők, imitt bebizonyítandók, hogy az a megyei körbe tartozik. — Mikép áll tulajdonképen a dolog, legjobban kitetszendik a jelen állapot s az elfogadott újítás vázlatának összehasonlításából. Jegyezzük meg, hogy itt a nemtelenekről s oly bűnök iránti úgynevezett sommás eljárásról van szó, melyek három esztendei fogságnál kisebb büntetést húznak maguk után. Ily nemű eljárásokban jelenleg a vádlottnak pártfogója

nincs; az eljárás úgy történik, hogy az ügyvédi hivatal előterjeszti a történtet leirását, azután a tanúk vallomásikat, s ezeknek meghitelesítése után maga a rab törvényszék elibe állíttatik, kikérdeztetik, — figyelemmel a tanúk vallásaira, — s az általa előadottak értelmében vallomása meghitelesíttetvén, s a vádlottat terhelő és könnyítő körülmények az előadó ügyész által előterjesztetvén, a törvényszék, azoknak megfontolása után, itéletet hoz. Mind ez, a fölesketett ifjúság jelenlétében történik. Az új határozat szerint a vádlott szabadon választana magának ügyvédet, s mind a vádló tiszti ügyvéd, mind a pártfogónak szóbeli meghallgatásuk után, mondatnék itélet. Történnék az eljárás tökéletes nyilvánossággal, e végett különösen elkészített teremben; csupán a szeméremsértő tárgyak lévén e szabály alól kivéve. Itéletmondás végett a birák különzárt terembe vonulnak.

Első tekintetre világos, hogy e két eljárási módot azon mély örvény választja, mely a két ellentétben álló rendszer: egyrészrül irott és nem nyilvános eljárás, más részrül szóbeli és nyilvános eljárás között fekszik. Jelenleg az előadó tiszti ügyész figyelmeztető észrevételeit kis-számú hallgatóság előtt szóbeli védelemnek nem nevezhetni: az elfogadott új rendszerben a másképp alakított terem, felszólítás a nagy közönséghez, hogy megjelenjék, az ügyvédhez, hogy szónoklati tehetségét gyakorolja. Mi köze ennek a nyilvánosság azon nemével, mely néhány megyében p. o. Nógrádban és Pozsonyban létezik? És ha megengednők is, hogy régi szokásokat megyeileg fölelevenítni, figyelem nélkül a később századok hosszas és változatlan gyakorlatára, szabad legyen — a mi pedig ezen históriai alkotmányú országban, hol úgyszólván minden század körülményeihez képest más jellemet visel, veszély nélkül nincs — ki fogja ezen itt megirt rendszert formáira, hatóságára, jelentőségére nézve a közhelyeken igazságot szolgáltató Mátyás király eljárásával összehasonlítani? Legyen áldott a nagy király emléke, de elfelejtették megirni róla a historiagraphok, vajjon végig hallgatta-e az ügyvédet, mikor az a nép szenvedélyéhez szólt, annak indulatait izgatta, vagy a fennálló rend ellen mérgesen kikelt?

Már csak ezekből is kézzelfogható, hogy a behozott újítás formáira s jelentőségére nézve, mind az eddigi helybeni gyakorlattól, mind más megyék példájától, mind végre a régi csak homályosan ismeretes eljárástól erősen különbözik, és így nem régi gyakorlat fölelevenítése, nem rendszerítése a helybeli eddigi

eljárásnak, hanem tisztán s világosan változtatása a fennálló gyakorlatnak, és pedig változtatása épen azon lényeges alkotórészeiben, melyek a különféle rendszer között a megkülönböztető vonalt képezik.

Mi igen könnyűvé tennők dolgunkat, ha ezen határozat ellen érdemileg akarnánk kikelni. Különböző országokban különféléK történtek a fenyítési eljárásra nézve; időrül időre lényeges változtatáson mentek által a rendszerek: a mint a miveltség halad és fejlik, közelednek a nemzetek a nyilvánosság elvéhez. Poroszországban épen most van a tárgy alapos és kimerítő tanácskozás alatt, de azon dicsőség: t. i. a fennálló rendszert egy 28 lapos röpirat következtében * öt hat órai választmányi működés, és mindössze hét óráig tartott közgyülési tanácskozás után, leglényegesb ágazatiban gyökeresen megváltoztatni: nemes Pest vármegyének vala fentartva. Mily szigorú itéletet mondanánk az absolut király fölött, ki alattvalóinak legfontosabb érdekeit így kezelné! — Az ily hallatlan törvényhozói rögtönzés a legjobb institutiókat megfosztja azon föltétektől, melyek jótékonyságát biztosítják s lehető kártékonyságitól megóvnak. Igy p. o. a jelen esetben jogosítva van a törvényszék a magát illetlenül viselő hallgatóságot zabolázni: de van-e módokrul gondoskodva, hogy e jog végre is hajtathassék? Nem ébresztenek-e méltó aggodalmat az országgyülési kerületek eseményei? vagy ha p. o. az ügyvéd a hallgatóságot a biró vagy törvény ellen ingerli, lesz-e joga a törvényszéknek őt rendre utasítani? és sok más ily fogyatkozás, melyek az egész próbatét sikerét könnyen veszélyeztethetik. Mi azonban nem e kútfőből merítjük fő ellenvetésünket a lépés ellen: hanem veszszük azt általános elveinkből a megyei hatóság és törvényhozói hatalom viszonyai és korláti felől.

Az 1790: 12. t. cz. egyáltalában tiltja a törvénykezés formáinak (forma judiciorum) változtatását; s ámbár ezen tilalom csak a királyi hatalomra nézve van kimondva, alkotmányos elveknél fogva bizonyosan fennáll a megyék irányában is, és pedig közjogi elveink szerint törvény által megállapított törvénykezési formáinkra nézve épen úgy, mint azokra nézve, melyeket az 1790: 12. t. cz. gyakorlatban talált. Épen így törvényhozói feladássá jellemzi a dolgot véghetetlen fontossága, mely azt már csak azért is, mint

* Indítvány a megyei bünvádi eljárás lehető javítása iránt, Nyáry Pál főjegyzőtől Pesten 1841. Ez szolgált alapúl a választmány tanácskozásának.

talán leglényegesb kérdést az eszmék ezen körében, a törvényhozás hatóságától elvonni nem engedi, hacsak azt nem állítná valaki, hogy e tárgy igazgató s főelveit megyeileg határozhatni el, s csak a részletek kidolgozását kell hagyni a törvényhozásra, mely 1790, 1825, és 1840-ben és így már harmad-ízben nevezvén ki országos küldöttséget a fenyítő törvénykönyv kidolgozására, e tette által világosan kimondotta, hogy e fontos ügyet önhatáskörébe tartozónak véli. Külső országok példája hasonlólag minden kérdésen túl emeli a felfogott kérdések törvényhozói természetét, s mikor oly sok más csekélyebb érdekű tárgy iránt törvény által rendelkeztünk az utolsó országgyüléseken, lehet-e nagyobb következetlenség nélkül a törvényhozói hatóságtól oly kérdéseket elvonni, melyek a törvénytudomány egyik legfontosabb osztályában elhatározó elv gyanánt uralkodnak?

De talán nem is épen szükséges a dolog törvényhozói természetét komolyan vitatni azon vallomások után, miket az indítvány pártolóitól a mult pesti gyülésen hallani alkalmunk volt. Nekünk mindig ily működésnek legsötétebb árnyék-oldala gyanánt az tünt fel, hogy az ily bizonyos népszerű eszméknek megyeileg hozott áldozatok a törvényhozás szükséges függetlenségét tettleg korlátozzák: mivel, ha később a történt lépés káros voltáról értelmileg meggyőződik is a törvényhozó test, erkölcsi lehetetlenségben látja magát azt megsemmisítni, kivált mikor népszerű eszmék forognak kérdésben. S ime vallomást hallánk az inditvány egyik legjelesb pártolójától, hogy valóban kisebb volna ezen tettleges újitási ösztön a megyékben, hahogy a főrendi táblán egy sereg nagy úr nem ülne, s még más akadályok nem lennének, szóval: bizonyos eszméknek törvényhozási uton létrehozatásuk biztosan remélhető volna. Igy tehát tulajdonkép nem létezik itt semmi különbség a theoriában: maguk az újítók is belátják a dolog való természetét, de bizalmatlanságban sínylenek a törvényhozás iránt, és igy jobban szeretik előre tettleg keresztül vágni a legfontosabb kérdéseket, s ez nevezteik aztán irányt adni a törvényhozásnak, eltalálni a törvényhozás akaratját, s ezt épen azon időpontban, midőn a törvényhozás a haladás pályájára elhatározottan fellépett, s készülőben van épen ezen fenforgó kérdésről rendelkezni. — Egy más, ragyogó elméjü szónok könnyen megfoghatónak állítá, hogy oly egyének, kik helyzetüknél vagy születésüknél fogva kitünő befolyásra számolnak a törvényhozásban, mindent ennek körébe akar-

janak húzni: „ámde, úgymond, mi a mi sorsunk, szegény nemeseké, kiknek részére alig mosolyg azon remény, hogy valaha személyes részt vehessünk a törvényhozásban?“ — Mintha a követi pálya nem volna nyitva minden nemesnek; mintha léteznék egész Európában szélesb hatáskör egyes polgár részére, mint milyet hazánkban a megyei szerkezet s a kötelező utasítások gyakorlata minden egyes nemesnek nyújt; mintha szabad lenne a leglényegesb kérdést — a különböző hatalmak viszonyinak kérdését, a személyes hiúság sugallásának alárendelni! Ki a törvényes korlátokat lerombolja, vagy az azokróli fogalmakat elcsavarja, mert személyes nézeteinek utjában állnak, azaz individualismus és önhittség tanácsára hallgat; a boni civis officium abban áll, hogy mérsékelni tudjuk békétlenségünket, s nézeteinknek sikerét bármily buzgón óhajtjuk is, soha másképp, mint törvényes uton, kivíni ne iparkodjunk. Van bizonyos nemzeti öntudat, mely itt a határvonalt félre nem ismerhetőleg kimutatja. S mihelyt oly okadásokhoz kell folyamodni az újítás pártolóinak, mint itt történt, s ily módon palástolni igyekezeteiket, el van árulva, hogy e határvonalt önmaguk is igen jól érezték.

Megemlíttetett a gyülésben, s nem árt talán e lapokon ezen eszmét fölelevenítni, hogy rövid idő óta már egy harmadik stádiumban látjuk a hazafiság és liberalismus fogalmait. Még 1825-ben liberalis és hazafi nevet viselt akárki, ha kormánynak opponált, volt légyen egyébiránt esküdt ellensége mind annak, mit jelenleg alkotmányos kifejlésnek s haladásnak nevezünk. Később a haladás embereinek neve nem tagadtatott meg többé azoktól, kik a kormány jogait ótalmazták s pártolták, ha egyébiránt czélszerű javítások s engedmények emberei voltak; értetik a törvényhozás utján. S ime most egy harmadik év-kor viradt ránk; két táborra vagyunk oszolva: az egyikben állók nem ellenzenek semmi haladást, de azt a törvényhozás utján kivánják létrehozni; a másiknak emberei tettleg megyei körben döntenek el minden fontos kérdést, állitólag, hogy irányt adjanak a törvényhozásnak s annak akaratját eltalálják: valóságban, hogy annak kezeit megkössék. A két árnyéklat közül a népszerűség, mint mindig, úgy itt is, ahoz szít, mely túlzóbb s erőszakosb. — Eddigelé csak a közigazgatási központosítástól féltünk: a legújabb iskolának féltékenysége a törvényhozási központosítás ellen van irányozva. Fogja-e e jelenetet valaki úgy magyarázhatni, hogy ilyen irányok mindig hű kifolyásai az élet szükségeinek: hogy következőleg 1825-ben az opponens,

habár nem akart is haladni, azért vala népszerű, mert akkor a kormány elleni oppositio vala mindenek felett szükséges; később a haladás emberei, habár kormányférfiak voltak is, azért nem valának népszerűtlenek, mert akkor haladás volt a legsürgetőbb életszükség; s elvégre jelenleg azért népszerű a municipiumok mindenhatóságának theoriája, mivel annak szüksége a legújabb eseményekből fejlődött ki? — De ezen magyarázat ellenkezik a valósággal, mert hiszen épen akkor tűnik fel ezen új tan, mikor a törvényhozás legkészebbnek mutatkozik az idő kivánatira hallgatni, holott mégis, ha e magyarázat állna, a megyei hatalom terjesztése ezen irányának nem most, hanem akkor kellett volna erednie, midőn kormány s törvényhozás haladásról teljességgel nem gondolkoztak. Az igazság tehát másutt, és jelesen abban fekszik, hogy egy bizonyos eszméleti atmosphaerában élünk, bizonyos eszméket magunkba rögtön felveszünk, s újítási ösztönünket polgári erénynyel mérsékelni nem tudván, azokat tüstént létesítni akarjuk, gyakran, mint például e jelen esetben a nélkül, hogy a törvényhozás útján a sikert csak egyszer is megkisértettük volna.

A kérdéses határozatok ns. Pestmegyében folyó hónap 19 és 20-dik napjain történtek. A fenyitő törvénykönyv s rendszer elkészítésével megbízott országos küldöttség holnapra, november 28-dikára, van ide Pestre összehíva. Ama koszorú, melyet e választmány tagjaiban a Rendek szabad választás útján a legjelesb honfiakból fontak, különös hálára lehet az indítvány pártolóinak lekötelezve, hogy a roppant feladás legfontosabb s legnagyobb gondot követelő csomóját sommás uton előre kettévágták; s így az országos választmányt munkája legnehezebb részétől megmentették.

Kiegészitő észrevételek.

Vitatások mezején azon főszabályon kivül, mely szerint a vitatkozóknak közös basisból kell kiindulniok, alig van más fontosabb annál, hogy az ellenfél állításiban ne a mellékes árnyéklatokat, hanem a fő dolgot lássuk; ne azokra, hanem erre fordítsuk fő figyelmünket, s végre hogy se többet, se kevesebbet annál, mit valóban mondott s mondani akart, vele ne mondassunk. Ha amaz első törvényt mellőzzük, úgy egymást meggyőzni

soha sem fogjuk, mert hol különbözők a kiindulási pontok, ott annál nagyobb lesz a vitatás berekesztésével az elágazás, minél szigorúbb volt a vitatkozók logikája; ki pedig a második szabályt mellőzte, az hijába kecsegteti magát valóságos győzelemmel, mert a legjobb esetben is még nem vette be a fellegvárat az, ki a külsánczok ellen egykét szerencsés lövést intézett; s végre, a harmadik szabály megtartása, egyik föltéte a loyalis háborúnak: mind három pedig együttvéve azért szükséges, mert a gondolatcserének az ellenfél legyőzetésén kivül még egy magasb czélja is van: t. i. az igazság kitüntetése, ez pedig csak ily módon eszközöltethetik.

Fölösleges lenne a jelen czikk, ha az említett szabályokat, a lelkes iró, kinek tollára a ‚kis antidotumban' rá ismertem, nem különben a Pesti Hirlap szerkesztője is 96 s 98-ik számaiban szorosabban szem előtt tartották volna az elmélkedések sorában, miket minapi nyilatkozatomnak ellenszegezni jónak láttak. Olyak adatnak szájamba, miket nem mondtam, olyak czáfoltatnak, miket nem állítottam, s végre oly állítások hozatnak fel ellenem, mik nemcsak nem képezik nézeteim ellentétét, sőt inkább azokat kiegészítik, s egy részben felvilágosítják. Elég lesz néhány rövid észrevétel ezek bebizonyítására.

Az én minapi czikkem teljességgel nem az aristocratia ügyét védte — ellentétben a haladással; hanem sokkal inkább a haladás ügyét kivánta biztosítni a balfogások minden neme, s egyszersmind azon reactio ellen, — melyet ily balfogások országunk jelen állapotjában a birtokosok részéről mindenféle haladási, kifejlődési indítványok ellen könnyen támaszthatnának. Sehol sem mondottam én, hogy a birtok egyetlen oka Anglia virágzásának, sőt annak nem is a mozgató, hanem inkább a szükséges mozgókerekek s értelmi elemek közt azon ellenhatározó súlyerőt tulajdonítottam, mely az oscillatiók után az egyensúlyt ismét helyreállítja. — Nem csak nem akartam a középrendű nemességet, ha már így kell a P. Hirlappal neveznem azokat, kiket én a második osztály neve alá foglaltam, politikai kiskorúságra kárhoztatni, sőt inkább azon hivatást, mely ezen osztályt tárgyismereteinél, szokásinál s helyzeténél fogva illeti, — teljesen méltánylottam, s nem abbeli jogát vettem kérdésbe a második osztály tagjainak, miszerint tetszése szerint bármit indítványozhatnak, hanem magának a haladásnak érdekében nyilvánítám a feletti kétkedésemet: vajjon czélszerűleg történik-e, ha az

engedményi indítványok legsürűbben, s legmérgesebb formákban (igen kérem e hozzátételt ki nem feledni) oly birtoktalan egyénektől jőnek, kik indítványikhoz a birtokos elleni epés kitöréseket, s az eddigi engedmények kigúnyolását kapcsolják.

Van-e mindezekben legkisebb nyoma is oly törekvésnek, mely az osztályzati különbségek új nemét akarná felállítani, s a magyar nemesség törvényes és szellemi egységét megtörni, s eltagadni az értelmesség szavát, mihelyt az nem kastélyból jő, s a kevesebb, vagy semmi birtokúakat politikai kiskorúságra kárhoztatni? A Pesti Hirlap szerkesztője az aristocratiát egy testnek hiszi, melynek körében jogszerű különbség nincs, s ha jogban nincs, úgy hivatásban sem lehet. De ezen hivatás nem a törvények és jogok, hanem azon föladás érdeke által van föltételezve, melyet minmagunknak kitűztünk. Mikor tehát engedményi indítványokról van szó, a birtoktalanok ily indítványok tételétől bizonyosan el nem zárvák, de a kitűzött czél, t. i. ily indítvány valósítása, kivánja tőlök, hogy az indítványokat ha teszik, oly kiséret nélkül tegyék, mely azoknak sikerét veszélyeztetheti.

Én soha sem voltam a magyar gazdag aristocratiának buzgó panegyristája. Az Árvízkönyvben áll tőlem egy 1835-ben irt rövid értekezés, melyben e tárgy körüli nézeteim előadatvák, s kifejtvék a föltételek, melyek nélkül meggyőződésem szerint ezen osztály magas feladásának meg nem felelhet. Nem változott azóta e tárgy körüli meggyőződésem, s ma is azt hiszem, hogy csak a nemzeti nyelv s ügyek gyökeres ismérete, a köztanácskozásokbani részvét, s a nemzet minden érdekivel összeforrás biztosíthatják ezen osztály részére azon befolyást, melyet helyzeténél fogva igényelhet. De valamint egy részről tagadhatlan historiai igazság, hogy ezen osztály számos áldozatot tett le a haza oltárára, s nemzetiség s közdolgokbani részvét körül is újabb időkben tetemes előlépéseket tőn, úgy a méltányosság kivánja tőlünk a figyelmet bizonyos körülményekre, melyek általában minden birtokosra nézve, legjobb akarat mellett is, lehetlenítik a köztanácskozásokbani személyes részvétet azon mértékben gyakorlani, hogy személyes részvét legyen érdekeik megóvásának főeszköze. A nagy birtokok feles része holt kezekben van, az azt képviselő egyháziak, alapítványi, vagy kamrai tisztek igen gyönge lábon állnak a megyékben: a nagy birtokosok nagy része több megyében bir, s így egyszerre több helyen jelen nem lehet.

Fiskálisaik még ott is, hol állásuk még végzések által nem ingattaték meg, nem érzik magukat kötelezve önnézetiket megbizóik nézeteinek alá rendelni. Általában a birtokosok a gyüléseket, sedriákat, urbéri székeket, a küldöttségek minden nemeit, gazdasági elfoglaltatásaik miatt nem űzhetik oly állandóan, mint azon osztály, melynek többsége a központi helyen lakik, s melyre nézve a közügyekbeni állandó s folytonos részvét nem csupán szokás, hanem egy részben kénytelenség, sőt némely részben épen keresetmód is egyszersmind. A megyei ügyek valóságos elintézése, a gyülés első napjain pompás szónoklatok között felállított elveknek gyakorlati alkalmazása, az összeirások, kulcskidolgozások, teherkivetések, szóval: a tulajdonképeni ügytárgyalás utoljára is mindig az általam másodiknak nevezett osztály kezeiben maradand, s ennek nem lehet, s nem kell másképp lenni. Az ily ügyekhez leginkább s legjobban értő emberek kezeiben kell, hogy legyen azok elintézése*, s e foglalatosságra nézve az érdeklett categoriában van a legtöbb szakosztályi ember.

Senki sem barátja tehát inkább a középrendű nemességnek, mint épen én, s az már az itt mondottakból is kitetszik. Az ‚antidotum‘ szerzője azt kérdi: mikép gyakorolhatna ez osztály oly nagy hatalmat, hogy attó' félni lehessen? de hiszen magában világos, hogy ez osztály a gyüléseken nemcsak számszerint erősebb az úgynevezett első osztálynál, de erős egyszersmind dologismérete és ügyessége, főleg pedig helyzete és állása által, erős főkép azon segély által, melyet, mihelyt liberalis eszméket pártol, a megyéken nagy befolyást gyakorló ifjúság sympathiájában talál. És míg ezen erejével vissza nem él, míg lélekisméretesen s józanul jár el hivatási körében, addig örömmel látom működését: de ha fonákul kezdi üzni hatalmát, akkor megzavarodik az egyensúly, s ha a birtokosokat ostromállapotba kezdi tenni, akkor ezek, mint minap mondani szerencsém volt, visszaveszik kezeikbe elvi és engedményi kérdésekre nézve a vezérséget, melyet rendes időkben nyugodtan látnak, a dolgok szabályos eljárása körében, a második osztály kezein. A P. H. ezen osztály részire követeli a közvélemény képviselését, s azon dicsőséget, hogy magát áruba nem bocsátja. — De ki nem tudja, hogy a vélemények háta mögött e világon bizonyos mértékben mindig

* Les affaires doivent être faites par les hommes d'affaires.

az érdekek állnak? mikor tehát ezen osztály emberei oly dolgokat pártolnak, mik mások kárával csupán nekik használnak, s oly irányban kezdik űzni a közügyeket, mely kirekesztőleg nekik kedvezne, erősen koczkáztatják azon szerepet, melyet egyébiránt a közvélemény képviselése körül én ezen osztálytól megtagadni nem akarok. Épen így nem lehet kirekesztőleg követelni ezen osztály részére azon dicsőséget, hogy magát s meggyőződését áruba nem bocsátja, mert fájdalom, minden osztály közt alkalmasint egyenlő arányban van elosztva az erényhiány: de ha meg akarja nyerni e dicsőséget, úgy ne keverjen lépései közé olyakat, miket igen könnyen haszonlesés s a másé utáni vágyásnak. magyarázhatni.

Az ‚antidotum' irója azt tartja, hogy a vagyonosok terjedelmes birtokaiknak biztossága épen annyi haszonnak tekintethetik rájok nézve, mint azon napi díjak s fizetések, miket mások a megyei pénztárból nyernek. Ez bizonyosan így van, míg ezen biztosság birtokra s érdekeikre nézve tettleg fennáll, s gyakorlatilag fentartatik; de megszünik azon órától fogva, melyben e határok túllépetnek. S én épen azon esetekről szóltam, mikor ezen rendes állapot megzavartatik, mikor p. o. azon közigazgatási gépely, melynek fentartását a birtokosok nyakába akarjuk róni, egyenesen ellenök irányoztatik. Nem fekszik-e p. o. némi anomalia abban, hogy vannak megyék, hol a követek napi díjait 9/10-ben olyanok fizetik, kiknek állását s érdekeit ugyanazon követek állandóan ostromolják az országgyülésen? De ha ez nem lehet is másképp, ha ily anomalia szükségkép következik is megyei szerkezetünk sajátságiból; megvan-e azon fennemlített biztosság, megérdemli-e a birtokosok részéről a folytonos áldozatokat, ott, hol az ezeknek eredményiben részesülő 2-dik osztály állandó, s nyiltan bevallott antipathiát hordoz keblében a fizetők ellen? s a közügyeket e szellemben kezdi kezelni? Exempla sunt odiosa.

Szava van, igenis, — nemcsak a P. H. de az én vélekedésem, s úgy hiszem minden józan ember nézete szerint is, — az értelmességnek, habár nem kastélyból jő is; de a mint nem ismételhetem eléggé, nehogy polgártársim a dolog felől tévedésbe jőjjenek, nem ez az, miről itt szó van. Nincs itt kérdés az aristocratiának, — ezt mint egészet tekintve — állásárul a nép irányában, mert nem a nép az, melynek én az engedmények dolgában hibás politikát hánytam szemére. A mik engedmények részére történtek, utoljára is a birtokosok által és zsebeiből

történtek, s a mi ezentúl történendik, hasonlókép így fog történni; — a legmesszibb terjedő engedményi indítványok is ezen oldalról jöttek a legújabb időkben. Nincs tehát jogosítva a kiváltságos osztályok bármely árnyéklata is, az összes aristocratia irányában, mint a nép érdekeinek sajátságos képviselője, akár vádló, akár fenyegető hangon fellépni. Épen úgy nincs szó ama kisebb erény megszüntetéséről a nemességben, mely Montesquieu szerint abban áll, hogy annak tagjai magukat egymás közt egyenlőkké tegyék. Még kevésbbé van szó arról, kirekesztőleg a nagy birtokosok részéről követelni akár a megyei dolgok rendes igazgatását, akár pedig haladási állapotainkban a megindító és mozgató szerepet. Mindezekről senki sem álmodott; a mi általam mondatott, sokkal míndennapibb volt, s abban összpontosúlt: hogy mikor a haladási eszmék egy nagy része engedményi kérdések körül forog s ezen engedmények legtetemesb része a birtokosok által történendő fizetésekben áll, akkor mindent el kell követni, nehogy a birtokosok nyugtalaníttassanak, s következőleg nem kell ily indítványokat a birtokosok elleni kitörésekkel, s oly irányok kitüntetésével párosítni, melyekből a birtokosak világosan átlátják, hogy nem igazság, haladás vagy előmenetel, hanem az ő végromlásuk van czélba véve; különben igen természetes, ha felriadnak, s oly módokhoz nyúlnak, melyek által minden engedményi indítványt megbuktathatni. Nem az egyes osztályzatok joga, bármely indítványokat tenni, vala tehát kétségbehozva, de kiemelve, mi légyen a józan politika, hogy ezen indítványok sikere biztosíttassék, s megemlítve a balfogások, miket ily indítványok tételében kerülni kell. Lehetetlen, hogy a középrendű nemesség, józan megfontolás után, ezeknek igazságát át ne lássa.

Könnyű volna igen hosszasnak lenni e tárgy körül, s a legrészletesebben, a megyei élet minden szövevényes elágazásain keresztül, bebizonyítani ezen állítások alaposságát; de én nem szeretek turkálni a piszokban, s engem bizonyos benső békétlenség ösztönöz: véget vetni oly vitatásnak, melyben némi odiositás fekszik; mivel igen könnyen a mások jogai megszorítására, új osztályzatok felállítására magyaráztathatnának oly kifejtések, melyek benső meggyőződésem szerint a haladási eszmék érdekének teljesen megfelelnek. Máskorra tartom fenn magamnak nézeteim előadását, a franczia és angol példázatok, s azoknak e hazárai alkalmazása iránt is: jelenleg pedig e szóvitát befejezem. Elég

van mondva egy s más részről arra, hogy a közönség magának független véleményt képezhessen a kérdés felől; a sajtó hivatása ennek eszközlésén tovább nem megy. Kik engem érteni akartak, bizonyosan megértettek. — S bár ne igazolják félelmemet az események! s bár ne valósuljon azon sejtemény, hogy a bús következésekben mindig gazdag balfogások szomorú gyümölcsei már-már érni kezdenek! — Nem kellett volna feledni, hogy Magyarországon még igen számosak azok, kiknek minden legkisebb hiba, melyet a javítások baráti elkövetnek, örvendetes ürügy s alkalom a jót is eltaszítani maguktól, s azt mások előtt gyűlöletbe s gyanúba hozni; meg kellett volna emlékezni, hogy van egy osztály, mely utóbb is, bárki mit beszéljen annak ösztönszerű jogékonyságáról, annak kezében lészen, ki azt legjobban tudja fizetni. — Man hätte den Teufel nicht citiren sollen. Látni kellett volna, hogy Magyarországon jelenleg még csak a mivelt osztályok egyesítése által valósíthatni a haladás eszméit, és igy nem kellett volna ezeknek egyikére jó formán rá riasztani. A balfogások, éretlen felszámítások, a benső antipathiák sugallásira hallgató rögtönzés keserűn kezdik magukat megboszulni. De őrködik felettünk a gondviselés, viraszt a nemzet értelmességének csillaga, vannak férfiaink, kiknek tiszta szándékit méltányolja a kormány: kikre az egész nemzet, a nemes és nem nemes, a gazdag úgy mint a szegény, bizalommal pillant, — nem fogják ők sülyedni engedni az ügyet, melyet az okosság megindított, s a kábák megferdítettek. S le fog ismét csillapodni a pillanat ingerültsége, s előmeneteleinek ügye visszavitetni azon biztos kerékvágásba, melyből azt egyesek ügyetlensége — mert szívesen elhiszem, hogy nem volt rosszakarat, — vigyázatlanul kiemelte.

Visszapillantás 1841-re.

Átléptünk az új évbe; friss tér nyílik a munkásság minden nemeinek. Biztosan, nyugodt öntudattal óhajtunk a miénken eljárni, s szorgosan keressük a vezérfonalat, mely eltévedni ne engedjen. Az élet mestere a történetek könyve, s a legközelebb mult legjobb tanúságot ad a legközelebb jövendőnek. Mert igaz ugyan, hogy 1842-t irunk mától fogva 1841 helyett, új pályát fut meg földtekénk a mindenre világító nap körül: de anyagi és

szellemi állapotunk, a körülmények és viszonyok, melyek közt élünk, jellemünk és szükségeink nem változtak. Nem módosult gondolkozásunk, tudásunk sommája nem szaporodott tegnap óta; kevés erényink, számos fogyatkozásink ugyanazok maradtak, s a természet örök törvényei sem mozdultak ki helyeikből: az új évben, mint a multban siker követendi a szilárd és tiszta akaratot, a józan felszámítást, — rossz szándék pedig előbb-utóbb tönkre jutand, s a balfogások magukat megboszulni nem szünendnek Hasonló okoknak, hasonló okozatok fognak ezentúl is megfelelni; és igy nem árthat egy futólag tudakozó pillantást vetni a multra, mely lepergett.

Mindenek előtt hálás köszönetet mondunk az isteni gondviselésnek; őrködött, mint mindig e hon felett, s azt minden nagyobb veszélytől megótta. Kikeletkor a szigorú tél s tömérdek hó miatt roppant vízáradásoktól rettegénk: a valóság tetemesen a félelem alatt maradott. Az országnak nagy részében hitvány termés következett s a takarmány hallatlan szűke méltó aggodalmakat okozott: de a hosszúra terjedt őszi idő, s a beállni késlekedő tél, azokat nagy részben megszüntette. Nem tarthatunk többé oly nyomortól, melyen jóltévőség s czélszerű intézetek nem segíthetnének.

Külső viszonyok körében nem szünt meg monarchiánk a béke malasztjait élvezni. A sötét fellegek, melyek az 1840-ik év végével az európai politika egén még fenyegető alakban függének, a kabinetek bölcs és kiegyenlítő közremunkálása által szerencsésen lőnek eloszlatva. A szűk korlátok közt mozgó emberi bölcseség nem uralkodhatik minden képzelhető lehetőségen: de tekintve a dolgok rendes folyását, a közbéke biztosítva van, s ez által biztosítva az európai jólét, kifejlés és boldogság főfeltétele. Egész Európa méltányolja, mi pedig hálásan elismerjük a tetemes részt, melyet ezen fontos eredmény valósításában kormányunk igényelhet.

A külháború félelme volt egyik oka a pénzkrisisnek, melynek ijedelmei között a lefolyt év ránk viradott. Az okozat, mint hasonló esetekben történni szokott, túl élte az okokat; már biztosítva volt a béke, s a pénzállapotok javulni még nem akartak s egyes szomorú catastrophák jellemzék az elmult hónapokat; de már-már enyhülni kezdnek az aggodalmak, s a készpénz felesebben jelenvén meg a piaczon, alapos remény van, hogy a normalis állapot nemsokára helyre álland, s hála a józanabb és szigorúbb pénzügyi politikának, ismét ingadozni egyhamar nem fog

Kormányunk általános viszonyát az országhoz tekintve, annak elhatározó jelleme a törvényesség vala. Törvényeink határozatlansága mellett nem lehetséges, és így a lefolyt évben sem vala elkerülhető, hogy egy vagy más felsőbb rendeletben valamely megye törvénytelenséget ne lásson, de hiszen ebből még nem következik, hogy valóban történt törvénytelenség, s általánosan véve a dolgot, kiki elismerendi, hogy még e tekintetben is soha kevesebb panaszra, mint a mult évben ok nem szolgáltatott. Tiszteletben tartatott alkotmányunk, szabadon mozgott megyei életünk, közbeszólás és háborgatás nélkül vala szabad élveznünk a békés éberséget, mely az alkotmányos népek életének egyik főfeltételét teszi. Bízott a kormány a nemzet józanságában, hitte, hogy nyolczszázados autonomiáját megbírni képes, és így önbölcseségétől várta, hogy okos választást fog tenni az újítási tervek közt, melyekkel elboríttatott.

Örökségül vettük által a mult évre a vegyes házassági vitákat. Több megyének azon lépése: a kath. egyháziakat régi törvényekre alapított ügyészi keresettel fenyíteni, mivel a vegyes házasságoktól az áldást megtagadták, kivánt sikert nem szült, s ismét bebizonyult, hogy szellemi ellenállást erőtetés módjaival nem győzhetni le. — Az első ingerültség azonban szünni kezd, s a törvényhozás feladása leend már tett lépéseinek nyomán, e fontos és a haza polgárainak lelki csöndét oly közelről érdeklő tárgyban, elveket s érdekeket kielégítő módon intézkedni.

Újból alkotott törvényeink legfontosabbika: a váltó törvénykezési intézkedés kemény próbát állott meg. Még kedvező körülmények közt is nehézségek környezték volna az új gépely mozgásit; a már említett pénzcrisis, a rendes forrásokat bedugván, e nehézségeket tetemesül öregbíté; hozzá járúlt, hogy a hitelezők nagy része, a különben fekvő vagyonra kölcsönözni szokott tőkéket a váltók nagyobb biztossága tekintetéből, váltókra próbálta kiadni, s az adósok a váltóhitelt gazdasági viszonyokba valának kénytelenek általvinni, — mint előre látható vala nagy kárukkal s mindezek az új törvényszékek foglatatosságait lényegesen szaporíták. Ezek azonban részrehajlatlan s szigorú eljárások által az országban és országon kívül maguknak tiszteletes állást víttak ki, s ha némely érdekek sértve érzik is magukat az új intézkedés által, segély nem található másutt, mint az új törvény egyes hiányainak a tapasztatás útmutatása szerinti kiigazításában, s abban, mit tovább semmi esetre nem mellőzhetünk, t. i. hitel

intézetek felállításában. Egy első lépés történt erre a Pesti Bankot megengedő legfelsőbb rendelet által, melyre nézve már csak a kiváltsági oklevél kiadása lévén hátra, reménylenünk szabad, hogy két milliónyi tőkéjével nem sokára életbe lépend.

Nem vagyunk ily szerencsések anyagi érdekeink egyik más főágazata, — a vasutak tárgyában. Sem a Duna jobb partján tervezett vasútra, sem a balpartira nézve legfelsőbb véghatározat még nem keletkezett; a pozsony-nagyszombati vasút csak jótékony kezek által van a végképeni elakadás ellen, legalább ideiglen biztosítva; — a pest-debreczeni vonal legfelsőbb intézkedéstől függ; a sziszek-károlyvári útra nézve pedig még nem vagyunk túl az első előkészületeken. Nyugtalanul várja minden hazafi, hogy ezen oly fontos ügyek függőben sokáig ne tartassanak, s ha talán törvényeink intézkedése lenne hiányos, a jövő törvényhozás a teendőkre figyelmeztessék. Az örökös tartományok részére új rendszeres szahályok állíttattak fel e nemben legközelebb: legyen szabad azon reményt kifejeznünk, hogy Magyarországra nézve sem halad messzire a lényeges és czélszerű határozás órája.

A budapesti lánczhíd építése több akadály daczára serényen halad: gőzhajózásunk az év folytában ismét terjedett, noha a részvények jutányosságát számos balcsapás csökkenté.

Urbéri viszonyaink közt tett pótló intézkedésink jótékonyaknak mutatkoztak, jelesen az urbéri munka makacs elmulasztását pénzbeli büntetéssel megfenyítő rendelet czélszerűségét a tapasztalás tanusítja. Az örök megváltásra adott engedelem jótékonysága, a pénz szűke miatt, eddig csak egy-két esetben használtatott. — Kevesebb bizonyost mondhatni még a mezei rendőrség sikeréről, melynek létrehozása végett a megyék nagy részében Ő Felsége hozzájárulásával a tisztviselők száma megszaporodott. Bővebb tapasztalás után fogjuk majd megitélhetni, hogy ezen új intézkedés, ha csak az eljárási költségek nem korlátoztatnak, lészen-e a czélnak megfelelő. — A zsidókról hozott törvény, a kivitelben több, jelesen városi helyhatóság részéről talált ellenzésre; de a kormány mindenütt szigorún eszközölte a törvény végrehajtását.

A múlt országgyülésen elhatározott újonczállítás a lefolyt év első három hónapjában, az ország nagyobb részében végbement, nem minden zavar és kellemetlenség nélkül, de általában kivánt sikerrel. Azon nagy pénzmennyiség, melyben a föld népének a törvény által nem tiltott, de a sorshúzás eszméjével

ily kiterjedésben talán nem egészen egyező helyettesítések teltek s a számos visszaélés, mely e tárgy körül szóba jött, figyelmeztetésül szolgálhet a törvényhozásnak alkalommal, e részben is körülményesen és félre nem érthetőleg rendelkezni.

Nemzeti nyelvünk ügyére nézve, nevelés, társassági viszonyok és hivatalos eljárás körében mindenütt egyiránt örvendetes előmenetelt tapasztalunk. A kath. iskolákra nézve a kormány tett egy lényeges előlépést nyelvünk előmozdítására; nem kevésbbé hathatósan rendelkeztek e dologban ágostai hitvalláson levő atyánkfiai. Egyes túlzások itt-ott visszahatásokat szülének, csekélyebbeket, hogy sem a megindított irányt veszélyeztethetnék, — de épen elegendőket: figyelmessé tenni a honbarátot az akadályokra, mikkel küzdenie, a botlásokra, miktől óvakodnia szükséges. — A kapcsolt országokban azonban mind inkább erősödik s képzi magát a visszahatás, s itt az idő e tárgyat komolyabb s higgadtabb fontolás alá venni, mint eddig cselekedni hajlandók valánk, hacsak bevárni nem akarjuk, hogy e viszonyok megoldhatlan csomóvá bonyolódjanak. Talán még nem mult el az időpont a kiegyenlítés és kölcsönös jóakarat szellemében jó sikerrel nyúlhatni e kényes állapotokhoz.

A törvény által kinevezett országos küldöttségek közül a magyar játékszín ügyét kezelő működéseit szakadatlanul folytatja, talán kevesebb előmenetellel, mint óhajtaná, főkép azért, mert a törvény meghozatala után másfél évvel az országosan megajánlott mennyiség két harmada, közigazgatási buzgalmunk nem csekély szégyenére, maig is fizetetlen. — A katonai élelmezés iránt dolgozó választmány munkájában, melynek nagyobb tökélyére helyszínén teendő vizsgálatokat tartott szükségeseknek, már tetemesül haladott; a büntető rendszerre kinevezett küldöttség pedig mult november 28-ka óta szintén foglalatoskodik. — A Dunaszabályozást tárgyalandó választmány, a mint értjük, csak jövő tavaszszal fog összehívatni. — A nemzeti muzeum épülete büszkén emelkedik, s nem sokára kész lesz kincseit befogadni.

Tizennégy megyében tartaték tudtunkkal a mult évben tisztújítás. A nemzeti ünnep nem vala mindenütt tiszta egyes kihágásoktól, de összehasonlítva a megelőzött évtized tisztválasztó gyűlésével, a mult évi tisztválasztások valóságos előmenetelt tanusítnak, mert sehol tetemesb közbotránynyal összekötve nem voltak, s további közigazgatási közbejövetelt maguk után nem húztak.

A nemzeti közélet egyik főágát képezte mult évben az időszaki sajtó. Egy helybeli bajtársunknak jutott azon szerencse, e részben minden mások előtt szélesebb, ez országban eddig ismeretlen, téren működhetni. Nem feladásunk itt felette bíráskodni, csak tényt említünk, mikor a közfigyelmet felhozzuk, melylyel első fellépése üdvözöltetett s az élénk részvétet, melyet támasztott. Egész mértékben gyakorlá azon befolyást s élvezte azon sikert, mely a szabadabban mozgó időszaki sajtót, mint új jelenetet, mint még el nem használt eszközt, fellépése első időszakában mindenütt kiséri. — Megütötte a kor minden kérdésit, szót adott minden óhajtásnak, mezőt minden tervezésnek, mohón kapott fel minden felfödözést igaz, vagy képzett visszaélésekről. Soknak tetszett, de épen oly sokban aggodalmat támasztott működése, s az ingerlő modor, melyben azt gyakorolta.

Ezen aggodalmak sommáját gr. Széchenyi István foglalta össze a Kelet Népé-ben, melyről elmondhatni, hogy még inkább jót tett, mint jó könyv vala, mivel szerzője saját népszerűségét koczkáztatva, tevé benne a közönséget s magát bajtársunkat figyelmesekké a dolgok azon oldalára, — melyről az elragadtatás órájában nem aggódni káros, de magát szüntelen ismétlő gyakorlat. A Kelet Népé-t egész irodalom követte, s az eszmék ezen új mozgalmai között lépett fel mostani pályájára a lap, melynek hasábjain e sorokat írom. Azóta egymásnak ellenőrködik a két újságlap, a Pesti Hirlap nagyobb vigyázattal, mint azelőtt, de változatlan elvekkel a haladási párt orgánjának vallván magát; a Világ gondosabban felfödözve minden túlságot, gáncsolva minden balfogást, kárhoztatva minden jogsértést, melyek törvényes állapotunkon sebet ejthetnének, vagy kifejlésünket veszélyeztethetnék.

A hírlapi működéssel szoros kapcsolatban állnak némely közintézetek s az unió kérdése. Amazok közt a központi reform, oskola s az iparegyesület érdemlenek megemlítést, melyek főleg az említett pártolás alatt indultak létnek, mint dícséretes, de még ki nem fejlett kezdemények. Az unió a két evangelikus felekezet hitsorsosai között hasonlókép ott találta egyik leghathatósb előmozdítóját. Élénk kebellel ragadtatva meg az ágostai hitvalláson levő evangelikusok s főkép azoknak magyarul beszélő része által, nyugodtabban méltányoltatva a tót s német hitsorsosok részéről; a helvét hitvalláson levőknél rokonszenvvel, de előre látó óvatossággal fogadtatott, s mint a protestantismus belső

kérdése alapos és kimerítő tanácskozás alá vétetni a két hitvalláson levők által közösen elhatároztatott.

Még bensőbb viszonyban állott a hirlapok működése az úgynevezett engedményi s haladási kérdések sorsával a megyékben. E tekintetben a megyék különbfélesége szerint különböző irányok mutatkoznak. Csaknem általános szokássá vált a fontosabb indítványokat az országyülési utasításokban dolgozó választmányokra utasítni; kivételként említhető, hogy a nemesség részvéte a házi adóban öt vagy hat megyében elvileg el van fogadva. Két megye, hol az elfogadásra hajlam mutatkozott, később visszalépett: tagadhatlan bizonyságul, hogy az alkotmányt a gyülés valamelyik utolsó napján kevés egyén jelenlétében 12 pont által rögtön megváltoztatni nem lehet: és hogy haladási eszmék csak a müvelt osztályok egyesítése által lévén nálunk kivihetők, semmi sem árt inkább sorsuknak, mint azok pártolását a birtok elleni kitörésekkel párosítni. — Az úrbéri telkek kényszerítő megváltásának elve eddigelé inkább csak a sajtó utján lőn vitatva; a megyékben csak igen csekély szerencsével járt.

Élénk tapintatot tanusítának a megyék oly indítványokra nézve, melyek a sajátsági jogba ütközni látszanak. Itt tagadhatlan az előmenetel politikai nevelésünkben. A borsodi indítvány papi jószágok dolgában csak igen gyéren pártoltatik; Csanád indítványát a mészárszékjog eltörlése iránt tudtunkra egy megye sem fogadta el; — számos megye világosan saját-jog sértésnek, és így el nem fogadhatónak nyilvánítá.

Kevésbbé örvendetes látványt mutatnak néhány megyék lépései helyhatósági jogaik terjesztése körül. Ide tartoznak: Pest, Bihar, Borsod és Ugocsa határozatai a honoratiorok szavazata tárgyában, és így oly kérdésben, mely természeténél fogva törvényhozási eljárást igényel. — Egy másik jelenet e nemben ama változtatás, melyet Pest vármegye a fenyítő-törvénykezés külformáiban tenni határozott, s mely mint halljuk legújabban, követőre talált. Káros kinövése a békétlenségnek, mely a jót maga rendes utján bevárni képtelen: szüleménye a tisztelet gyarlóságának, melylyel a törvényhozás jussai iránt viseltetünk, egyébiránt nem több egyes kisérleteknél, miket a nemzeti józanság s az alkotmányos hatóságok törvényes mozgása ismét útba igazítandnak.

Örömmel jegyezzük még fel a kibékülési hajlamot, mely több megyében, hol élére állított pártérdekek léteztek, feltünni

kezd. Így Barsban a két párt legújabban összeolvadt; Tolnában már éves fegyverszünet van; Bácsban a tisztválasztásnál hasonlókép kibékültek a felekezetek. Óhajtjuk s reméljük, hogy hasonló tényeket jelenthessünk minden oly megyéről, melyek hagyomány politikai nézetek, vagy személyes érdekek következtében, több, szorosan elválasztott részre vannak szakadva.

Ily szinben tünnek fel szemeink előtt a lefolyt év eseményei. Általános törvényesség a kormány részéről; élénk mozgékonyság a sajtó mezején; higgadt éberség a megyei életben; közönséges hajlam a jó, czélszerű és kivihető elfogadására egyes túlhágások irányában; visszahatás a túlhágók ellen bármily tárgy körül s formában mutatkoznak, ez véleményünk szerint jelleme az évnek, melyet bevégeztünk. E képben a sok világosság a kevés árnyékot jóval meghaladja, s mi azt örömmel üdvözöljük, mint egy veszendőbe nem ment időszakot nemzeti kifejlésink történeteiben. Legyen üdvös lánczszem a nagy öszvegben! legyen kútfő, melyből a jövőre erőt, a kitürésre állandóságot, az eljárásban szemességet, mások vélekedése iránt türelmet meríthessünk. — Ne legyünk idegenek hiúságunkat s néha nézetünket a köztársaság állapotja, az idők szükségei s a közegyetértés fontos tekintete előtt meghajtani. (Quae Reipublicae status, inclinatio temporum, ratio concordiae publicae postulant. Cicero). Ne felejtsük, hogy a kölcsönös bizodalom, mely nélkül mozognunk nem lehet, ha más akar lenni csupa phrasisnál, erősebb alapokat kiván, mint szép szavakat. A bizodalom egyszerű törvénye igy hangzik: meggyőzni azt, kivel dolgom van, hogy nincs czélzatom, mely az ő lényeges érdekeit sérthetné. Igy tehát bizodalmat igényelhet tőlünk a kormány, mihelyt nemzetiségünk, alkotmányunk, helyhatósági életünk s anyagi jólétünk ellen nem törekszik, mert im ezek a mi lényeges érdekeink. És a kormány bizodalommal leend hozzánk, ha politikai kapcsolatunk szilárdsága, ha hathatós de törvényes kormányzási rendszer ellen nem vétkezünk; — mert ezek az ő lényeges érdekei. A kiváltságos rend különböző osztályai bizni fognak egymáshoz, ha a másiké utáni leselkedést egyiknek tettei sem árulják el; a nép pedig bizni a nemességhez, ha látja, hogy ez sorsán javítni folyvást ügyekszik. E szabály mellett biztosan munkálhatni e hazában, s ezen bizodalmat ébresztő viseleten és eljáráson kivül egy nagy igazság van még, melyre e hon mostani körülményiben országos férfiaink eléggé nem figyelmezhetnek, s

ezen igazság a következő szavakban van kifejezve: „A törvényhozónak a népek alkotmányához csak reszelővel szabad nyúlni soha fejszével. Módosítsa azt úgy, hogy az emberek tökéletesedésére s boldogságára mindinkább alkalmassá váljék: de mikor ezt munkálja, ne feledje, hogy az életet elveheti, de nem adhatja; pedig az élet talán épen azon organumok valamelyikében fekszik, melyeket változtatni akar vagy megszüntetni". (La legislateur ne doit toucher à la constitution d'un peuple qu'avec la lime, jamais avec la hache. Il doit la modifier de manière à la rendre toujours plus propre au perfectionnement etau bonheur des hommes, mais en y travaillant, il ne doit jamais oublier, qu'il peut oter la vie mais qu'il ne peut pas la rendre, or cette vie est peutétre attachèe à quelqu'un des organes qu'il veut corriger ou supprimer. Etudes sur les constitutions des peuples libres, par Sismondi. Introduction, page 25.

Függelék.

Néhány szó a *Hitel*, *Taglalat* és *Világ* ügyében.

ELŐSZÓ.

A Hitel, mint szerzője is helyesen mondja a Világ V-ik lapján, rövid üdő alatt sok fejtegetésre, gondolatcserére és fontolgatásra nyújtott alkalmat. Egy részrül a fontos és literaturánkban addig új tárgy, más részrül a szerző nagy mértékben vonták arra a közönség figyelmét; az irásmód csípőssége s a munka tartalma pedig, annak részint honi nyelven, részint német fordításban olvasását, mind itthon, mind kivált a szomszédban, azokkal is megkedvelteték, kik különben nem igen ügyelnek arra, mi magyarúl iródott. Mivel a Hitelt számosan szerzék meg és olvasák, természetes a vélemények különbsége becsérűl; de méltán csudálkozást érdemel s tán sajnálni is lehet a közértelmesség terjedése tekintetiben, hogy az ennyire érdeklő tárgyrúli vélemények közzül, prés által a közönség elibe csak néhányan terjesztettek. A Taglalat szerzője gondolatjait és észrevételeit a Hitelrül, egy egész külön könyvbe foglalva, néhány hónapokkal ennek megjelente után, közrebocsátá. Bátran kivánta ebben a Hitelt taglalni és egyenes szívűen, elébb a munka egészére, azután részletjeire nézve, valamint reája olvasás közben az olvasottak hatának, hol a szerzővel egyetértve, hol irói érdemeit megismérve, hol őt czáfolva és néha példája szerint festelések között is, a Hitel szerzőjének polgári érdemei iránt mindég valódi becsüléssel viseltetvén, előadni észrevételeit. Megfelelt-e a czélnak s a közönség várakozásának? az nem ide tartozik; elég, hogy a Hitel szerzője szép reményeinek, melyeket Világja XIV. lapján említ, teljességgel meg nem felelt, s mert (Világ, XV. lap) alig ismerhetett, szegény, elfacsart, ferdén bonczolt, visszásan szeldelt, fonákul magyarázott Hitelére, szükségesnek tartá (Világ, lap XVI.) Hitele néhany helyeit, melyek elég sötétek valának úgy is, és azon eszközléseire, melyek a Hitelben nincsenek ugyan említve, de a Taglalatban mellékesen még is érintetnek, egy kis világot terjeszteni. E czélbul

és azon kivül, mert a Taglalatban előforduló helytelen hiedelmeket és állításokat a hon előmenetelének s további fáradozásainak utjában állni gondolta, (Világ III. lap.) új munkát adott ki e czímmel: Világ vagy is felvilágosító töredékek, hiba s előítélet eligazítására.

Megdöbbenve tapasztaltuk ennek elolvastakor, mint vevé a Világ szerzője a Taglalat némely helyeit személyes megtámadásoknak, s még inkább fájlaltuk, midőn a védelmet a képzelt támadásokhoz nem találtuk alkalmaztatva, sőt a Világban sok olyasokat is lelénk, melyek az igazságos védelem körein túl terjednek, és így felszólalásunkat már csak mint hazafiakét is megkivánhatják.

Nem fogunk ezen munkácskában bémenni azon tárgyak velejébe, melyek fejtegetésének a Hitel, Taglalats egy részben a Világ is szánva vagynak. A Hitelrül s Taglalatrúl már csak összehasonlítás által is lehet némiképen itélni; mi jó és rossz van a Világban, mely nem csak új munka, hanem a Taglalat kritikája egyszersmind, azt alkalmasint az üdő fejtendi ki és hozandja tisztába. Minket nemcsak a szerénység hátráltat férjfi korunk zsengéjében s a polgári élet mintegy küszöbén az érintett munkákban foglalt sok és oly fontos kérdések vizsgálatjába birákképen béereszkedni, hanem azon tekintet is, mivel megeshetnék, hogy az ennyire különböző tárgyakra nézve, hármunknak véleményei, helylyel-helylyel egymással sem férnének meg. Közös azonban mindhármunk keblével azon érzés, mely ezen lapok irására indít, s ezeknek közrebocsátásával eddig sem késünk vala, ha egy részrűl magának a vastag könyvnek elolvasása sok üdőbe nem került, más részrűl pedig az, hogy egymástúl távol lakunk, a többszöri közléseket és értekeződéseket szükségessé nem tette, és így a munkácska korábbi megjelentét nem hátrálta volna.

Röviden csak azt fogjuk ezen sorokban kifejteni igyekezni, hogy a Világ szerzője túl ment az igazságos védelem határain s e czélbúl a Világnak azon helyeit főkép felfogni és a Taglalat, vagy a mennyire szükség a Hitel helyeivel is összehasonlítani, melyek a Világban a vélt támadásokra védelem gyanánt állnak. Ha elérjük czélunkat, talán magátúl a szerzőtűl is köszönetet érdemlünk, a munka salakjának a hasznostúl legalább egy részbeli különválasztásáért.

Nem a Világ szerzőjéhez, de a közönséghez intézzük ezen lapokat; mert ezen egész ügy, ennek itélőszéke elibe tartozik.

Reményljük nem fog a Világ szerzője csudálkozni felszólalásunkon, ha munkája XXIX. lapjára tekint, hol bennünket dicsérő szavaiért ezennel a közönség előtt nyilvánosítjuk köszönetünket, de épen mert ilyen hazafitúl jöttek azok, a felszólítást nékünk azért is még erősebben parancsolák, mert azokra érdemetlenekké tartanók magunkat, ha a Világ szerzője védelmezi túlmenéseit, csak mint emberek s magyarok, és nem mint magzatok is érzenők.

Reményljük nem fogja a Világ szerzője azon elveknek, melyeken szerinte (Világ, lap XXX.) még most nálunk a kritikának indulni kellene, csak önmagára alkalmaztatását ezentúl is megkivánni, a magyar közönség pedig, úgy hiszszük igazságos tekintetre érdemesítendi azon indító okokat, melyek a jelen sorokat szülék, s meg fog győzettetni arrúl, hogy mindenhol figyelmeztünk azon kiméletekre, melyekkel az ifjabbnak az üdősebb s tapasztaltabbrúl, és különösen arrúl, kinek a hon sokkal tartozik, s kitül még sokat várhat, illő mindég és így még akkor is emlékezni, midőn a fiúi szeretet s hála talán a tüzesebb kifakadásnak is mentségéűl szolgálhatna.

I.

Mindenek előtt szükséges itt a Világ azon helyeit előhozni, melyek annak előszavában állnak, s magának a munkában utóbbi szavaival egybevetve kitüntetik, mi nagy mértékben esett a Világ szerzője maga azon hibába, melylyel a XXIII. lapon ekép „Benned a becsületes ember minden lapon megvívni látszik az indulatos iróval," a taglalót vádolja. — A XX. lapon több más dicséretek között e következővel is méltóztatik taglalóját megtisztelni: „Ő tört kevés magához hasonlókkal nekünk ifjabbaknak utat, sikeresebben fáradhatni a közjóért" — a XXII. lapon pedig ez áll: „Te csak messzirűl ballagva utánam nézed tévedésimet, hullongásimat s kárhoztatsz. Menj elől Te s törj utat, hol eddig még szinte ösvény sem volt" sat. és azután: „meg fogom én ismerni becsületes szándékodat s bizony szavaidat nem facsarandom el, s honfiaid előtt gyanúszinessé s gyűlöletessé nem teendlek." A XX. lapon ezen vallomást teszi a taglalóról: „bennem a nagyra becsült Gróf, bármily kemény itéletet hozna is rólam, minden időben igaz tisztelőjét találandja, mert rendületlenül hiszem szándéka tisztaságát."

Ezen vallomások után, várni lehete, hogy a Taglalat szerzőjét honfiai előtt sem gyűlöletessé, sem gyanúszínessé nem teendi, a mi még azon okbúl is reménylhető vala, mert a XXI. lapon ehez ilyen megszólítást intéz: „hogy te és én megint teljesen megbékülendünk a világ által, de világ előtt is, azon egy cseppet sem kételkedem." Az ezekből folyó szép reménysejdítések méltán épen olyan édes nyugalomba ringathattak volna akárkit is, mint az volt, mely a Világ XIV. lapján érintetik, ha a megbékülés említése az indulatos feleletet már előre nem gyaníttatja, s e gyanúságot a tapasztalás nem igazolja vala. — De térjünk által magához ezen munkácska tárgyához.

A XXXI. lapon ezen szavai a Hitelnek: „a meg nem romlott magyar nem azokat veszi például, kik azt vélik, hogy

hazafiúi tett, urunk megbántása“ melyek ellen a taglaló 18. lapján kelt ki, magyaráztatnak. A Világ szerzője annak megmutatására, hogy nem a hely homályában fekszik a Taglalatban adott magyarázatnak oka, hanem egyebütt, így szólt a XXXIII. lapon: „De miután mindkét fordítóm Paziazi Úr, és még Vojdisek Úr is, igen jól fogák fel és úgy tevék ki állításomat, mint azt én gondoltam, természetes következés, hogy félremagyarázásod vagy elcsikarásod oka, nem a hely homályosságában fekszik; s hol egyebütt? azt itt nem akarom feszegetni.“ Felhozza ezután erősségűl és világosságúl a kérdéses hely német fordítását ezen szavaktúl kisértetve; „németűl teszem ki, hogy megértsed“ s állításának támaszául egy grammatikai törvényre is hivatkozik, végtére így szólván: „Magyarázza Hitelem ezen helyeit nem a Te szándékod, hanem a józan Logika szabásai szerint akárki“ stb.

Ezekre szükség megjegyezni: a Világ szerzője abbul, hogy Hitele fordítói úgy tevék ki németben ezen állításait, mint azokat ő gondolta, a józan logika szabásai szerint teljességgel nem következtetheti, hogy azon magyarázatnak, melyet a taglaló ád, oka egyebütt fekszik és nem a hely homályában, de csupán azt húzhatja ki, hogy a fordítók úgy érték a Hitel ezen szavait, mint önmaga, a taglaló pedig nem úgy érté, a min magának szerzőjöknek sem kellene talán csudálkozni, ki Világja XVI. lapján megvallja, hogy Hitelében sötét helyek is találkoznak, melyek közé, ha bár helyes és bizonyos lenne is mindenkor az előhozott grammatikai törvény, nem méltán lehet-e a Hitel idézett helyét számlálni, ennek elitélését bátran magyarul már régen jól tudó olvasóinkra bizzuk s azt kérdjük, ha volna valaki kinek e szavakat: „Der unverderbte Ungar — — — nimmt sich nicht jene zum Muster, die da glauben eine patriotische Handlung verletze unsern Herrn“ magyarra kellene fordítani a nélkül, hogy a Hitelt olvasta volna, ugyan adhatná-e ezen szavakat így: „a meg nem romlott magyar nem azokat veszi például, kik azt vélik, hogy hazafiúi tett, Urunk megbántása“? S ha így adná, nem lehetne-e azt mondani, hogy homályosan adá? Ezen szavaknak értelme között: „kik azt vélik, hogy a hazafiúi tett, Urunk megbántása“ és a következőké között: „kik azt vélik, hogy a hazafiúi tett, Urunk megbántása“ vagy „kik azt vélik, hogy hazafiúi tett, Urunkat megbántja“, igen nagy a különbség.

A Világ szerzőjének okoskodása, ha XXXIII. és XXXIV. lapjait fontoljuk, ebben áll: P. és V. úgy fogták fel az én szavaimat és úgy fordították németre, mint én értettem, tehát az én szavaim nem homályosak s mivel D. ezeket másképp értette mint P. és V., tehát a D. magyarázata ráfogás, elcsikarás, elfacsarás és a D. magyarázatának oka nem a hely homályában fekszik, de másutt, a mit nem fogok itt feszegetni. — Hogy ily logikátlan világosságot terjeszt a Világ czimű munka a Hitel ezen sötét helyére s hogy ezt a szerző józan logika szerint kivánja magyarázatni, azt nem lehet eléggé sajnálni, mert épen logikai feltaglalásából okoskodásainak tűnik ki, hogy itt azokban józan logika nem létez.

Nem foly a szerző fentebbi előzményeibül az, a mit azokbúl következtet, mert lehet valamely hely homályos, mind a mellett, hogy P. és V. azt úgy értették, mint a hely szerzője, valamint lehetne az világos, ha P. és V. azt másképp értették volna is. Például, ha nemcsak D., de még E. és F. is úgy értették volna a Hitel ezen helyét mint D., mondhatná-e azért a részrehajlatlan olvasó, tegyük fel K., hogy P. és V. a szavak értelmét akarva elcsikarták? Igazsággal bizonyosan nem mondhatná, és ha Sz. fogytig azt állítaná is, csak azt volna K. kénytelen megvallani, hogy P. és V. a Hitel ezen helyét másképp érték mint D. E. F. Épen így nem állíthatja a józan logika szabásai szerint a Világ szerzője, hogy D. a Hitel ezen szavait akarva elcsikarta, mert P. és V. ezeket úgy fordíták németre, mint ő érté, és pedig azon okbúl sem állíthatja, mert nem tudja bebizonyítani; vagy ha képes, úgy minek mystificálja az olvasót, ezeket mondván: „félremagyarázásod vagy elcsikarásod oka nem a hely homályosságában fekszik, s hol egyebütt? azt itt nem akarom feszegetni,“ midőn ugyan itt ezen szavak által: „magyarázza Hitelem ezen helyeit nem a Te szándékod, de a józan logika szabásai szerint akárki“ azon gyanút láttatja, mintha a taglaló szántszándékkal más mint a szerző által beléjök öntött értelemben kivánta volna a Hitel kérdéses szavait venni? Mind ezen logikátlan okoskodások mellett, szükséges volt-e a grammatikai törvényt előhozni, annak megmutatására, hogy ezt a taglaló nem tudta és azután mégis azon gyanút gerjeszteni, mintha azon magyarázat, melyet ez ád, szántszándékos elcsikarás volna? nem volt-e elég a tudatlanság be nem bizonyított vádja, s megkivánta-e az igazságos védelem, hogy erre a szándékos félremagyarázat gyanúját is halmozzuk? Mint egyezik ez meg azon nyilatkoztatással „honfiaid előtt gyanúszinessé nem teendlek“? S ki hiszi el a Világ szerzőjének, hogy minden gyarló ember sorsához ragadt indulatossága lehetőleg lecsillapult“? Bizony senki. S ki fog kételkedni azon, hogy az igazság érzete képes lett volna ezt még sokkal inkább lecsillapitani? Bizony senki.

Azon szavakra, melyek a kérdéses hely német magyarázatát kisérik és igy hangzanak: „németül teszem ki, hogy megértsed“; azon megjegyzést teszszük, melyet tanácsképen a Világ irója, mint okos ember a gyengébbektül is békével hallhat, tudniillik: ha a szerző világosan írt vala, úgy magyar könyvének e helyét német nyelven magyarázgatni annak ki magyarúl tud, nem lett volna szükséges.

II.

A XXXVII. lapon ezt olvassuk: „Oh, jobban tudtam volna én a Hitelt recenseálni Barátom, más hézagokat látok én abban, melyek szemeid előtt elvonulának, s fogom is recenseálni s jobb rendbe hozni, egy cseppet se félj, s tenném már most is, ha kisded Pesti intézeteinket sárral nem hajigáltad volna, mert, hogy személyemet megtámadád fel se venném. Olyan mint Te nem bánthat meg érzékenyűl, azért karczolatid, vágásid, szurdalásid nem is fájnak annyira, hogy azokat a közjóért nem tudnám eltűrni békével.“ — A mi ezen idézett szavak elsőjét illeti, egy cseppet se kételkedünk az azokban mondottakrúl, s talán a taglaló sem arrúl, hogy a szerző Hitelét jobb rendbe fogja hozni; mi azonban azt véljük, jó lett volna a Hitelben készakarva és szám nélkül (Világ IX. lap) hagyott hézagok kipótlása tekintetében is, ha a szerző a hézagok betöltésére készülő 20—30 kis kötetet Világja előtt bocsátja vala világ elibe, mert ezek deríthettek volna ám a Hitel sötét helyeire valódi fényt és világosságot, s ezen módon a Hitellel együtt 21 vagy 31 kötetekben talán egy oly tökéletes munkát bir vala a közönség a Hitelrűl s több effélékrűl, melynek sem megtámadására a kritika azontúl rést ugyan nem talált, sem felvilágosítására a szerzőnek többé szüksége nem lett volna. Egyébiránt ha készakarva hagyá ezen hézagokat a szerző, nagyon természetesnek találhatja, hogy ezeket taglalója észrevevé, a munka hiányinak tekinté, sőt azokrúl szólni is bátorkodék, mert ez, még akkor, midőn a Taglalat készült, nem tudhatta, hogy e hézagok 20—30 kis kötettel fognak betöltetni. Egy munkának hézagjai, bizonyosan nem egyebek mint hiányok, és így kritika alá tartoznak, mely csupán a jelenre terjeszkedvén ki, jó reménység fejébe nem szokott hallgatni, bár mint hidjen is az igéreteknek; — birálgathatta tehát a Hitelt a taglaló azért, mert a robot dézma sat. megszüneséről szólván a kárpótlásrúl mélyen hallgatott, valamint nem ok nélkül kritizáltatnék az, ki a belső kereskedés elébbvitelének módjait hazánkban, fejtegetvén, egy szót sem szólna utakról, vízcsatornákrúl, sat.; szabad legyen ezt itt Montesquieu állításával épen nem ellenkezőleg, a Világ 136. és 137. lapjaira, mellékesen, s azon hozzáadással megjegyeznünk, hogy azt sem tudhatta és nem is nyomozta a taglaló, robot és dézma megváltásrúl Nagy-Czenk nevű mezővárosával tanácskozott-e a szerző, vagy azokat minden megváltás nélkül ingyen oda engedte-e? erre semmi gondja sem vala a taglalónak, s azon kérdést sem teheté a Hitel nagy érdemű szerzőjének, mely a Világ 137. lapján áll, mert akkor, midőn a Taglalat jó formán készüle, a Hitel szerzője, néhány hív bajtársaival, egy idő-törlötte minta szerint

hazánk fővárosában épült vizi-házra lépve, (Világ lap XII.) úszott a hatalmas Dunán, szenvedett és tapasztalt. De ha bár tette volna is azon kérdést, ez mind a mellett a dolog fekvését nem változtatja, s a taglaló a Hitelt csupán mint munkát tekintvén ezen hiányrúl nem hallgathat vala, mert a részrehajlatlan kritikusi tiszt, a személyes barátságot a bírálandó munkára nézve kizárja; egyébiránt mi haszna lett volna a kérdésnek, midőn már most a Világ által tudjuk, hogy hézagok a Hitelben, és így talán ez is, készakarva hagyattattak?

Mi magát a sárral hajigálási vádat illeti, meg kell vallanunk, sehol se találtuk a kisded Pesti intézeteket — melyek alatt alkalmasint a nemzeti casino és lóverseny értődnek — sárral hajigáltatva a Taglalatban, sőt azt tapasztaltuk, hogy az nagyon keveset szól ezekrűl, 29. lapján egy levél áll, mely egy a casino nagy palotájában adatott bálrul szólván, véleményét nem magárul a casinórul mint intézetrűl, hanem az abban tartott tánczmulatság fényességérűl, és a Hitelben adott többszöri példák szerint, senkit nem nevezve, némely személyekrűl egyátaljában mondja ki; de ezen levél tartalmát nem lehet a taglaló véleményi vallomásának venni, mert 27. és 28. lapján álló soraiban a levélíró véleményét menthetőnek mondja ugyan, de helyben nem hagyta, és így nem lehet azt mondani, hogy a levelet önvéleményének idegen organum által leendő kijelentése végett hozta volna elő, amint ezt a Világ szerzője a taglalórúl, — ki önvéleményét maga és nem mások által szokta mindég kimondani — 379. lapján állítani méltóztatik. Miért hozta légyen elő a Taglalat szerzője ezen levelet, az már magukból a 27. és 28. lapon ezen levélre tett jegyzésekbűl is világos. — A levélírónak szabadszólás jussán kimondott véleménye, meg lehet sérté a Világ szerzőjét, meg lehet sérte másokat is, a mit nem lehet eléggé fájlalni, valamint sajnálni azoknak érzelgősségét (Sentimentalität) kiket ezen levél képes vala elszomorítani; egyébiránt nyújta ezeknek a becsületes szándék, tiszta lelkiismeretbűl eredő indulat sat. bő és valódi vígasztalást (Világ lap 380); de semmi sem adhata a Világ szerzőjének just alaptalan vádat, hajigálni a más véleménye miatt arra, ki ezen véleményt helyben nem hagyá, s kinek nincs semmi oka egy oly intézetet gyalázni, melynek fentartásához maga is járul. Véleményünket a levélről kimondani nem ide tartozik, erről tehát hallgatunk.

Lovakrúl s lóversenyrűl keveset, nevezetesen pedig 71. 127. és 84. lapjain szól a taglaló, de nem tarthatunk attul, hogy lehessen valaki a Világ szerzőjén kívűl, ki szavait sárral hajigálásoknak vegye, mert a 71. lapon csupán kételkedését nyilatkoztatja a felett, többet győz-e egy jó ángoly ló, hasonló rossz tartás mellett 5—6 napi strapácziában, mint egy jó magyar vagy kozák ló. Ez kételkedés és nem sárral hajigálás. — 127. és 128. lapján ezt mondja a taglaló: a pesti lóverseny nem kevés summákat hoz be némely ügyes embereknek, valamint több aranyocskát

csal ki, némely ügyetlen, fiatal, tapasztalatlan és majmoló urficskák zsebeibűl.“ Senki ezen szavakat oda nem magyarázhatja, mintha a taglaló a Pesti lóversenyt csaló intézetnek akarta volna nevezni, mert a legjobb intézetrűl is, hol pénzt nyerni, vagy veszteni lehet, bátran elmondhatja akárki, hogy az ügyetlen zsebeibűl pénzt csalt ki; mely szavak bizonyosan nem azt teszik, hogy az intézet, hanem csak azt, hogy az ügyetlenség csalt ki pénzt az ügyetlen zsebeibűl, valamint azon állítás is, hogy a lóverseny némely ügyes embereknek nem kevés summákat hoz be, teljességgel nem sárral hajigálás. — A Taglalat 84. lapjának ezen szavaiban: „de elfelejtette megjegyezni, mikép fordul elő az is minden pillantatban, hogy ennek vagy annak, emez vagy amaz tárgyban olyan az esze, mint a nyulfark, vagy mint az ánglus lóé, másban pedig oly hosszú, mint az Andalusiai méné, mint p. o. azt vallotta magárúl Montesquieu, hogy soha se tudott speculatió által magának egy fillért se szerezni, más pedig százankint tud nyerni aranyokat p. o. a „lóversenyzésben“ az igazságos és részrehajlatlan olvasó sem a szerzőt sértetve, sem a lóversenyt sárral hajigáltatva nem láthatja, és így az által, hogy a XXV. lapon az itt most említett nyúlfarkú-eszűséget magára veszi, nagy és sajnálkozásra méltó izgathatóságot bizonyít a Világ szerzője és értésére adja az olvasónak, hogy azt mi a taglaló által a száz aranyonkint való nyerésrűl mondódott, magára irányozottnak gondolja, de nem fogja őt arrúl meggyőzhetni, hogy a nyúlfarkú-eszűséget a Hitel szerzőjérűl kivánta volna a taglaló értetni. Ezek szerint a sárral hajigálási vád a találmányok sorába tartozik és visszapattan arra, ki azt terjeszté; a mi pedig a felyebb a XXXVII. laprúl idézett szavak végső pontját nézi, hogy t. i. olyan ember mint a taglaló a Világ szerzőjét meg nem bánthatja érzékenyül, ez azon értelemben véve, hogy taglaló barátjait szántszándékkal sérteni nem képes, hanem inkább védelmezni hajlandó, valóban igaz s nem is gondolhatjuk, hogy másban vette légyen a Világ szerzője, mert kétségkivűl ismeri Lafontainenak ezen gőgfestő szép sorait.

Dame fourmie trouva le ciron trop petit,
Se croyant pour elle un colosse.
(Hangya dáma mérvén kolosszát öntestének,
A levelészt tartja nagyon piczinkének.)

III.

A 44. és 45. lapon az „Ön- és körülmény-ismereti töredékek“ szakaszában hosszas mendemondák vannak előhordva, melyeket olvasván nem lehet nem sajnálni, hogy a szerző Világja ezen szakaszának legalább e sorait — Hitele ajáhlatját a közönségesebb lelkű asszonyokra illesztvén — a hazánkban is, csak úgy mint másutt, mendemondákat hallani s koholni igen szerető kávénénikékhez nem intézte, mert ezeknek, úgy hiszszük, nagyobb gyönyörűséget okoz vala az effélékkel, mint jóakaróinak. Ezen mendemondákat (melyek közül csak példa gyanánt fogunk egykettőt említeni) úgy adja elő a szerző, mint olyanokat, melyeknek igaz volta felől kételkedik, úgy látszik azonban, mód nélkül sajnálja, hogy kételkednie kell, mert okait nagyon epesárosan adja elő, a többek között ezt mondván: „azért gondolnálak kemény földes úrnak, mert jobbágyid mindig panaszban állnak ellened s Te közöttük, mint rebesgetik, nem a legnagyobb bátorságban?“ Ezekre azon rövid, de bebizonyítható megjegyzést teszszük, hogy t. i. ezek valódi rágalmak. — Kár, hogy a szerző azon okok közé, melyektűl vezéreltetvén a mendemondáknak nem ád hitelt, újra alkalmasint a taglaló rosszakaróitól elhintett mendemondákbúl vett rágalmat kever. A többi pletyka-félével az olvasó üdejét lopni újra nem akarjuk s ámbár nem szeretünk citálni, mert már most citatióra citatióval lehet felelni, még is nem állhatjuk meg. hogy Tacitussal ezt ne mondjuk: Spreta exolescunt.

Noha elég csudálatos, a szerző azon mendemondákat, melyeket maga sem tart hitelre méltóknak, mind e mellett az olvasóval nyomtatásban miért kivánta közleni, — azt képzelvén, hogy ama világszerte ismeretes rhetoricai figura, melynél fogva a legcsipősebb dolgokat ellenségünk szemébe védelme gyanánt mondjuk, just adhat a barátság szine alatt becsület-sértő vádakkal előállani — és noha nem igen foghatjuk meg, miért sietett annyira azokat német nyelven a külfölddel is megismértetni, nézzük azonban közelebbrül, a szerzőt azoknak előhozására mi indíthatta.

A 46. lapon a Taglalat 117. lapján álló ezen sorokat idézi: „a minden oldalú iró — — — meggondolja, hogy azért, mert valamely nőtelen ember, ki sok atyjárúl reá maradt jövedelemmel kérkedhetik, könnyen tehet áldozatokat, midőn más gyermekes ember a legjobb akarattal sem tehet,“ — továbbá ezeket a 169. laprúl: „kevés gyengéded érzést mutat az, a hatalmasabb és tehetősebb részérűl, midőn közönségesen elegendő kárpótlás nélkül áldozatokat javasol, mert ami neki könnyű, az másnak igen nehéz sőt végbevihetetlen is lehet. Ha ezt nőtelen ember teszi, még kisebb a gyengéded érzés“ — végtére pedig a 119. laprúl: „ha a szerző nem látja a különbséget“ (Gallia és honunk között) „bizony kár volt utaznia.“ Mindezekben a szerző mendemondákat látván, a fentebbiek előhozásával ezeket mintegy viszonozni kivánta. Szeget szeggel, mendemondát mendemondával. De lehet-e tagadni, hogy az, ki a robot, dézsma stb. megszűnésérűl szól, a kárpótlásrúl pedig hallgat, közönséges áldozatokat javallónak méltán mondatik? A Taglalat idézett szavai úgy mint előadatnak igazak, s azokat a Világ nem czáfolá meg, az által sem, hogy a Taglalat 117. lapján mondottakat a Világ szerzője magára vévén, még az atyjárúl maradt sok jövedelmet

is, az ellene felhozott mendemondák sorába iktatta és ekkép ezen állítást, melyet a 204. lapon maga hoz elő: „il n'y a que les verités qui blessent," (csak az igazságok szoktak sérteni) igazolta. — Majdnem ezek illenek a Taglalat 169. lapján idézettekre is. Ki tehet róla, hogy a Hitel kárpótlásrúl nem szóllott? s mendemonda-e a szerző nőtelensége? vagy nem bizonyos-e, hogy ő hatalmasabb és tehetősebb sokaknál azok közűl, kik áldozatokat tenni kényteleníttetnének, ha a dézma, robot s a t. nem a Világ de a Hitel szerint megszünne? s nem méltán mondhatá-e a taglaló, hogy az, ki ily áldozatokat javasol, kevés gyengéded érzést mutat, midőn maga a szerző, Világja 135. lapján a robot, dézma, s t. e. kárpótlásnélküli eltörlését a legnagyobb s szinte mennyekbe kiáltó igazságtalanságnak nevezi? — Nem látjuk által minek idézte a Taglalat ezen szavait: „ha nem látja a szerző a különbséget (Gallia és honunk között) bizony kár volt utaznia"? Ezeknek felvilágosítására tekintsen az olvasó a Hitel 104. és a Taglalat 119. lapjára s észre fogja venni a taglaló szavainak értelmét, mely ebben áll: a ki oly felületesen tekinté Galliát, hogy a honunk és e közötti különbséget nem látja, annak kár volt Galliában utaznia. Alkalmazható-e ez a Világ szerzőjére vagy sem? az nem ide tartozik, annyi azonban bizonyos, hogy nem alapúl mendemondán; mert a szerző maga se tagadja, hogy utazott Galliában. — Hol van hát ezekben a mendemonda? s micsoda mendemondákat akart a szerző mendemondák felkaparásával, és másoktúl hallott rágalmak előhozásával viszonozni?

„Nincs nagyobb vétek, mint másokat oktatni, ahoz megkívántató tudomány nélkül." Világ lap 142. Igaz s aranybetűket érdemlő szavak, melyeket mindeneknek követni kellene, kivált pedig annak, ki azokat írá; és így nagy következetlenség nyomban ezek után így szólni a taglalóhoz: „valóban rendetlenűl vitt, Ten, idomzólag kis körű dolgaidnál fogva itélve, nem is hihető, hogy az ország legszövevényesb tárgyát t. i. a pénzbelit practice jól tudnád elintézni." A Hitel szerzőjének a taglaló dolgairól világos és bizonyos ismeretei nincsenek, és így megkivántató tudománya sincs, jobb lett volna tehát azokrúl nem szólnia, valamint ugyanazon okbúl a 143. és 144. lapokon látható és a taglalóhoz intézett tanácsok is felesleg valók, köszönetet pedig csak úgy érdemelnének, ha jó szándékbúl fakadva kevésbbé epésen adatnának elő. Egyébiránt már csak azért sem akarunk ezekbe mélyebben ereszkedni, mert ámbár mi tudjuk leginkább mennyi hálával tartozunk a taglalónak gazdasági és gazdálkodási fáradozásaiért is, mindazáltal érezzük mind azt, hogy ezek a közönséget nem érdeklik, mind azt is, hogy Atyánk szerénységét pirítaná hálánk valódi okainak előhozása, a Világ szerzőjét pedig talán megszomoríthatná, ha megmutatnók, hogy a taglaló, körülményei idomzatja szerint, a Világ szerzőjénél többet szerzett, és így ennek leczkéi nincsenek helyökön.

Következik az „Ész és Szív" cz. szakasz, mely a 284. lapon kezdődik és melynél nincs az egész Világban mérgesebb. Itt a többek közt így szól taglalójához: „Hogy pedig csalás lappang egész munkád alatt — — — — arrúl ítéljen maga a részre hajlatlan olvasó, kit az egész Taglalatra — — — — idézek". 288. lap. — A 122. lapon azt mondja a szerző: „mindent, a mit a Hitelben állíték vagy itt állítok", kész vagyok legkörülállásosabban be is bizonyítani, ha kivántatik" — mely igéretét itt teljesíteni akarván, ámbár nem kivántatott, lapokat tölt bé a csalás megmutogatásával. Alapul azt veszi fel, hogy a Taglalat a Hitelben előforduló állításokat cursiv betűkkel terjeszti elő, mely betűkülönbség által a taglalóban maleversatiót nem is képzelő olvasó szinte elaltatik, és épen azért a cursiv betűknek sem többet sem kevesebbet mondani nem szabad, mint a mennyi a taglalandó munkában van, következőleg az, ki cursiv betűkkel többet vagy kevesebbet mond, nem csak az ideákat facsarja el, de az állításokat meg is hamisítja. Ezeket állítja a szerző 286. és 287. lapjain.

Ezen okoskodásban már maga az alap is gyenge, mert igaz ugyan, hogy a Taglalat a Hitelben előforduló állításokat cursiv betűkkel terjeszti elő, de más részrűl az is tagadhatatlan, hogy nem mindig és mindenütt idézi a Hitel szavait szórul szóra, és így a betűkülönbség által a figyelmes olvasó nem altatik el. Nem tudjuk micsoda kútfőből meríti a szerző azon törvényt, mely szerint cursiv betűkkel nem volna szabad többet vagy kevesebbet mondani, mint a mennyi a taglalandó munkában van. A Taglalat igen sok helyen, p. o. a 14. és 19. 46. lapokon a Hitelbéli állításokat nem szórul-szóra, de úgy mint felfogá, adja cursiv betűkkel, gyakran pedig olyanokat is cursiv betűkkel terjeszt elő, melyek a Hitelben nincsenek p. o. a 17. lapon, — egyébiránt a taglaló a Világ szerzőjének ezen törvényét sem nem tudja, sem annak tartására nézve magát meg nem kötötte, és ámbár nem lehet tagadni, hogy a citált helyeknek cursiv betűkkel előterjesztése és az ebbeli pontosság — melyben azonban a szedőnek s korrektornak sok része van — a dolog világosságára nézve soha sem ártalmas, de azért még sem lehet azt állítani, hogy az, ki cursiv betűkkel többet vagy kevesebbet mond nem csak az ideákat elfacsarja, hanem az állításokat meg is hamisítja; mert ebbül az következnék, hogy az, ki sem többet sem kevesebbet nem mond cursiv betűkkel, mint a mennyi a taglalandó munkában van, sem az ideákat nem facsarja el, sem az állításokat meg nem hamisítja, ez pedig képtelenség, mert azon eset gyakran előfordulhat, hogy a citált helyek igen pontos előterjesztése mellett, még is mind a kettő megtörténik. E szerint a taglalandó könyvet cursiv betűkkel lenyomtattatni in fracto s úgy adni elő azután észrevételeit, talán legtanácsosabb, a legjobb taglaló pedig az volna, ki mindég cursiv betűkkel citál, s ezt ugyan csak pontosan cselekszi. Így

a taglalónak meg kellene ismérni, hogy a Világ szerzője — ki mindég igen jól citál cursiv betűkkel, a miben szinte sok része van a szedőnek, korrektornak — egy állítást sem facsart el, mely a Taglalatban előfordúl, a mit lehetetlen állítani, sőt az ellenkezőt még bővebben is bébizonyítani talán könnyű volna. Az elfacsarás alatt azonban, mi csupán az ideáknak oly felfogását értjük, mely nem egyez szerzőjöknek értelmével, de az ilyen elfacsarás, melyet ezen értemény szerint akármely taglaló elkövethet, még nem hamisítás, nem maleversátió, valamint ezt a Világ szerzőjérűl sem akarjuk értetni. Nem cursiv betűktűl függ az ideák jól felfogása vagy elfacsarása, valamint nem minden taglalónál zárják ki a cursiv betűk az állítások meghamisítását vagy a maleversatiót. Ha a Világ szerzőjének okoskodása állna, úgy minden taglalt szerző, mihelyt a taglaló nem szórúlszóra adná valamely állítását, emezt idea-facsarónak s állításhamisítónak, maleversatornak méltán kiálthatná, a mi által a közértelmesség épen nem nevekednék, mert az ideák jól felfogása vagy felfogása nincs szükségképen mindég ugyan azon szavakhoz kötve, melyekkel valamely szerző él, — s a minek haszna sem volna, mert az ideák elfacsarásárúl még is csak azon olvasó itélhetne, ki mind a taglalt szerző, mind taglaló munkáit olvasta; ez az olvasó pedig a taglalt szerző lármájának bizonyosan nem adna vaktában hitelt, — kivált már most, midőn mint a Hitel 37. lapján áll „senki se hisz azért valamit, mert ez vagy amaz mondja“ — hanem összehasonlítván a pörös helyeket, és keveset ügyelvén szavakra vagy cursiv betűkre, a dolgot magát tekintené; ebbül pedig gyakran az következhetnék, hogy azon maleversatió s csalás, melylyel a taglalt szerző a taglalót vádolja, ki nem sülvén, az olvasó amazt vagy nagyon indulatosnak tartaná, vagy, ha például azt venné észre, hogy ez a taglalt szerző az Előszóban rendületlenül hiszi taglalója szándékának tisztaságát — később ugyan ezt csalással s maleversatióval vádolja, — utóbb pedig oly kegyes és el akarja hinni, hogy a taglaló sejdítlen hamisított, — legalább azt volna kénytelen megvallani, hogy ez a taglalt szerző védelmében nagyon következetlen.

Már ha a csalás bizonyságait tekintjük, igaz, hogy a taglaló a 64. lapon így citál: „a Magyar“, e helyett: „Most sok“ — de az értelem majd nem egyre megy, mert a „Sok“ alatt alkalmasint sok magyart értett a Hitel szerzője, a taglaló pedig azt gondolta, hogy ez nincs így, és azért mondta az idézett helyen ezeket: „azt kellene gondolni nálunk stb.“ a mit nem épen úgy mond vala meg, ha tévedésből a „most sok“ helyett, nem ezt tette volna: „a Magyar“. Kár volt azt, mi a taglaló részéről tévedésbül történt, a csalás bizonyságai közzé tenni, mert ezt nem lehet megmutatni s feltenni sem kellene arrúl, kinek rendületlenül hiszszük szándéka tisztaságát.

A mi a Taglalat 198. lapjárul a Világ 289. lapján idézetteket illeti, a cursiv betűk kérdésébe nem ereszkedünk.

Annyi bizonyos, hogy ezen szavak „úgy törűljük el minden büntető törvényeinket“ a Taglalat 198. és 199. lapjain nem cursiv, de közönséges betűkkel kinyomva állanak. Jól vagy rosszúl fogá-e fel a taglaló a Hitel 207. és 208. lapján álló sorokat, arrúl itéljen az olvasó, kit csupán arra figyelmeztetünk, hogy a Hitel 207. és 208. lapján ezek olvastatnak: „köz ember erkölcsiségét csak jobb értelme s nagyobb tehetsége emelheti fel.“ A Hitel, lehet mondani, elég vílágosan bébizonyítá, hogy a nagyobb tehetségnek általánosan véve talpköve jó hitelbéli rendszer, s e nélkül amaz nem eszközölhető: — hogy pedig a jobb értelem, a közértelmesség sem terjedhet sikerrel a közemberre, jobb nevelés nélkül, ennek javításához pedig több pénz kell; — több pénzt pedig jó hitelbeli rendszer, azaz hitel felállítása nélkül nem igen lehet előteremteni, az úgy tartjuk, magában is elég világos; — és így igaz, hogy a közember erkölcsiségét jobb értelme és nagyobb tehetsége emelheti fel, ezeket pedig hitel; — ebben nem akadt fel a taglaló, de azt nem tartá valónak, hogy csak jobb értelem és nagyobb tehetség emelheti a közember erkölcsiségét, és így közvetlenül csak hitel, mert azt gondolá, hogy ezt még más eszközök is emelhetik, p. o. a büntető törvényeknek czéljokkal valódi és helyes összehangzása. Ezen véleményben nem igen osztozik a Hitel szerzője, ki 208. lapján azt állítja: „hogy az akasztófa — — — — csak — — — — — — nemleges, de semmi — — — — — — igenleges hasznot nem hajt.“ A taglaló a fentebbiek szerint ezt nem ismérhette meg, mind azért, mert nem vélé sem a nagyobb tehetséget, sem a jobb értelmet a vétkek megelőzésére elegendőknek, mind pedig azért, mert igazaknak tartá a Hitel 186. lapjának e szavait: „az egész nemzetnek egymástúl oly igen különböző tagjait erény és büntetéstüli félelem tartja súlyegyenben.“ A Hitel szerzője tagadá ezen igenleges hasznot, azért mondta tehát a taglaló ezeket: „úgy törűljük el minden büntető törvényeinket,“ a mit bizonyosan nem mond vala úgy, ha a Hitel szerzője azt mondta volna, hogy a büntető törvényeknek inkább nemleges (negativus), mint igenleges (positivus) befolyásuk van az erkölcsiségre, mert ez áll; de az nem, hogy csak nemleges hasznuk van a büntető törvényeknek és így az akasztófának is: mert ezeknek hasznok igenleges. Ezek szerint valóban nem látjuk, hol keresi itt a Világ szerzője a csalást vagy hamisítást; valamint azt sem foghatjuk meg, mért teszi a taglalót honfiai előtt gyülöletessé, magát ez által mint lágyvelejű bolondot festve gondolván, a mit ez se nem tett, se tenni nem akart. Itt talán mi is azon kérdést tehetnők, mely annyiszor fordúl elő e szakaszban: „mi birta erre a Világ szerzőjét? a sziv-e vagy az ész?“

IV.

Nem szólunk a 291. lapon álló számvetési pörrűl, mert az nem ide tartozik, s által megyünk a 292. lapra, hol új hamisítási váddal áll elő. Nem említjük a cursiv betűket, mert azt tartjuk a fentebbiekbűl elég világos, az effélék mi keveset nyomnak, s csak arra kérjük az olvasót, tekintsen a Hitel 30. 31. 32. 64. lapjaira, melyeknek figyelmes olvasása után fogja elitélhetni, jól vagy rosszúl fogá-e fel a taglaló a Hitel szavait.

A szív és ész körülti okoskodásokról szinte hallgatunk, mert ezeknek vizsgálása sem tartozik czélunkhoz, s annak elitélését, valjon mind ezek, a Taglalat 174. lapjának e szavait: „ne szakítsuk el az erkölcsi világban egymáslól e két minéműséget, t. i. a szív jóságát és erejét, az ész taglalásaitól és felszámolatjaitól. Maga az ész is adhat ugyan szerencsét, de jó és erős szív nélkül soha sem adhat boldogságot“ — megczáfolták-e? szívvel s észszel biró olvasónkra bizzuk.

A Világ 308. lapjára csak ezeket jegyezzük meg: ha nem neveti is a szerző Hitelében, hogy a devalvatiót nagyba veszik, legalább nevethette volna, mert „a pénz úgy mint minden e tágas világon a legőszebb tapasztalás szerint iszonyú s előre nem látható phasisok alá van vetve,“ (Világ, 135. lap) és így nem kellene a devalvatiót nagyba venni, mert efféle phasisok a legőszebb tapasztalás szerint valók lévén, azoknak megjelenése, ha előre nem láttatik is, minden esetre igen természetes; azok tehát, kik nem tndják, hogy minden e tágas világon és így a pénz is iszonyú phasisok alá van vetve, és az efféle természetes és iszonyú phasisokat nagyba veszik, kaczajt méltán érdemelnének.

Nem igen láthatjuk által, miként neheztelhet az a Taglalat e szavaiért: „bár nem hiszem, hogy nem árt némelykor esze szíve érzeményeinek,“ ki a Világ 294. lapján így szól: „senki a szívrűl egyebet nem tud, mint hogy az egy sok inakbúl álló darab hús.“ Egyébiránt ha az olvasó a Taglalat 245. lapját egészen elolvassa, s vissza megy annak 28. lapjára, hol a szerző a maga szív és ész körűlti ideáit fejtegeti, által fogja látni, hogy a Taglalatbúl idézett szavak szerzőjök értelmében nem sértők, nem becsmérlők, valamint ezt azon szavak is bizonyítják, melyeket az idézettek után olvasunk, s hol a taglaló azt mondja, hogy a Hitel szerzőjét mindég becsülendi. Épen így meg fog győződni az olvasó, ha a Taglalat 181. lapján keresztül megy, hogy a Hitel szerzője Shylokhoz nem hasonlíttatik. Azt gondolni, hogy a taglalónak az fájt, egyéb semmi, hogy a Hitelben előforduló számos képmásolatokban itt-ott saját képére ismért, a Világ szerzőjének nem igen tanácsos, mert e szerint az ő nagy haragja arra mutatna, hogy a Taglalatban mindenütt a maga képét látta.

Mindezek után szükséges és védelemhez tartozó volt-e, a taglalót szívtelen öregnek, zavart eszűnek, időfárasztottnak, maleversatornak, csalónak stb. stb. hirdetni? mephistophelesi ügyességűnek nevezni? azt mondani, hogy az észt csak legtávolabbrúl sem sejdíti? És mind ezeket kihez? — Ahoz, kinek egy helyen rendületlenűl hiszi szándéka tisztaságát, — s kihez másutt meg így szól: „Olyan mint Te, nem bánthat — megérzékenyűl.“ És miért? — Egy pár cursiv betűkkel nyomtatott sorokért, és egy pár tréfás csipésért.

Elhallgatjuk azokat, melyek az egész könyvnek polemikai részébűl még ide tartoznának, részint, mert nem tartjuk az efféléket még több vesződségre méltóknak, részint mert olvasónk az eddigiekbűl is által látta, reménylyük, a Világ szerzőjének igazságos védelmen túl menéseit. — Mi azt gondoljuk, jó szívűnek, rossz szívűnek vagy eszűnek, tartja-e valamely egyes ember a taglalót, azon ő keveset törődik, noha az emberi szívet, nem tartja csupa darab húsnak, míg valaki él. Az, a mit egyes ember másrúl gondol, valami olyas subjectivum, hogy azon nem kellene felindúlni; más az, midőn valaki factumokat említ, akár magátúl, akár mendemondák után emlegesse azokat. A présszabadsága mellett iróhoz igen jól illik, szabadon kinyilatkoztatni gondolatjait, és nem ellenkezik szükségeskép gondolkozásával, a magátúl a Világ szerzőjétűl sem hitt rágalmak felkaparását is békével eltűrni, és ezen béketűrés által is megmutatni, hogy korához illő eléggé hideg vérrel bir.

Nem, bizonyosan nem fognak neheztelni a Világ szerzőjének egyenességéért hazafiai. A szabad emberek, a szabad szó baráti. Nem fognak neheztelni védelmezési túl menéseiért sem. Felejtetik az egyes hazafin ejtett sebeket, a sebesítő férfias érdemei; — felejtetik a taglalóval és velünk is. — Régen elfogadá a taglaló ezen kihivást: „Tegyen mindegyikünk, a mennyit tehet, honáért, földieiért!“ — s nem irigységet, de örömet érze, ha más és nem ő vala győztes.

Ha tudnánk, hogy a hon javát viszik elő azon sebek, melyeket taglalóján a Világ szerzője ejte, véteknek tartjuk vala e sorok közre bocsátását; de ezt, mint hazafiaknak szabad ugyan kívánnunk, de tudnunk nem lehet.

A hon előmenetelének útjában állnak-e, a Taglalat szerzőjének, szerinte a mostani kivihetőségekre alapuló hiedelmei és állításai, azt csak az üdő döntendi el, mely fedve előttünk. Adja Isten, hogy a Világ, a hon javát — s szerzője tehetőségi körét, a haza állandó közhasznára nézve, terjeszsze, tágítsa.

Ezzel szíves búcsút mondunk a nyájas olvasónak.

———

Jegyzetek a börtönrendszer ügyéről.

Minden büntetés különböző szempontok szerint vehető vizsgálat alá. E szempontok:

1. Az egyén megbüntetése a boszúnak egy neme a társadalom részéről.
2. Példa mások etrettentésére.
3. A gonosztevő visszariasztása.
4. A gonosztevőnek eltávolítása az emberi társaságból, melyre káros.
5. Megakadályozása annak, hogy a fegyencz gonoszabbá váljék.
6. Javítás, ha lehetséges.

A fogsági fenyíték és a büntetőtörvényhozás között általában többféle viszony áll fenn: pl. az elkülönítő és hallgató rendszer Angliában könnyen alkalmazható, a hol minden oly büntény, mely több mint három évi bezárást von maga után, számüzéssel fenyíttetik. (Minden kivétel e szabály alól nem rendszeres eljárás.) Hosszabb időre terjedő fogságnál e rendszer nagy nehézségekkel jár.

Nem elég a fegyenczet javítani — meg is kell büntetni.

A bünténynek nem szabad jogalapul szolgálni arra, hogy valaki a társadalom költségére éljen.

Ifjú gonosztevők fogságra vetésénél főczélnak kell lenni — a javításnak.

Eszmelánczolat, melynek segélyével szükségszerűleg az elkülönítő és hallgató rendszerhez juthatni:

Azon pillanattól fogva, a midőn a gondolkodó elmék a börtönrendszer kérdésével foglalkozni kezdenek, kikerülhetetlenül a következő három eredményhez jutnak el:

A fegyencznek elégséges táplálékban, egészséges lakásban s megfelelő ruházatban kell részesülnie.

Egyidejűleg meg kell szüntetni a testi fenyítést.

Végre gondoskodni kell vallás-erkölcsi oktatásáról.

Elérve ez eredményeket mindenki megütközéssel fogja tapasztalni, hogy a fegyházak egyre népesebbek lesznek és hogy ugyanazon személyek ismételve visszakerülnek.

Vizsgálódva könnyen rájuthatunk, hogy a fegyenczek mint ilyenek sokkal jobban érzik magukat mint a munkás osztályok nagy része, a kik igen gyakran — sőt nagy részök mindig — hijával vannak a fentebb említett kényelemnek.

Elkezdünk tehát a mi a ruházatot, életrendet stb. illeti a részletekben alkudozni; számításba veszszük a munkás életrendjét, scalaszerű beosztást teszünk s t. eff. — de még mindig eredménytelenül, mert:

1. az erkölcsös munkásnak állapota folytonos változásnak van alávetve, mig a fegyházban meghatározott rendszert kell követni;
2. a kényelemnek megszorításában, különösen a mi az élelmezést illeti, nem lehet a feltétlenül szükségesnek mértékére szorítkozni, holott épen a feltétlenülszükséges a munkásnál igen gyakran hiányzik.

Munkára fogjuk tehát a fegyenczeket, a mi igen helyes és czélszerű, de nem változtat a helyzeten, mert akadnak igen sokan, kik annyit dolgoznak, a mennyit csak akarunk, csakhogy élhessenek.

E jelenség még jobban előtérbe lép, ha a fegyenczeknek munkabérük egy részét átengedjük. Azt hiszszük tán, hogy szabadságuk elvesztése megfélemlíti őket?

Tévedés. Pótolja ezt a fegyencz állapota s végzett munkája.

Eljutunk tehát azon eredményhez, hogy az elsoroltakon kivül kell a sérelemnek valamiként büntettetnie, — s mivel századunk szelleme sem a korbács sem a kinzás gyakorlatát meg nem engedi, tehát erkölcsi büntetést kell alkalmaznunk: az elkülönitést és hallgatást.

Ugyanezen eredményhez jutunk el a fegyenczek kölcsönös romlottságának tekintetbe vételénél. S akkor azt hiszszük, hogy elhibáztuk nemcsak a positiv, hanem a negativ czélt is.

Angliában sokan azt hiszik, hogy a fegyencznek megjavítása agyrém, megelégedhetünk azzal, ha nem lesz gonoszabbá.

Angliában az elkülönítő és hallgató rendszert csak akkor fogják helyesen megitélhetni, ha a számüzés és halálbüntetés eltöröltetik, s helyökbe hosszabb időre terjedő bebörtönözések lépnek.

Ha kitünő szellemek fognak a börtönjavítás eszméjével foglalkozni, új, még fel nem talált kényelmet fognak bevinni a fogházakba, még mielőtt valamely magán házban alkalmazást nyert volna.